

Rayuwar Annabi

Sallallahu Alaihi Wasallama

A Lokacin Aikin Hajji

Wallafar:

Faisal Dan Ali Al-Ba'dani

Fassarar:

Muhammad Mansur Ibrahim

Da

Aliyu Rufa'i Gusau

Bugawa da Yadawar

Cibiyar Ahlulbaiti da Sahabbai Ta Najeriya

أحوال الرسول صلى الله عليه وسلم في الحج

تأليف

فيصل بن علي البعداني

ترجمه إلى لغة الهوسا

محمد المنصور إبراهيم

وعلي رفاعي غسو

ABUBUWAN DA KE CIKI

SHAFI

Ja Makafi

Gabatarwar Masu Fassara

Gabatarwar Mawallafi

BABI NA DAYA

1.0 Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Tsakaninsa da Ubangijinsa a lokacin Aikin Hajji

1.0.1 Shimfida

1.1 Ban Ruwan Itaciyar Tauhidi

1.0.2 Hannunka Mai Sanda

1.2 Girmama Wuraren Ibada

1.2.1 Hannunka Mai Sanda

1.3 Shelanta Raba Gari da Mushrikai

1.3.1 Hannunka Mai Sanda

1.4 Zuba, Fadanci ga Allah da Addu'a

1.4.1 Hannunka Mai Sanda

1.5 Fushi Saboda Allah da Tsayawa kan Iyakokinsa

1.5.1 Hannunka Mai Sanda

1.6 Tsoron Allah da Natsuwa

1.6.1 Hannunka Mai Sanda

1.7 Yawaita Ayyukan Alkhairi

1.7.1 Hannunka Mai Sanda

1.8 Bugi sa Bugi Taiki

1.8.1 Hannunka Mai Sanda

1,9 Gudun Duniya

1.9.1 Hannunka Mai Sanda

BABI NA BIYU

2.0 Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Tsakaninsa da Al'ummarsa a

Lokacin Aikin Hajji.

2.0.1 Shimfida

2.1 karantarwa

2.1.1 Hannunka Mai Sanda

2.2 Bayar Da Fatawa

2.2.1 Gargadi da Tunatarwa

2.3.1 Hannunka Mai Sanda

2.4 Da'a da Dayanta Makama

2.4.1 Hannunka Mai Sanda

2.5 Hadfa kan Al'umma

2.5.1 Hannunka Mai Sanda

2.6 Nagartaccen Shugabanci da Kyakkyawar Mu'amala

2.6.1 Hannunka Mai Sanda

BABI NA UKU

3.0 Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Tsakaninsa da Iyalinsa a lokacin Aikin Hajji.

3.01 Shimfida

3.1 karantar da su

3.2 Tarbiyyantar da su

3.3 kuɓutar da su

3.4 Zaburar da su

3.5. Neman Gudummawarsu

3.6 Ba su kariya

3.7 Yi Masu Gargadi

3.8 Tausaya Masu

3.9 Hakuri da su

3.10 Rarrashi da Lelensu

3.11 Mutunta su

3.12 Kyautata Masu

3.13 Kariyar Mutuncinsu

Kammalawa:-

Ja Makafi

SB =Sahihul –Bukhari

SM= Sahihu Muslim

MA=Mustadrak al Hakim

SA=Sahhahahu al Albani (Malam Albani ya inganta shi)

DA=Dha'afahu Albani (Malam Albani ya raunana shi)

HA=Hassanahu Albani (Malam Albani ya yi hukunci da kyawonsa)

ZM=Zadul Ma'ad

SN=Siratun Nabiyyi

FB=Fathul Bari

TA=Tuhfatul Ahwazi

AM=Aunul- Ma'abud

JT=Jami'ut Tirmidhi

JS=al Jami'us-Sagir

HW=Hajjatul Wada'i

SA= Shara'iul Imani

MM=al Misbahul Munir

MS=Madarijus-Salikin

MA=Mu'ujamul-Ausad

MS=Mukhtasarus-Sirah

SS=Sharhus-Sunan

RN=al Riyadun-Nadira

SN=Sharhun-Nawawi ala Muslim

JA=Jami'ul Ahkam

SD=Sunanud Darimi

MA=Mukhtasaru Ad'dhiya'i

MZB=Mukhtasaru Zawa'idil-Bazzar

MKK=al Mu'jamul-Kabir na Kurdnbi

SKB=al Sunanul –Kubura, Baihaki

MZH=Mu'jamuz –Zawa'id na Haisami
SIM=Sunanu Ibn Majah
SAD=Sunanu Abi Dawud
HIK=Hashiyatu Ibnil Kayyim
SIH=Sahihu Ibn Hibban
SNI=Sunanun Nisa'i
HAD=Hassanahu Arna'udi (Malam Shu'aibu Arna'ud ya yi hukunci da kyawonsa)
TIK=Tafsiru Ibn Kasir
SSM=Sunanu Sa'id bin Mansur
KKH=Kashful –Khafa'a na Ijluni
SIA=Sahhaha Isnadahu al Albani (Malam Albani ya yanke hukunci isnadinsa ya na da kyau)
TJU==Takhriju Jami'il Usul
NFK=al Nisa'i Fil Kubra
FWM=al Fakihun Wal Mutafakkih
IUD=Ihya'u Ulumid –Din
MSH=Mukhtasar as Shama'il
MAR=Musnad Abdir Razzaq
JUMH=Jami'ul Ulumi Wal Hikam
SMLN=Sharhu Muslim Lin Nawawi
ANWA=Akhlaqun – Nabiyi Wa Adabuhu
MIAS=Musannafu Ibn Abi Shaibah

GABATARWAR MASU FASSARA

Daga

Muhammad Mansur Ibrahim

Godiya ta tabbata ga Allah Ubangijin talikai. Tsira da aminci su tabbata ga Annabinmu Muhammadu da alayensa da sahabbansa baki daya. Bayan haka:

Sanin rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* na daga cikin mafi muhimmancin abinda ya kamata musulmi su mai da hankali gare shi. Musamman kuma idan ya kasance wannan yana da alaƙa da ayyukan ibada waƙanda Allah ya aiko annabin nasa don ya koya mana su. Aikin Hajji kuwa na daga cikin mafi girman rukunan musulunci waƙanda ke buƙatar jagora, masani. Babu masani kuwa daga bil adama wanda ya kai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

Game da mawallafin wannan littafi Sheikh Faisal bin Ali, na san shi tun da daƙewa a matsayin marubuci mai kaifin alƙalami. Rubuce rubucensa a mujallar nan ta *Al Bayan* na daga cikin abinda ya sa mata farin jini a duniyar musulmi. Haɗuwa da nayi da shi a taron masu wa'azin Africa a ƙasar Togo a 1995 da kuma wanda ya biyo bayansa a 1997 a ƙasar Ghana ta bani damar ƙara saninsa, sannan kuma yai mun karimcin da dama daga cikin wallafe wallafensa. Ba zan boye ma mai karatu ba cewa, na amfana da littattafan nasa matuƙa. Amma a haƙiƙanin gaskiya ban taɓa ganin ya samu muwafaƙa a rubutunsa ba sama da wacce ya samu a wannan littafin nasa, da kuma takwaransa mai taken “Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin azumi”. Wannan shi ya sa nayi gaggawar gayyatar ɗan uwa Mal. Aliyu Rufa’i don mu haɗa kai wajen mayar da shi zuwa harshenmu na Hausa saboda amfanin jama’armu, musamman kuma mahajjata waƙanda, na tabbata zai taimaka masu matuƙa wajen inganta Aikin Hajjinsu.

Salon da muka dauka a wannan aiki shi ne irin salon da masu buga wannan littafin (Cibiyar Ahlul Baiti Da Sahabbai) suka zaɓa, wanda ya kunshi isar da saƙon mai littafi cikakkiyar isarwa ba tare da canza masa magana ko ra'ayi ba. Amma kuma a samar da hanya mafi kyau wadda mai karatu zai fi fahimtar bayanin mawallafin bisa ga la'akari da nasa harshe. Wannan ya kan samar da wani taƙaitaccen 'yanci ga mai fassara amma ba tare da wuce iyaka ba. Misali, mai karatu zai lura da tsawaitawa a wasu wurare a cikin wannan littafi, da maimaita bayanai a wurare da dama. A wajen kawo hadissai kuma zai ga an kawo riwayoyi da dama a waje ɗaya waɗanda daga ƙarshe ma'anarsu ɗaya ce, ba kuma tare da an taƙaita akan ɗaya daga cikinsu ba. Mun so mu canza duka waɗannan, amma ba ya cikin haƙƙinmu. Sai dai a cikin amincewar mawallafin wataƙila nan gaba mu taƙaita littafin gaba ɗaya.

Fassara wannan littafin zuwa harshen Hausa wata 'yar gudunmawa ce daga ɓangarenmu don taimaka ma wobɓasa da yekuwar da ake yi ta wayar da kan Musulmi akan koma ma sunnar Annabinmu *Sallallahu Alaihi Wasallama* da kauce ma sababbin abubuwa da suka bullo a cikin addini. Aikin da Mujaddadi Dan Fodiyo Allah ya jifansa ya aza harsashinsa a ƙasar Hausa tun kimanin ƙarnuka biyu da suka wuce.

Tukuicin da muke nema ga waɗanda aikin ya amfana shi ne su yi mana kyakkyawar addu'a ta samun alherin wannan aiki a lahira. Waɗanda kuma aikin bai gamsar da su ba, su yi mana uzuri, domin aikin ya ɗan siffaitu da gaggawa fiye da yadda aka saba. Ga kuma gwamatson ayyuka waɗanda muke neman taimakon Allah wajen kammala su.

Muna godiya ga Allah bisa samun damar haɗa wannan aiki. Sannan dole ne mu yi godiya ga dukkan waɗanda suka taimaka wajen kammala wannan aiki da waɗanda suka ba da agaji wajen gyara kurakuran da ke cikinsa.

Daga ɓangarena kuma, dole ne in yaba ma Mal. Aliyu Rufa'i bisa ga namijin kofarin da ya yi wanda ya zarce nawa nesa ba kusa ba a wannan aiki. Allah ya karɓa mana baki ɗaya.

Tsira da amincin Allah su tabbata ga fiyayyen talikkai, Muhammadu ɗan Abdullahi, da iyalansa, da sahabbansa da mabiyan tafarkinsa akan gaskiya.

A Misfala, ta birnin Makka

Daren Assabar 06 ga Zul Hajji 1428

GABATARWAR MAWALLAFI

Godiya ta tabbata ga Allah Ubangijin talikai. Tsira da aminci su tabbata ga Annabinmu Muhammadu da alayensa da sahabbansa baki daya. Bayan haka:

Tabbas Allah Ta'ala ya hori bayinsa da koyi da Annabinsa Muhammadu *Sallallahu Alaihi Wasallama* a in da buwayayyen Sarkin ya ce:

“Kuma abin da Manzo ya zo maku da shi, to ku kama shi. Kuma abin da ya hane ku, to ku bar shi” (59:7)

Haka kuma Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya zaɓar wa musulmi koyarwa da karantarwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a matsayin mafi nagarta da ingancin abin da za su bi. Allah Ta'ala ya ce:

“Lalle abin koyi mai Kyau ya kasance gare ku daga Manzon Allah, ga wanda ya kasance yana fatar (Samun rahamar) Allah da Ranar Lahira, Kuma ya ambaci Allah da yawa” (33:21)

Bayan haka kuma, Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya bayar da tabbacin cewa ba wani abu da ke nuna mutum na son Allah, kamar a gan shi yana koyi da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Allah madaukaki ya ce:

“Ka ce: “Idan kun kasance kuna son Allah, to ku bi ni, Allah ya so ku, kuma Ya gafarta muku zunubanku” (3:31).

A wata ayar kuma fiyayyen Sarkin Ya Bayyana cewa yin biyayya ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta hanyar koyi da ayyukansa, shi ne da'a a gare shi. *Subhanahu Wa Ta'ala* Yace:

“Duk wanda ya yi da'a ga Manzon, to haƙiƙa ya yi da'a ga Allah, kuma wanda ya juya baya, to ba Mu aike ka ba don ka zama mai tsaro a kansu” (4:81).

Kafin wannan aya kuma, a cikin dai wannan sura, Allah ta'ala Ya fadi irin Sakamakon alherin da zai yi wa duk wanda ya bi Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* sau da kafa, a cikin horo da haninsa. Ya ce:

“Kuma duk wadanda suka yi da'a ga Allah da Manzonsa, to wadannan suna tare da wadanda Allah Ya yi Ni'ima a kansu, daga cikin annabawa da masu yawan gaskatawa da masu shahada, da Salihai. Kuma Wadannan sun kyautatu ga zama abokan tafiya” (4:69).

Na'am. Gaba dayan wadannan ayoyi da suka gabata na nuna wajabcin Kwaikwayo da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ne a cikin ayyukan Ibada. Aikin Hajji kuwa na daya daga cikin ibadodin musulunci, wanda kuma koyi da manzon a cikinsa na da matuƙar sauƙi. Saboda Shehunan Malamai, da dalibai masu kwazo da hazaka a yau, sun himmatu matuƙa ga yin aikace – aikace, don fitowa da hukunce – hukuncen wannan ibada ta Hajji a fili. Tare da bayanin abubuwan da ke inganta ta ko bata ta. Wannan kofari nasu kuwa ya taka muhimmiyar rawa a wannan fage. Domin ya cika wani wagagen gurbi, a cikin wannan sha'ani. Ta hanyar yada ilimi da warware zare da abawar wannan babban ginshiki na addini.

Sai dai duk da haka, akwai wani ɓangare da malaman ba su taɓo ba. Tattare da irin muhimmancin da yake da shi. Wanda hakan ke sa lalle a kula da shi. Wannan ɓangare kuwa shi ne: Rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin Aikin Hajji. Babu wanda ya ce komai a wannan sashe har yau.

Kuma ko shakka babu gabatar da wani aiki a kan wannan ɓangare na da matuƙar muhimmanci, musamman idan aka yi la'akari da wadannan abubuwa kamar haka:

Yin nazarin kwaƙwaf a rubuce a wannan fage, tare da aiwatar da shi, bayan ya zauna daram a kwaƙwalen musulmi, zai taimaka

matuƙa ga raya wannan sashe na hikimomin da ke kunshe a cikin Aikin Hajji, da fitowa fili da manufofin da Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ke da su a cikin wajabta wannan ibada. Tare da fitowa da irin tsabar narkewar da gaba ɗayan al'umma ke yi a gaban Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* a matsayin bayi a wannan lokaci.

Wannan aiki zai shafe rashin masaniyar da, da yawa daga cikin musulmi ke da, game da irin yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke gudanar da rayuwarsa a wannan lokaci na Aikin Hajji. Wanda hakan ta sa ba su damu da neman sanin ta ba. Kullum abin da kawai suke ƙoƙarin naƙalta shi ne hukunce – hukuncen ibadar kawai.

Haka kuma Aikin zai ƙara wa ɗalibai ilimi. Musamman waɗanda ke nazarin Sunnar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Domin kuwa mafi yawansu na da ƙishirwar wannan sashe, balle su ɗabbaƙa shi. Tattare da sha'awar da suke da ita a kan Sunna.

Wannan aiki zai fito da wani sanfuri ne na daban na rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* saboda a irin wannan lokaci na Aikin Hajji mutum ya kan sadu da mutane daban – daban, waɗanda idan ba irin wannan lokaci ba, sai dai ya ji labarinsu. Amma ba zai gansu ba balle ya yi hulɗa da su.

A wannan lokaci na Aikin Hajji Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan kasance tare da gaba ɗayan matansa da wasu masu rauni daga cikin iyalin gidansa da danginsa. Hakan kan zama wani madubi na kyawawan halayensa da hulɗarsa da su, a cikin wata siga da ba ta taɓa faruwa ba.

A dunktule, wannan aiki na nufin bayar da cikakken hoto ne a kan yadda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke rayuwa a lokacin Aikin Hajji. Da fatar hakan zai taimaka wa masu ƙoƙarin koyi da shi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da tafiya a kan tafarkinsa.

Kamar yadda na fada a baya, an yi aikace – aikace da yawa a kan yadda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Ya gudanar da Aikin Hajji. Saboda haka ba zan kutsa kai sosai a wannan sashe ba. Amma dai zan riƙa ɗan yin nuni da ishara zuwa ga wasu sassa masu kama da haka. Tare da mayar da hankali kacokwan ga sassan da ba su ba.

Na yi ƙoƙarin tafaita wannan aiki a cikin babuka guda uku, don ya yi saukin fahimta ga masu karatu. Kuma wasu sassa ne kawai na kalla daga cikin sassan rayuwar Manzon a wannan lokaci. Domin yana da wuya a iya hada gaba ɗayan yanayin rayuwar tasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta lokacin a cikin aiki ɗaya.

Babi na ɗaya, ya yi magana ne a kan Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Tsakaninsa da Ubangijinsa a lokacin Aikin Hajji. Na biyu kuma, tsakaninsa da al’ummarsa. A yayin da babi na uku, ya kula da rayuwar tasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin, tsakaninsa da iyalinsa.

A ƙarshe ina rokon Allah albarkacin kyawawan sunayensa da madaukakan siffofinsa, yadda ya nufi aka wallafa wannan littafi da rahamarsa da jinkansa, ya sa shi mai amfani ga mahajjata da masu Aikin Umra. Ya kuma zama wata garkuwa ga masu koyi da Shugaban manzanni, Sannan ya zama karɓaɓɓe a wurinsa, a matsayinsa na mai karɓa du’a’i *Subhanahu Wa Ta’ala*.

A ƙarshen ƙarashewa kuma, ba zan dasa aya ba, sai na yi godiya ga duk wanda ke da hannu a cikin fitowar wannan littafi. Ina fatar Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya saka masu da mafificin alherinsa.

Allah ka ɗaɗa aminci ga bawanka kuma manzonka da alayensa da sahabansa baki ɗaya.

BABI NA DAYA

1.0 Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Tsakaninsa da Ubangijinsa a Lokacin Aikin Hajji

Wannan babi zai yi magana ne a kan irin yadda Annabi, *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke gudanar da rayuwarsa, tsakaninsa da Ubangijinsa a lokacin da yake garin Makka da sauran wuraren ibada, don gudanar da Aikin Hajji, ta hanyar tabbatar da kafaituwar Allah, da girman ibadodinsa, da raba gari da mushrikai, da yawaita kankan da kai ga Allah, da kuma tsayawa ga iyakokinsa, da sauransu.

1.0.1 Simfida

Yawan kusanci da Allah Madaukakin Sarki da dankon zumunci tsakanin bawa da Ubangijinsa, su ne dukiya kuma hannun jarin bayin Allah na kwari. Shi kuwa lokacin Aikin Hajji na daya daga cikin lokutan da ke cike da amon takawa da tsoron Allah. Kuma babbar makaranta ce da babu komai a cikinta sai tsabar bauta. Lokaci ne da dankon zumuncin da ke tsakanin Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* da bayinsa ke kara karfi, har ya tasar wa zama kwangiri karfen jirgi.

Haka kuma a wannan lokaci ne zuciyar dan Adam ke sabawa da cirata daga wata bauta zuwa ga wata, nan take ba tare da yankewa ko hutawa ba. Ta yadda tsoron Allah da kankan da kai gare shi, za su tarwatsa rundunar shedan da ke cikin zuciyarsa.

Duk da kasancewa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne wanda ya fi kowa bauta ga Allah, da kusanci da gwamatsarsa, ibadarsa ta Aikin Hajji makaranta ce. Domin yawan ibadar tasa ya karu matuƙa a lokacin, ta fuskoki daban-daban: ya karantar da alhazzai ya kuma yi masu jagora. Ya kula da matansa ya kuma zame masu gata. Ya yi hakuri kyakkyawa da sauran mutanen gidansa da ke tare da shi a lokacin, ya kuma kyautata masu iyakar kyautatawa.

Amma kuma duk wannan nauyi, bai sa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya daga kafa da minti daya ba, daga neman fada wurin Ubangijinsa, ta hanyar narkewa a matsayinsa na bawansa.

Ba zamu ce mu kididdige yanaye-yanayen da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kankan da kansa ga Ubangijinsa a wannan Lokaci, ya miƙa wuya gare shi matuƙar miƙawa ba, anan dai zamu taƙaita ne kawai a kan mafi muhimmanci daga cikinsu.

1.1 Ban Ruwan Itaciyar tauhidi

Shayar da itaciyar tauhidi da musulmi suka zo da ita tana a dashe cikin zukatansu ruwa, don ta yi kyau ta barbaje, na daga cikin abubuwa muhimmai da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke yi a lokacin Aikin Hajji. Yana kuma yin haka ne saboda tabbatar da ganin Aikin Hajjin kowa ya kasance don Allah kawai. Saboda cewa Sarkin Ya yi:

“Kuma ku cika Hajji da Umra domin Allah”. (2:196)

Ayar na nufin kada a yi Aikin Hajji da wata manufa ba Allah ba. Sannan kuma a yi shi da kyau. Kamar yadda shari’a ta tanada (TKR:90).

Duk wanda ya kalli Aikin Hajjin ma’aiki da idon basira, zai ga haka.

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan yi koƙarin tabbatar da wannan manufa a kashin kansa, ta waɗannan hanyoyi:

i) Talbiyyah (Fadar *Labbaikallahumma.*):

Talbiyyah shishshike ce daga cikin shika-shikan Aikin Hajji (SIUH:2627,2629) kuma ta ƙunshi kaɗaita Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* da aiki (Hajji); shi kaɗai ba tare da kowa ba. Kamar yadda ya zo a cikin hadisin da jabiru Allah ya yarda da shi ya riwaito, cewa: “Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan fara Aikin Hajji da shelanta kalmar tauhidi. “Mun karɓa kiranka ya Ubangiji, mun karɓa, ba ka da abokin

tarayya, mun yarda. Ka cancanci godiya, kuma da ni'ima da mulki duka naka ne. ba ka da abokin tarayya". (SM:1218)

Wadannan kalmomi ne Annabi ke fada a matsayin talbiyya, amma a cikin harshensa na larabci. Kuma dan Umar Allah ya yarda da su ya ce: "Iyakar abin da yake fada kenan ba ragi ba kari". (SB:5915/SM:1184). Amma kuma Abu Hurairata Allah ya yarda da shi ya ce, Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan ce a cikin talbiyya: "Mun karba kiranka ya Ubangijin gaskiya, mun karba" (SIM:2920/SA:2362).

ii) Ikhlas:

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* na iyakar kokarinsa na ganin Aikin Hajjinsa ya zama tsarkakakke. Yana kuma yawaita rokon Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya taimake shi a kan nisantar riya a cikin aikin. Kamar yadda Anas Allah ya yarda da shi ya riwaito cewa, Manzon Allah ya kan riya cewa: "Ya Ubangiji ka nufa mu yi Hajji wanda ba riya ba fankama a cikinsa" (SIM:2890/HF: 3/446/SA;2617).

Bayan wannan du'ai kuma ya kan karanta surori biyu a cikin raka'o'in nan biyu da a kan yi bayan dawafi. Wato 'Suratul- Kafiruna' da "Suratul – ikhlasi" (Kulhuwallahu Ahad) kamar yadda Jabir Allah ya yarda da shi ya riwaito cewa: "Annabi ya kan karanta Surorin tauhidi biyu a cikin raka'o'in (dawafi). (SAD: 1909/SA: 689) A wata riwaya kuma ya ce: "Annabi ya kan karanta Surorin Ikhlas a cikin raka'o'in dawafi: Kul ya Ayyuhal Kafiruna, da kul Huwallahu Ahad" (JT: 869/SA: 689).

Bayan wadannan abubuwa guda biyu kuma, akwai wurare biyu muhimmai da a lokacin Aikin Hajji babu abin da ake yi wajensu sai addu'o'i. To shi Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* duk du'a'in da zai yi a wurin ya shafi kadaita Allah ne (Tauhidi). Wuraren kuwa su ne:

i) Safa da Marwa:

Jabir Allah ya yarda da shi ya ruwaito cewa: “Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan fara hawa kan dutsen safa har sai ya tsinkayi dakin Ka’aba, Sannan ya fuskanci al-kibla, ya kadaita Allah, ya kuma yi kabbara ya ce: “Babu wanda ya cancanci bauta sai Allah, shi kadai ba ya da abokin tarayya. Mulki da godiya duka nasa ne. Kuma shi mai iko ne a kan dukkan komai. Babu wani Ubangiji sai Allah shi kadai... Haka zai fadfi har sau uku, Sannan ya isa Marwa, ya hau kan dutsen ya yi kamar yadda ya yi a kan na Safa...” (SM:1218)

ii) Filin Arafa:

Ya zo a cikin wani hadisi cewa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* yana cewa: “Mafi alherin du’a’in da mutun zai yi Ranar Arafa, kuma mafi alherin abin da Ni da sauran Annabawan da suka gabace ni kan fada shi ne: Babu wanda ya cancanci bauta sai Allah, shi kadai ba ya da abokin tarayya. Mulki da godiya duka nasa ne, kuma shi mai iko ne a kan dukkan komai” (JT: 3585/HA: 2837) Haka kuma Amru dan Shu’aibu ya riwaito daga mahaifinsa, daga kakansa cewa “Mafi yawan du’a’in da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi a Ranar Arafa shi ne ‘La’illaha Illal Lah...” Wani lokacin kuma ya kan kara da cewa “Bi Yadihil Khairu” (MA: 6961).

1.0.2 Hannunka Mai Sanda

Abin takaici a yau, duk wanda ya dubi yadda mafi yawan musulmi ke gudanar da rayuwarsu ta Aikin Hajji zai ga makare take da bidi’o’i da canfe-canfe da ayyukan shirka irin wafanda mamakonsu ya kai wa mutane da yawa ga hanci.

Saboda haka muke kira da babbabr murya ga malamai da masu wa’azi, musamman wafanda ke a wannan babban wuri mai alfarma da su

sani wajibi ne a kansu, su karantar da mahajjata tushen addini. Su yi masu cikakken bayani, filla-filla a kan tantagaryar tauhidi, kamar yadda gaba dayan manzanni suka zo da shi. Tare da yi masu kashedi da hani daga Babbar shirka da Karama, da kuma dukkan abin da yake bata ne.

Wannan ita ce koyarwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*, tun da ya gabatar da sha'anin Tauhidi tare da farawa da shi kafin ko wace irin ibada ta motsa jiki. Babban abin da ke tabbatar mana da wannan shi ne: A lokacin da Manzon *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya aiki Mu'azu Allah ya yarda da shi zuwa Yaman don yafa Addinin Musulunci sai ya ce masa: "Ka fara kiran su zuwa ga, shedar babu wanda ya cancanci bauta sai Allah, kuma ni Manzon Allah ne. Idan sun yarda da haka, sai ka sanar da su cewa, to Allah Ya wajafta Salloli biyar a kansu ko wace rana. Idan sun yarda da haka, sai kuma ka gaya masu cewa, to kuma, Allah ya wajafta masu fitar da zakka daga cikin dukiyarsu, wadda za a karɓa daga hannun mawadata daga cikinsu, a mayar ma talakkawansu" (SB"1395)

A kan haka, babu abin da ya fi dacewa da ɗan'uwa mahajjaci, kamar tabbatar da amon Tauhidi a cikin zuciyarsa, tare da kofarin isar da saƙon ga sauran 'yan uwansa mahajjata.

1.2 Darajanta Wuraren Ibada:

Allah Ta'ala ya kwadaitar da bayinsa a kan girmama ibadodin da ya yi umurni da su. Haka kuma da wuraren da ake gudanar da su. Su ma kada a wulakanta su, don su ne alamomin addininsa (K, JLAK:2/37, 6/37, 12/180).

Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya nufi wadannan abubuwa da kasancewa ginshikan takawa. Kuma ta hanyarsu ne musulmi ke karɓa sunan bayin Allah. Don ta hanyarsu ne su ke bauta masa. Haka kuma su

ne dalilin samun ladarsa da alherinsa a lokacin da aka sami haɗuwa da shi. Saboda haka ne Ya hori bayinsa da girmama su, Ya ce:

“Wancan ne, kuma duk wanda ya girmama (wuraren) bautar Allah, to lalle ne ita (girmamawar) tana daga ayyukan da’ a na zukata” (22:32).

Haka kuma a wani hadisi Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* na isar da wannan saƙo na Ubangijinsa, na girmama waɗannan abubuwa. Ya ce:

“Ka nisanci duk abin da Allah Ya haramta, sai ka zama mafi bauta daga cikin mutane” (JT:2305/HA: 1876).

Bayan wannan kuma, sai Buwayayyen Sarki Ya yi hani da a wulafanta ibadodinsa da wuraren da ake gudanar da su, bayan Ya yi umurni da girmama su. Ya ce, kada a keta rigar mutuncinsu. Ya ce, a game da Haramin Makka:

“Kuma duk wanda ya yi nufin kawar da gaskiya a cikinsa da zalunci za mu dandana masa wata azaba mai raɗaɗi” (22:25)

A wata ayar kuma Ya ce:

“Wadancan iyakokin Allah ne, saboda haka kada ku ketare su. Kuma duk wanda ya ketare iyakokin Allah To, waɗannan su ne azzalumai” (2:229)

A wata ayar kuma Ya ce *Subhanahu Wa Ta’ala*:

“Kuma Duk wanda ya saɓa wa Allah da Manzonsa, kuma ya ketare iyakokinsa, zai shigar da shi wuta, yana madawwami a cikinta, kuma yana da wata azaba mai wulafantarwa” (4:14)

Girmama ibadodi shi ne aikata abinda Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya ce a aikata, kamar kuma yadda Ya ce, tare da nisantar abin da Ya ce a nisanta.

Manzon Allah, *Almustafa Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne farkon wanda ya fahimci abin da Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ke nufi da wadannan ayoyi. Sannan sauran musulmi masu gani da hasken Allah, suka rufa masa baya. Limamin annabawa, shugaban halitta baki ɗaya, shi ne kuma ya fi duk wani mai tsoron Allah Ta'ala girmama ibadodinsa ta hanyar ɗaukaka alƙadarinsu, tare da yin kaffa-kaffa da nisantar duk wani abin da Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya haramta. Kuma shi ne yafi kowa daga cikinsu ɗaure hannu da ƙafarsa don nisantar iyakokinsa a cikin rayuwarsa baki ɗaya.

Lokacin Aikin Hajji kuwa, wata dama ce da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke amfani da ita ya yi fadanci a wurin Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* fai da boye. Ta hanyar girmama ibadodi da wuraren yin su da nisantar haramce –haramce. Ya kan kuma yi haka ne ta fuskoki da dama da suka haɗa da:

a) Tsafta:

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan Lokaci na Hajji ya kan yi cikakkar tsafta, ta hanyar yin wanka kafin ya ɗaura Harami. Sannan kuma ya tsefe gashin kansa ya kuma shafe shi da mai don samun tabbacin kulawa da kiwon lafiya. Kuma domin kada gashin ya zama tunbutsai, balle ƙwarƙwata ta sami mafaka a cikinsa. Sannan kuma sai ya nemi turaren da ya fi ko wane ƙanshi ya shafa.

Zaidu ɗan Sabitu Allah ya yarda da shi na cewa a wani hadisi nasa: “Na ga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kimtsa ya yi wanka don kama Aikin Hajji” (JT: 830/SA: 664). Haka kuma Ibnu Umar Allah ya yarda da su na cewa a wani hadisi: “Na ji cewa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* yana kama Aikin Hajji bayan da ya tsaftace gashin kansa da kyau” (SB:1540) Haka kuma sayyida Aisha Allah ya ƙara mata yarda na cewa a wani hadisi: “Ni kan shafa wa Manzon Allah *Sallallahu*

Alaihi Wasallama turare mafi kanshi kafin ya daura Harami “(SM:1189/SD:1801). A wata riwaya kuma ta ce Allah ya yarda da shi: “Ni kan shafa wa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* mafi kanshin turaren da yake da shi, har sai na ga gashin kansa da na gemunsa sun fara walkeya” (SB:5923).

b) Hidimar Hadaya:

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan yi tsaye haifan ga hidimar rakumman da zai yi Hadaya da su da kansa. Ta hanyar gargada su daga Zul-hulaifa, a matsayinsu na abubuwan da Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya hukunta a gudanar da wata ibada ta Hajji da su. Kamar inda Ya ce:

“Kuma rakuman, Mun sanya su a gare ku (wata hanya) ta ibadodin Allah” (22:36).

Bayan wannan kuma, shi da kansa ne *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan tsattsaga tozayen wadannan rakuma, jini ya darara a jikinsu, tare da rataya masu takalma a wuya, duk da hannunsa mai tsarki *Sallallahu Alaihi Wasallama* don a iya banbancewa tsakaninsu da wafanda ba na hadaya ba.

Dan Abbas Allah ya yarda da su ya tabbatar da wannan magana a cikin wani hadisi, inda ya ce: “Karewar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Sallar Azzahar a Zul-hulaifa ke da wuya sai ya ce a kawo masa rakumarsa, ya tsattsage shafin tozonta na dama, jini ya tsiyayo, ya kuma rataya mata takalma biyu a wuya” (SM:1243).

Malam Ibnu kathir ya ce: “Wannan hadisi na nuna mana cewa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ne da kansa ya tsattsage tozon wannan taguwa tasa, ya kuma rataya mata takalman da hannunsa mai alfarma. Amma sauran rakuman hadayar, wakiltawa ya yi aka yi masu irin wannan hidima” (SN:4/228) Abin da kuma ke tabbatar da wannan

sharhi na ibnu kathir shi ne wata riwaya da ta zo a kan sha'anin hadayar, wadda ke cewa:

“Kuma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi umurni da a tsattsage shafin tozon rakumansa na Hadaya na dama” (SIM:2609).

Haka kuma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karrama rakuman hadayar, ta hanyar hana duk wanda ke da hali hawansu. Kamar yadda hadisin Jabiru Allah ya yarda da shi ke tabbatarwa cewa, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “Duk wanda rashin wata mazauda ta tilasta shi hawan rakumin hadaya, to ya hau shi cikin ladabi da girmamawa. Kuma da zarar ya sami wanda aka tanada don jigila, to ya sauka daga kan na hadaya” (SM:1324).

c) Lizimtar Talbiyyah:

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan tsare talbiyyah ba kyaƙƙyaftawa, da zarar ya fara gudanar da Aikin Hajji, har zuwa lokacin da zai jefi Aƙabah a ranar sallah. Kamar yadda ya zo a cikin hadisin ɗan Abbas Allah ya yarda da su cewa: “Haƙiƙa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan lizimci talbiyyah har sai ya jefi Aƙabah, Sannan ya saurara”. (SIM:3040/SA:2464). Haka kuma Dan Mas'ud Allah ya yarda da shi ya tabbatar da wannan magana a cikin wani hadisi da yake cewa: “Ina rantsuwa da wanda ya aiko Muhammadu *Sallallahu Alaihi Wasallama* da gaskiya, na fita tare da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* daga Mina zuwa Arafat amma bai daina talbiyyah ba har sai da ya jefi Aƙaba, sai dai ya kan sassaƙa ta da Hailala (Fadar *La'ilaha Illallahu*) da Kabbara (Fadar *Allahu Akbar*)” (MH:1/461/SIM:2806).

Haka kuma wannan Talbiyyah da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke lizimta a wannan lokaci, ba cikin zuciya yake yinta ba. A'a, ya kan daga muryarsa ne, har duk wanda ke tare da shi daga cikin

sahabbansa Allah ya yarda da su ya ji. Kamar yadda ɗan umar Allah ya yarda da su ya tabbatar a cikin wani hadisi cewa: “Na ji Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* yana buɗe Aikin Hajji da “Labbaika.. ” bayan ya tsaftace gashin kansa”. (SB:5915/SM:1184) Haka shi ma hadisin ɗan Abbas Allah ya yarda da su na tabbatar da haka, inda ya ce: Haƙiƙa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “Lalle Jibrilu ya zo mani, ya kuma umurce ni da shelanta Talbiya” (M.A:2950). Haka kuma manzon ya umurci Sahabbai da su ma su shelanta ta, kamar yadda Jibrilun ya umurce shi da umurtar su a wata riwayar (M.A:8314/B:5/42).

Daga nan sai suka ɗunguma baki ɗaya, suna Talbiyya bayyane. Kamar yadda baban Sa’idu Allah ya yarda da shi ya tabbatar a wani hadisi cewa: “Mun fita tare da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* muna ta kururutawa da Aikin Hajji (yana nufin Talbiyya). (SM:1247).

d) Girmama garin Makka:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan girmama garin Makka, ta hanyar yin wanka kafin ya shige shi don gudanar da Aikin Hajji. Ya kan yi haka ne don ya kawar da kurar da ya ɗauko a hanya. Idan kuma ya shiga masallacin Ka’aba sai ya fara gabatar da ɗawafi. Kamar yadda Nafi’u ya riwaito cewa Dan Umar ba ya shiga garin makka kai tsaye don gudanar da Aikin Hajji har sai ya yada zango ya kwana a Zu-Duwa. Idan gari ya waye kuma sai ya yi wanka, ya kuma jira sai rana ta yi Sannan ya shiga. An kuma riwaito cewa haka Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke yi (SM:1259).

Haka kuma hadisin Sayyidah Aisha Allah ya fara mata yarda na tabbatar da haka, inda ta ce: “Farkon abin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi bayan ya iso Makka shi ne alwalla, Sannan ya yi ɗawafi” (SB:1615).

e) Girmama Hajarul – Aswad:

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan yi fadanci ga Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* a wannan lokaci, ta hanyar karrama hajarul –Aswad da daukaka al-kadarinsa. Ya kan rungume shi, ya sumbance shi, ya yi sujada kan shi, ya kuma fashe da kuka. Haka kuma ya kan sumbanci kwanar Ka'aba mai suna Ruknul – Yamani. Kamar yadda ya zo daga Suwaidu dan Gafala, wanda ya ce: “Na ga Umar Allah ya yarda da shi ya sumbanci al-hajaru, ya kuma rungume shi. Sannan ya ce: na ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ne yana girmama ka matuka” (SM:1271) Haka kuma dan Abbas Allah ya yarda da su ya ce:

“Hakika Umar dan Hadfabi Allah ya yarda da shi ya kafe a wurin Rukuni, yana cewa: “Wallahi na san cewa kai dutse ne, ba kuma don na ga masoyina *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sumbance ka, ya rungume ka ba, da ban rungume ka na sumbance ka ba” (MA: 131).

Haka kuma an samo daga dan Abbas din, ya ce: Na ga Umar Allah ya yarda da shi ya sumbanci Rukuni, ya kuma yi sujada a kansa. Sannan ya ce: Na ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Ya yi haka, shi ya sa na yi” (MD: 1/215-216/skb: 5/74).

Haka kuma Jabir Allah ya yarda da shi ya riwaido cewa: “Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya fara ne da hajarul, ya sumbance shi. Nan take kuma idanunsa suka bare da hawaye, ya rinƙa kuka”. (SUB: 5/74) Haka kuma an samo daga dan Umar Allah ya yarda da su wanda ya ce: “Babu abin da ke hana Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* sumbantar Rukuni da Hajarul, a duk Lokacin da ya yi dawafi” (SAD:1876/SA:16652).

f) Sallah a Bayan Maƙamu da Fara Sa'ayi a Safa:

Haka kuma a duk lokacin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ƙare dawafi ya sumbanci Rukuni da Hajarun ya kan yi nafila bayan Maƙamu Ibrahim. Idan ya zo wurin Sa'ayi kuma ya kan fara ne da dutsen Safa, ya tsaya a kansa ya ambaci Allah ya kuma yi du'a'i. Kamar yadda ya zo a cikin dogon hadisin nan na Jabir Allah ya yarda da shi inda ya ce: "Sannan sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya wuce zuwa wurin Maƙamu Ibrahim ya karanta: "Kuma ku riƙi wurin Sallah daga Maƙamu Ibrahim" (2:125). Yana karanta haka ne, daidai lokacin da Maƙamu ɗin ke tsakaninsa da Ka'aba.

Daga nan kuma sai ya fita ta ƙofar da ya shigo ya nufi Safa. Da ya yo kusa da dutsen sai ya karanta: "Lalle ne Safa da Marwa na daga cikin wuraren Ibadar Allah" (2:158) sai kuma ya ce: To zan fara ne da abin da Allah Ya fara ambata (Wato Safa). Sai ya hau kan dutsen Safa; can sama sosai har sai ya tsinkayi ɗakin Ka'aba. Sannan ya fuskanci alƙibla ya kaɗaita Allah ya kuma girmama shi; ya ce: babu wanda ya cancanci bauta sai Allah, shi kaɗai; ba ya da abokin tarayya. Mulki da godiya duka nasa ne. Kuma shi mai iko ne a kan komai. Babu wanda ya cancanci bauta sai shi kaɗai. Ya cika alƙawarinsa, ya kuma taimaki bawansa. Kuma shi ne wanda Ya ƙaskantar da rundunonin kafirai shi kaɗai. Daga nan kuma sai ya yi du'a'i, ya kuma sake maimaita haka sau biyu. Sannan ya sauka ya nufi Marwa. A nan kuma zai yi kamar yadda ya yi a kan Safa" (SM:1218).

A wata riwaya kuma ya ce: "Kuma ku riƙi wurin sallah daga Maƙamu Ibrahim" (2:125). Daga nan sai ya yi nafila raka'a biyu. Yana mai sa Maƙamu ɗin tsakaninsa da ɗakin Ka'aba" (JT: 856/SA: 679).

g) Tsayuwa a Mash'arul-Haram:

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan girmama wurin nan da ake kira Mash'arul Haram, ta hanyar tsayuwa wurin ta wani dogon lokaci. Yana kuwa yin haka ne don tabbatar da umurnin Allah Ta'ala da ya ce:

“Babu laifi a kanku ga ku nemi falala daga Ubangijinku. Sannan idan kun sauko daga Arafat, ku yi ta ambatar Allah a wurin Mash'arul Haram. Kuma ku tuna shi kamar shiriyar da ya yi muku, kuma lalle ne kun kasance, a gabaninsa, haƙiƙa, daga batattu” (2:198).

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan ya da zango ne a wannan wuri yana ambato da tuna ni'imomin Ubangijinsa, da fakewa wurinsa ta hanyar zubewa yana fadanci a gabansa. Jabiru Allah ya yarda da shi ya siffanta wannan yanayi da cewa: “Da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kare sallar safe, bayan hudowar al-fijiri da kiran salla da tayar da ikama. Sai ya hau Mash'arul Haram. Ya tsaya wurin ya fuskanci alƙibla, ya yi du'a'i, ya yi kabbarori da Hailaloli da Tashahhudodi. Bai gushe ba yana tsaye har sai da gari ya waye garas. Amma bai bari rana ta bullo ba, ya bar wurin” (SM:1217).

h) Sanya Turare Don Ziyatar Ka'aba:

Kafin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tafi ziyarar dakin Ka'aba daga Mina, bayan ya gama tahalluli na farko (gama ayyukan ranar sallah) ya kan shafa turare mai kanshi don girmamawa ga wannan daki a matsayinsa na wurin da ake bautar Allah.

Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda ta tabbatar da wannan magana a cikin wani hadisi, da tace: “Na shafa wa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* turare daga Mina kafin ya tafi ziyarar dakin Ka'aba” (SIKH:2934/SIH:3881).

i) Girmama Wuri Da Lokacin Aikin Hajji.

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na matuƙar girmama gaba ɗayan lokacin da ake gudanar da Aikin Hajji a cikinsa, da kuma wurin da ake yinsa; wato garin Makka. Abin bai tsaya kansa ba kawai *Sallallahu Alaihi Wasallama* sai da ya tabbatar da wannan girma nasu a cikin zukatan Musulmi, da ya ce: “Haƙiƙa jinainanku da dukiyoyinku haramun ne ga junanku, kamar yadda wannan yini naku yake da alfarma. Musamman kuma a cikin wannan wata naku mai alfarma, a cikin kuma wannan gari naku mai alfarma” (SM:1218) kamar kuma yadda a wani wurin yake cewa *Sallallahu Alaihi Wasallama*: “Haƙiƙa mafi girman kwanuka a wurin Allah Ta’ala shi ne Ranar Babbar Sallah kuma Ranar Layya” (SAD:1765/SA:1552) A wani wurin kuma yake cewa *Sallallahu Alaihi Wasallama*: “Ranar Arafa da ranar sallah (Babba) da kwanaki uku bayanta duk, ranaku ne na shagali (cin abinci da shan abin sha) da ambaton Allah Ta’ala” 9JT:773/SA:620).

Bayan waɗannan tamburra da Almusdafa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya buga ma wannan lokaci da waɗannan kwanuka sai kuma ya faɗa wa musulmi irin gajiyyar da za mu samu idan muka kiyaye alfarman wannan lokaci. Kamar yadda ya gaya mana ɗin nan! Kada mu kuskura mu keta rigar mutuncinsu. Ya ce *Sallallahu Alaihi Wasallama*: “Duk Aikin Hajjin da aka yi shi ba tare da an ci waɗannan iyakoki (da ya shata ba), to ba ya da wani sakamako sai aljanna” (SB: 1773/SM:1349) Ya kuma ƙara da cewa: “Duk wanda ya ziyarci wannan ɗaki (ya yi Aikin Hajji) bai yi wata alfasha ko faɗiƙanci ba, to zai dawo gida sumul kamar yadda mahaifiyarsa ta haife shi, ba ya da zunubi ko ɗaya” (SB:1819). Wannan Magana kuwa sharhi ne manzo Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke yi da ƙara tabbatar da faɗar Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* cewa:

“Hajji watanni ne sanannu. To, wanda ya yi niyyar Hajji a cikinsu, (ya sani) babu jima’i kuma babu fasikanci, kuma babu jayayya a cikin Hajji. Kuma abin da kuka aikata na alheri, Allah Ya san shi. Kuma ku yi guzuri. To mafi alherin guzuri yin takawa. Kuma ku bi ni da takawa, ya ma’abuta hankula” (2:197).

1.2.1. Hannunka Mai Sanda:

Duk wanda ya dubi irin yadda mafi yawan musulmi ke gudanar da Aikin Hajji a yau, zai ga ya sha banban da wannan karantarwa ta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

Babu abin da irin wadannan mahajjata ke yi sai keta alfarman aikin na Hajji, ta hanyar ketare iyakokin Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* da tozarta ayyukan Hajji da tabbatar da cewa ba su san girman Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* ba, balle su ba shi matsayin da ya cancance shi. Hakan sai ta sa maganar da Malam Ibnul-Kayyim *Rahimahullahu* ya yi ta yi dai-dai da su, da ya ce: “Duk wanda rashin ganin girman Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* ya sa ya saba masa, ta hanyar yin biris da horace-horacensa da aikata abubuwan da ya hana, da tozarta haƙƙoƙinsa, da yin ko oho da ambatonsa, da kakkabe zuciya daga tunaninsa. Aka wayi gari ya fifita son zuciyarsa a kan neman yardar Allah, kuma biyayya ga wani abokin halitta ta fi muhimmanci gare shi bisa ga da’ar Allah. Wanda duk yake haka, bai girmama Allah yadda ya dace da shi ba. Allah kuwa Ya wadatu daga zuciyar irin wannan mutum da Aikinsa da iliminsa da dukiyarsa. Wanda ba haka ba kuwa shi ne na gaba – gaba a wurinsa, saboda muhimmancinsa” (JK:98).

Saboda tsere wa irin wannan haɗari ne muke kira ga ‘yan’uwa mahajjata, da babbar murya, da cewa su ji tsoron Allah. Su kuma yi koyi da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a cikin girmama ibadodi

da wuraren yin su, tare da nisantar iyakokin Allah. Da gudanar da Aikin Hajji kamar yadda shari'ah ta tanada. Su kuma yi gargadi ga 'yan uwanmu alhazai da tsare gaskiya. Su yi hakuri da abin da hakan zai haifar. Wannan shi ne wajibi.

1.3 Shelanta Raba Gari da Mushrikai:

Musulunci da shirka kishiyoyin juna ne da, basu ga maciji. Kuma dole ne dayansu ya kau kafin daya ya samu gindin zama. Kamar dai dare ne da rana, ko kaskon Rana da na wata, wafanda haskensu ba ya taba haduwa a lokaci daya. Saboda haka farkon abin da musulmi suka fara yi a Makka bayan Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya mallaka masu ita shi ne, kawar da duk wani abu da ke da alaƙa da shirka ko masosonta, tare da turmuje gurabun bautar gumaka.

Kai! Saboda muhimmancin da wannan al'amari yake da shi, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai tsaya wata-wata ba; nan take, shigarsa harabar masallacin Harami ke da wuya, ya fara sa sandarsa mai alfarma yana zungurar gumakan da ke kewaye da dakin Ka'aba yana karanta wannan ayar:

“Kuma ka ce, “gaskiya ta zo, kuma karya ta lalace..”

(17:81)

Da kuma:

“Ka ce, “gaskiya ta zo, kuma karya ba ta iya fara (kome) kuma ba ta iya mayarwa” (34:49) (SB:4287).

Bayan wannan kuma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ki shiga cikin dakin Ka'aba ya ce, sai an yo waje da gaba dayan gumakan da ke ciki. Kamar yadda dan Abbas Allah ya yarda da su ya ce: “Da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya iso, sai ya cije; ya ki shiga cikin dakin Ka'aba tunda akwai gumaka a cikinsa. Ya yi umurni da a fitar da su, Sannan ya shiga” (SB:1601).

Haka kuma a lokacin da Allah Ta'ala Ya saukar da ayar nan da ke cewa:

“Ya ku wafanda suka yi imani! Abin sani kawai, mushrikai najasa ne, saboda haka kada su kusanci masallaci mai alfarma bayan shekararsu wannan.: (9:28).

Saukar wannan aya ke da wuya, Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan karon ma, bai yi wata-wata ba; nan da nan ya umurci wakilinsa Abubakar Allah ya yarda da shi da ya shelanta wannan saƙo na Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* a birnin Makka cewa, kada duk wani mai shirka ya sake zuwa Aikin Hajji daga wannan shekara ta tara. (SB:369/SM:1347/SN:2958).

A irin wannan lokaci na Aikin Hajji ne Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke dada tabbatar wa duniya da cewa ya raba gari da mushrikai. Ya kan yi haka ne ta hanyar saba masu a cikin gaba ɗayan ayyukan Hajji, tare da gudanar da su a kan tafarkin Annabi Ibrahim *Alaihis Salam*. Wannan al'amari ya kai mashafar turare a lokacin da ya fada wa mutane cewa: “Koyarwarmu ta saba wa koyarwarsu” (SB:5/125/MH:2/403) Haka kuma wannan bara'a da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wa mushrikai ta kara tabbata da fitowa fili, a lokacin da ya shelanta yin bankwana da duk wani aiki da ke da alaƙa da su. Ya fadi haka ne a huɗubar da ya yi a filin Arafat, cewa: “Ku saurara, daga yau na kashe maganar duk wani abu na Jahiliyya; kuma duk jinainan da aka zubar da rayukan da aka kashe a zamanin jahiliyyah to, kada a sake maganarsu. Jini na farko da za a kyale kuwa shine na ɗan'uanmu ɗan Rabi'ata ɗan harisu, wanda kabilar Huzailu ta kashe ana renonsa a bani Sa'ad. To, na kashe wannan magana. Haka duk wani bashi na riba da ake bi, a jahiliyyah, na kashe maganarsa. Kuma zan soma da ribar

gidanmu ta baffana Abbas dan Abdul Mudfalib, ita ma wannan magana na kashe ta kwata-kwata” (SM:1218).

Haka kuma wannan raba tafiya da mushrikai ya dada fitowa fili, a lokacin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bayyana wa musulmi kasancewar addinin da ya zo da shi, da na annabawan da suka gabace shi daya ne. Wanda kuma ya yi ban hannun makaho da abin da mushrikai suke a kai. Ya yi haka ne ta hanyar aika dan Mirba’u Allah ya yarda da shi zuwa ga mutane, a lokacin da suke tsayuwar Arafa, cewa ya gaya masu: “Ku tsaya a kan abin da muka karantar da ku na Aikin Hajji, haka Annabi Ibrahimu ya yi” (SIM:3011/SA:2438).

Daga nan kuma sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kara daddale wannan saƙo a zukan musulmi, ta hanyar bayyana masu dadafde kuma ingantaccen tarihin da suke da shi a cikin wannan ibada ta Hajji, wadda suka gada daga Annabawa kuma shugabanni masu kadaita Allah. Ya kuwa yi haka ne ta hanyar labarta masu wani yanki na Hajjin wasu daga cikin Annabawan, a lokuta daban-daban. Misali, wani lokaci a cikin Aikin Hajjinsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* yana tare da sahabbai, sai suka shige ta wani kware da ake kira “Wadil-Azrak”. Sai ya tambaye su: “Wane kware ne wannan?” Suka karɓa masa da cewa: “Wannan kwaren Azraƙu ne. “Sai ya ce: “Kamar ina ganin annabi Musa *Alaihis Salam* a nan sadda ya gangaro daga dutsen nan yana daga muryarsa zuwa ga Allah, yana “Talbiyyah”.

Daga nan kuma suka iso wurin dutsen Harsha, sai ya sake tambayarsu: “Wane dutse ne wannan?” suka amsa masa da cewa: “Dutsen Harsha ne”. Sai ya ce: “Kamar ina ganin annabi Yunusa dan Matta *Alaihis Salam* a kan wata taguwa ja mai kiba-kiba, yana sanye da jabbar gashin rakumi. Yana riƙe da akalar taguwarsa. Shi ma kamar ga shi nan ina ganinsa yana talbiyyah (SM:166).

A wani wurin kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* yake cewa: “Ina rantsuwa da Sarkin da rayuwata take hannunsa, ko annabi Isah dan maryamu kadan ya rage ya yi harama da Hajji ko Umra daga Fajjur-Rauhan, ko ya hada su baki daya (Kirani) (SM:1252). Haka kuma an riwaito cewa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “Akwai kabarin annabi saba’in a cikin masallacin khaiif”. (MK:13525/MZB:813/MZH:3/297/DA:4020).

A takaice dai, abubuwan da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya saba wa mushrikai a cikinsu a Aikin Hajji suna da yawa. Ga wasu daga cikinsu:

i) Kadaita Allah da Ibada:

A duk lokacin da mushrikai ke gudanar da Aikin Hajjinsu irin na Jahiliyyah, sukan yi wani abu mai kama da talbiyyah, inda suke hada Allah da gumakansu (shirka) suna cewa bayan sun sheda Allah ba ya da abokin tarayya: “---Sai fa abokin nan da kake da shi. Wanda kuma shi da abin da ya mallaka duk naka ne”. Shi kuwa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* da ya zo nasa Aikin Hajjin sai ya kadaita Allah da wannan ibada. Ya yi watsi da shirka bayan bayansa (SM:1185).

ii) Tsayuwar Arafat:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya zaɓi tsayawa a Arafat tare da mutane. Sabanin abin da kafiran Kuraishawa suka al’adanta na tsayawa a Muzdalifa, suna cewa: Mu ba mu gangarowa sai daga Harami (domin ita Arafat a wajen Haramin Makka ta ke). (SB:1665/SM:1219).

iii) Tsayawa a Arafat Har Faduwar Rana:

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya baro Arafat ne bayan faduwar rana, ya kuma bar Muzdalifa kafin hudowarta. Sabanin

abin da mushrikai suka al'adanta na baro Arafat kafin faduwar rana da barin Muzdalifa bayan ta fito (Su kam Kuraishawa mun fadi cewa, ko Arafat din ba su isa). Kamar yadda hadisin Miswaru dan Makhramata Allah ya yarda da shi ya tabbatar, da ya ce: “Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi mana huduba a Arafat. Ya yi yabo ga Allah bayan ya gode masa, Sannan ya ce: “Bayan haka, Mushrikai, ma'abuta bautar gumaka sukan bar wannan wuri kafin rana ta gama faduwa, a daidai lokacin da take kasancewa a kan duwatsu kamar rawunna a kanun mazaje. To koyarwamu ta saba wa tasu. Sannan kuma sun kasance suna barin Mash'arul – Harami yayin da rana take hudowa a kan duwatsu kamar an nafa rawunna a kanun mazaje. To koyarwamu ta saba wa tasu” (SB:5/125/MH:2/304/MK:20/24).

Haka kuma hadisin Amru dan Maimun ya tabbatar da haka, inda ya ce: “Mun yi Aikin Hajji tare da Umaru dan Hadfabi. Da lokacin da ya kamata mu bar Muzdalifa ya yi, sai ya ce: “Hakika mushrikai sun kasance suna cewa, rana ta haska dutsen Sabiru sai mu gaggauta. Wato ba su barin wurin nan sai rana ta hudo. Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya saba masu, ya bar wurin kafin ranar ta hudo”. (SB:1684/SIM:3022).

iv) Aikin Umra A Lokacin Hajji:

Bayan kare Aikin Hajji sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi iznin yin Umra ga Sayyida aisha Allah ya kara mata yarda, sabanin abin da mushrikai suka saba da shi. Su a wurinsu Aikin Umra ba ya halalta sai cikin watan Safar kamar yadda dan Abbas Allah ya yarda da su ya ce: “Wallahi Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai bada damar yin Umra ga Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda ba, a cikin watan Zul-Hajji sai don ya kai karshen abin da mushrikai suka saba da shi. Domin kuwa Kuraishawan wannan yanki, da

wadanda ke irin addininsu, na cewa: “Aikin Umra ba ya halalta sai lokacin da gashin rakumma ya tose, miyakun da ke kuturinsu suka warke, kuma watan Safar ya kama; su kan ce, Aikin Umra haramun ne kafin watan Zul-Hajji da Muharram su yi bankwana.” (SAD:1987/HA:175).

v) **Raya Wuraren Shirka Da Tauhidi:**

Wata hanya kuma da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan bi don tabbatar da saba wa mushrikai a lokacin Aikin Hajji ita ce Raya Wuraren shirkarsu don ya turmuza hancin ma'fiya Allah.

Ya kan yi haka ne ta biyar wuraren da suka ta'aba kafa tutar kafirci da kiyayya ga Allah da Manzonsa, har ta filfila, ya maye gurbinta da tutar Musulunci. A kan wannan tafarki ne ya ce a Mina: “Gobe za mu sauka a khaifu ta bani kinanata. Wurin da suka sha Billahillazin kafirci (Yana nufin wurin da ake kira al-Muhassab) A wurin ne Kuraishawa da Bani kinanata suka ha'efe wa ‘yan gidan Hashimu kai (dangin Manzon Allah) a kan cewa: Ba za su sake aure daga cikinsu ba ko ciniki da su, har sai sun mi'ka masu ni (Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*)” (SB:1590) Amma kuma Allah bai cika masu wannan guri ba; sai Ya mayar masu da ba'kar anniyarsu. Suka koma suna ta'aba'abi. Allah Ya taimaki Annabinsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* Ya kuma daukaka kalmarsa, Ya kara karfafa addininsa”.

Malam Ibnul-Kayyim na cewa: “Wannan dama ita ce al'adarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*, ya maye gurbin duhun shirka da hasken Tauhidi. Kamar yadda ya umurci a gina masallacin Da'ifa a daidai gurbin Lata da Uzza” (ZM:2/194-195/SN:4/408).

Wannan sunnah ta Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta saba wa mushrikai a cikin ayyukan Hajji ba ta ta'kaita a kansa ba kawai, har ma sahabbansa yake umurta da haka, a lokutan da abin ya sha kansa. Kamar yadda ya umurci wadanda ba Kuraishawa ba da yin ihrami

sabanin yadda Kuraishawa kan yi. Wato su a wurinsu ba a dawafi sai da tufafin Kuraishawa, don haka wanda ba Bakuraishe ba ko dai ya ari tufafi daga wurinsu, ko ya dauka haya, ko kuma ya yi dawafinsa tsirara. Sai Manzon Allah ya canza wannan baki daya (FB:3/565).

Saboda a saba wa wannan bidi'a, sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sa a yi shela wa mutane a shekara ta tara bayan hijira cewa: "Lokacin Aikin Hajji ya kama. Amma kada wanda ya sake yin dawafi tsirara" (SB:1622) haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurci wasu daga cikin sahabbansa da ba su zo da niyyar Hajjin Tamattu'i ba, su yi Umrarsu da Hajjinsu sabanin yadda mushrikai suka al'adanta. Domin su a wurinsu yin Aikin Umra a cikin watannin Hajji shi ne fajirci mafi girma (SB:7230). Haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurci Ansaru Allah ya yarda da su da yin sa'ayi tsakanin Safa da Marwa, inda ya ce: "Kuyi Sa'ayi don haƙiƙa Allah Ya wajaƙta Sa'ayi a kanku" (SIKH:2764). Wannan kuwa (Sa'ayi) ya saba wa abin da mushrikai suka al-adanta a zamanin jahiliyyah, na kin yin sa'ayin don suna ganin bai halalta ba. Rashin tafiyar ma a tsakanin Safa da Marwa wata ibada ce da suke fatar samun kusanci ga gumakansu da ita. Kamar yadda Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda ta bayyana wa Urwatu dan Zubairu, a lokacin da ya ce mata: "Ina jin da zan ƙi yin sa'ayi a tsakanin Safa da Marwa babu wani laifi a kai na". Ta ce masa: "Don me ka ce haka?" yace, don Allah Buwayayyen Sarki Ya ce: "Lalle ne Safa da Marwa suna daga wuraren ibadar Allah, to, wanda ya yi Hajjin daki ko kuwa ya yi Umra, to babu laifi a kansa ga ya yi dawafi (Sa'ayi) a gare su" (S:158) Sai ta ce: "Da Allah na nufin yadda kake nufin nan, da cewa zai yi: "Babu laifi a kansa idan bai yi dawafi gare su ba". Ka sani wannan aya ta sauka ne a kan wasu mutane daga cikin Ansaru waƙanda kan fara Hajjinsu a kan Manata. Amma ba ya halatta gare su su yi sa'ayi tsakanin Safa da Marwa.

To a lokacin da suka zo don gudanar da Aikin Hajji tare da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* sai suka fada masa haka, sai Allah Ta'ala Ya saukar da wannan aya. To ka sani, wallahi Allah ba zai cika Hajjin duk wanda bai yi sa'ayi tsakanin Safa da Marwa ba" (SB:1643/SM:1277).

Saboda ire-iren wadannan abubuwa ne ma, Malam Ibnul-Kayyim *Rahimahullahu* ke cewa: "Shari'ar Musulunci ta ginu ne, musamman Aikin Hajji a kan manufar saba wa mushrikai". (HIK:5/146).

1.3.1 Hannunka Mai Sanda:

Da Wannan matashiya muke bushara, wata bayan wata ga duk wanda ya yi kofarin kwaikwayon Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a cikin wannan madaukakiyar koyarwa. Ya rinka yin kaffa –kaffa da fadawa cikin wani abu na addinin mushrikai. Ba a lokacin Aikin Hajji kawai ba a'a, a cikin rayuwarsa baki daya. Ta hanyar nisantar duk wani abu da ya ke bance su. Domin kuwa; "Duk wanda ya yi kama da mutane to yana daga cikinsu" (SAD:4031/S,HA:3401) Kuma: "Mutum na tashi ranar alkiyama tare da wanda yake so" (MH:3/19/SB:6169/3688).

1.4 Zuba, fadanci da Addu'a:

Wata hanya kuma da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke kara inganta alakar da ke tsakaninsa da Ubangijinsa a lokacin Aikin Hajji, ita ce yawan zuba gaban Allah da yin fadanci da addu'a zuwa gare shi.

Rokon Allah abu ne mai matuƙar girma da muhimmanci. Domin ana yin sa ne ta hanyar kankan da kai matuƙa, da nuna tsananin bukata zuwa ga Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* tare da marairaice masa. (F.B:11/98) Saboda wadannan martabobi ne da addu'a ta tara Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bayyana cewa ba wani abu ne tantagaryar

ibada ba illa addu'a. inda ya ce: "Addu'a ita ce ibada" (JT:2969/SA:1590).

Wato yana nufin addu'a ita ce rukuni mafi girma da daukaka cikin abubuwan da suka haɗu suka karɓi sunan "Ibada". Saboda a cikinta ne, ita addu'a, ake tsananin komawa da fuskantar Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* tare da mantawa da kau da kai daga duk wanda ba shi ba (TA:9/220/AM:4/352) Kuma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bayar da labarin cewa: "Babu wani abu da ke da girma a wurin Allah kamar addu'a" (SIH:870).

To a lokacin Aikin Hajji fa ne, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke ware gaba ya yi babbar kandama daga cikin wannan kogi na fadanci a wurin Allah *Subhanahu Wa Ta'ala*. Ta hanyar yawan rokon Allah Ubangijinsa a lokacin dawafi (SAD:1892/HA:1666) da lokacin tsayuwa a kan dutsen Safa da na Marwa. Babu ma inda yake tsawaita du'a'i da zuba gaban Allah kamar Ranar Arafa. A nan ne ya kan bayyana firgice a kan taguwarsa dage da hannayensa dai dai da kirjinsa, kamar yadda musaki yake yi idan yana baran abinci. Haka kuma a Muzdalifa, a Mash'arul – Harami, ya kan tsawaita fadanci da kankan da kai ga Allah, tun daga lokacin da ya yi sallar safiya a lokacinta na farko, har zuwa gari ya waye tangaram, kafin rana ta fito. (SM:1218). Haka kuma ya kan fuskanci al-kibla, a tsawon kwanaki uku bayan ranar sallah, bayan kare jifa biyu na farko, ya yi tsaye, tsayi kuwa mai tsawon gaske yana addu'a da hannayensa dage a sama. (SB:1751) Malam Ibnul-Kayyim ya ce: "Annabi ya kan dade a tsaye a irin wannan lokaci, gwargwadon yadda mai karatun Surar Bakara har ya kare zai yi" (ZM:2/285). Bangaren abin da ya shafi rokon Allah kenan, kamar yadda riwayoyi suka zo da shi.

Fuskar abin da ya shafi tsabar yabo kuma da ambato (Zikiri) zuwa ga Allah, ba a ko maganarsa. Babu wani lokaci, daidai da minti daya da harshen Manzon Allah ya motsa ba tare da ya ambaci Allah ya kuma yi

yabo gare shi ba. Wannan kuwa tun daga lokacin da ya baro garin Madina har zuwa lokacin da ya koma mata; bayan kare Aikin Hajjin. Annabi kan zuba wannan yabo ne ga Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ba kyafkyautawa ta hanyar zaɓen nagartattun kalmomi na kambamawa da ciccibawa, waɗanda suka dace da zatin Allah mai alfarma. Ya gabatar da su zuwa gare shi *Subhanahu Wa Ta'ala* a cikin Sigar Talbiyyah (Fadar *Labbaikallahumma Labbaika*) da kabbara (Fadar *Allahu Akbar*) da tasbihi (Fadar *Subhanallahi*) da Tauhidi (Fadar *La'ilaha Illallahu*), a cikin ko wane irin hali yake; bisa wata dabba ko yana tafiya da kafafunsa da sauran rayuwarsa ta lokacin Aikin Hajji gaba ɗaya. Duk wanda ya bi diddigin yadda *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya gudanar da Aikin Hajjinsa zai tabbatar da haka.

(SB:1544/1550,1750,1751,1797/SM:1218/JT:3585/HA:2837).

A nan yana da matuƙar muhimmanci musulmi mu san cewa kaɗan ne daga cikin sigogin addu'o'in da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke yi wa kwanakin Aikin Hajji ado da su masu riwaya suka riwaito. Domin kuwa irin wannan yawan zuba da yabo da fadanci, a kan gudanar da su ne a asirce tsakanin bawa da Ubangijinsa. Kuma kowa ya kan yi ne gwargwadon buƙatarsa. Sai dai Manzon ya bayyana wani abu daga ciki don al'ummarsa ta yi koyi da shi. Kamar yadda Jabir Allah ya yarda da shi ya ba mu labari a cikin wani hadisi nasa cewa,: “Daga nan kuma sai *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karanta:

“Kuma ku riƙi wurin sallah daga maƙamu Ibrahim” (2:125)

Ya kuma ɗaga muryarsa sosai don mutane su ji.”

(SN:2961/SA:2771)

Wannan koyarwa ta Almusɗafa *Sallallahu Alaihi Wasallama* na tabbatar da cewa, babu wani abu da ke da muhimmanci a lokacin Aikin Hajji kamar ambaton Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* kamar yadda ake iya tsinkayo haka a cikin ayoyin alƙur'ani da ke cewa;

“To, idan kun kare ayyukan Hajji; sai ku ambaci Allah kamar ambatarku ga ubannenku, ko kuwa mafi tsanani ga ambato. To, daga cikin mutane akwai wanda ke cewa, “Ya Ubangijinmu! Ka bamu mai kyau a duniya! kuma ba ya da wani rabo a lahira. Kuma daga cikinsu akwai wanda yake cewa; “Ya Ubangijinmu! Ka ba mu mai kyau a duniya da mai kyau a lahira, kuma ka tsare mu daga azabar wuta. Wadannan suna da rabo daga abin da suka sana’anta; kuma Allah Mai gaggawar sakamako ne. Kuma ku ambaci Allah a cikin kwanukka kididdigaggu...” (2:200-203).

A wani wurin kuma Ya ce:

“Domin Su halarci abubuwan amfani a gare su, kuma su ambaci sunan Allah a cikin ‘yan kwanuka sanannu; saboda abin da Ya azurta su da shi daga dabbobin jin dafi.” (22:28).

Kai! Da za a bugi kirji a ce, an shar’anta ayyukan Hajji ne gaba daya don kawai hakan ta zama wata wasila ta tuna Allah, da anbatonsa, ba a yi kuskure ba. Saboda hadisin Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda wanda ta karbo daga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* cewa: “Hakika an shar’anta yin dawafi ga dakin Ka’aba ne, da sa’ayi tsakanin Safa da Marwa da Jifa, don tabbatar da tuna Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* da anbatonsa (JT:902/MH:1/459/JS:2589/ HAD:1505/ DA:2056) Haka kuma hadisin Nusaibatu Allah ya kara mata yarda shi ma ya tabbatar da haka, inda ya ce, Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “Ranar salla da ranaku uku bayanta ranaku ne na ci da sha da ambaton Allah” (SM:1141).

1.4.1. Hannunka Mai Sanda:

Wannan ke nan. Wani abu kuma da ya kamata a kula da shi a nan shi ne, duk addu'o'i da aka riwaito daga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci na Aikin Hajji, addu'o'i ne gama gari, wato kundumau, waƙanda suka haɗa ko wane musulmi, ta hanyar amfani da lamirin jam'i. Kamar cewar da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi a gaban Rukunul – Yamani: “Ya Ubangijinmu ka sa mu yi kyakkyawan rayuwa a duniya haka kuma a lahira. Ka kuma tsare mu daga azabar wauta” (SAD:1892/NA:1666).

Ke nan mutum ba zai yi muwafaƙa da sunnar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ba, a wannan fage sai ya yawaita zuba tare da kanƙan da kai da fadanci ga Allah, tare da bayyana tsananin buƙatuwa zuwa gare shi, da kuma narkewa a gabansa ta hanyar mayar da zikirin sa nunfashi da buɗe gaba ɗayan kofofin zuciya dominsa, da kuma yin addu'o'i masu ɗauke da lamirin jam'i da kuma suke haɗa duniya da lahira. Ba kuma tare da bata lokaci ba a kan abin da ba ya da wani amfani, ko kuma yin roƙon cikin siga maras nagarta (TIK: 1/559).

1.5 Fushi Saboda Allah:

Yin fushi saboda Allah Ta'ala, tare da tsayawa nesa ga iyakokinsa shi ne ke nuna inganci da nagartar imanin bawa, da cikas sa wanda ya karɓa sunan “Bawan Allah”.

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wa gaba ɗayan mutane fintinkau a fagen tsoron Allah da yin fushi saboda shi da sanin iyakokinsa. Hakan na matuƙar bayyana a rayuwarsa ta Aikin Hajji ta hanyoyi da dama, da suka haɗa da:

i) Yini a Zul-Hulaifa:

Sahabban da ke tare da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan Aikin Hajji na sauraren ya jagorance su bayan kare sallar Subahin, su bar Zul-hulaifa. Sai kawai ya ci gaba da zama a wurin, ya kuma jira sauran mahajjatan da ke son shiga cikin tawagarsa.

Abin ya ba sahabbai mamaki. Ba su sani ba ashe, Ubangijinsa ne Mai girma da daukaka Ya umurce shi da haka. Kamar yadda hadisin dan Abbas Allah ya yarda da su ke tabbatarwa, da ya ce: “Na ji Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na cewa a kwaren Akiku: “Wani manzo ya zo wurina a daren jiya daga wurin Ubangijina ya ce mani: ‘Ka yi salla a wannan kware mai albarka ka kuma ce: Hajji ne tare da Umra.’” (SB:1534).

Wannan lamari ya faru ne, a zance mafi karbuwa, bayan Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tashi daga Madina ranar asabar, bayan da ya sallaci azahar a Madinar (raka’a hudu) kuma bai bar Zul-hulaifa din ba sai ranar lahadi, bayan da ya sallaci azahar (raka’a biyu) (SN:4/315-218/ZM:2/102-106) Wannan shi ne abin da tarihi ya tabbatar.

Malam ibnu Kathir ya ce: “Wannan tarihi na nuna cewa waccan salla ta gaba, da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce, an umurce shi da tsayawa har ya sallata, ita ce sallar azahar ta ranar Lahadi. Domin ko banza saƙon a cikin dare ya zo masa ranar assabar. Shi kuma ya labarta wa sahabbansa bayan sallar Subahin ta ranar lahadi. Ka ga batun wata salla gabansu a lokacin sai ta azaharin ranar. Sai aka umurce shi tsayawa har ya sallace ta a wurin” (SN:4/222).

Ko shakka babu karfin imani kawai ke sa a shanye irin wahalar da ke cikin irin wannan jira, a irin wannan wuri. Musamman ga wanda ke da dubban mutane irin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Amma wannan bai hana shi biyar umurnin Ubangijinsa ba *Subhanahu Wa Ta’ala*.

ii) Kara wa Sahabbai haske:

Saurarawar da wasu sahabbai suka yi bayan Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurce su da aje Haraminsu da komawa ga rayuwarsu ta yau da kullum su dauki Aikin Hajjin da suka zo yi matsayin Umra tun da suna cikin wafanda Allah bai sa suka zo da dabbobin hadaya ba ta dan sosa ransa.

Shi kam, tunda da dabbar hadayarsa a hannu ta ke *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai aje haramin ba. Ganin haka sai wafannan sahabbai suka dauka cewa, umurnin nasa ba ya nufin wajabci. Sai dai yana gaya masu ne hakan ta halalta da za su yi. Har aka sami wani daga cikinsu na bayyana wannan fahimta tasu, tare da dalilinsu na zaɓar ci gaba da zama da Haramin a daure, yana mai cewa: “Bamu son mu halarci Arafa da sauran janaba a jikinmu!”. Nan take sai fushin Manzon Allah ya bayyana, saboda an yi jinkirin yin biyayya ga umurninsa, har kuma ma da kafa wata hujja, alhali kuma shi Manzon Allah ne.

Yana tashi a fusace bai tsaya ko'ina ba sai wurin Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda. Ganinsa cikin wannan hali, sai ta ce: “Wa ya taɓa ka ya Manzon Allah? Ko waye, shi da Allah” Sai ya karɓa mata da cewa: “Ba ki ji yadda nake fama da mutane ba. Ina ba su umurni, suna kokwanto? Da na fuskanci baya ba zan zo da hadaya ba. Sai in aje Haramina tare da su” (SM;1211).

Daga nan kuma bai tsaya wata-wata ba sai ya juya, ya tsaya wurin da mutanen suke ya kara masu haske da cewa: Dukanku kun san na fi ku tsoron Allah da gaskiya da biyayya. Ba don da hadayata a hannu ba wallahi da na aje Harami yadda ya kamata ku aje. Saboda haka kowannenku ya je ya aje Haraminsa” (SB:7367/SM:1216).

Nan da nan sai suka mifa wuya, suka yi kamar yadda Ya ce.

ii) Safiyya Allah ya kara mata yarda Za Ta Kawo Jinkiri

A kofarin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na bayyana rashin jin dadinsa idan ba a dace da umurnin Allah ba, a cikin wani aiki na Hajji, sayyida Safiyya Allah ya yarda da ita ta yi wanki daren ranar rabon layya. Ranar da alhazzai za su bar Mina zuwa Makka. Aka kuma yi sa'a cewa uwar muminan ta rigaya ta gabatar da dawafi (na ifala) tun a ranar salla. To da Almusdafa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ji cewa, mai dakinsa tana wanki sai ransa ya sosu har ya ce, "Shin Safiyya za ta tsayar da mu ne?" (SB;1772).

Ka kuwa san hana dubban mahajjata motsawa a irin wannan hali abu ne mai matuƙar wuya. Amma dai Allah ya kiyaye. Hakan ba ta faru ba. Amma mu duba jinkayin Manzoni Allah da kulawarsa ga iyalansa da sauran al'ummarsa. *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

1.5.1 Hannunka Mai Sanda:

A kan haka, yana da kyau ga ko wane musulmi ya kasance mai koyi da Shugaban halitta *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta hanyar kasancewa daga cikin waƙanda ke fushi idan an yi wa Allah ba daidai ba, tare da nisantar iyakokinsa, da tsayawa kan umurninsa; ba tare da sabawa ba. Domin saba masa tafarki ne na fadawa cikin fitina da halaka kamar yadda Madaukakin Sarkin da Ya ce:

"To waƙanda suke sabawa daga umurninsa, su yi saunar wata fitina ta same su, ko kuwa wata azaba mai radafi ta same su". (24:63).

Duk wanda ke son tsira, to ya yi koyi da Manzoni Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Ya kuma bi umurninsa, kamar yadda yake cewa: "Duk abin da na hane ku da shi, ku nisance shi. Abin da kuma na umurce ku da shi, ku zo da shi gwargwadon ikonku. Ku sani abin da ya halakar da

wadanda suka zo gabanku, shi ne yawan tambayoyinsu da saba wa annabawansu” (SB:7288/SM:1337).

Ya kuma saurari gargadi nan da gogaggen sahabin nan masani, wato Abdullahi dan Mas’udu Allah ya yarda da shi ya yi wa musulmi, da kunnuwan basira. Inda ya ce: “Idan ka ji Allah Ya ce: “Ya ku wadanda suka yi imani... To, ka kasa kunnuwanka da kyau, domin alheri ne za’a horonka da shi, ko a hane ka daga wani sharri” (SSM:848).

To muna kira ga musulmi, kada su yi biris da wannan fadakarwa. Domin kuwa hakan na kai mutun ga tabewa da rashin arziki.

1.6 Tsoron Allah da Natsuwa:

Ana iya fahimtar kamalar zuciyar mutum, da ma’aunin abinda ke cikinta na tsoron Allah, ta hanyar la’akari da natsuwa da tsanakin gabɓan jikinsa. Domin kuwa da ma labarin zuciyar a kan tambayi fuska ne kamar yadda masu hikima suka ce (FB:2/264).

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya hada tsoron Allah tare da natsuwa a lokacin Aikin Hajjinsa. Ko da yausha hankalinsa yana gare shi, lizzamin zuciyarsa na cikin tafin hannunsa. Bai taba shagalta ba daga abin da yake yi na ibada (Hajji); yana nan zube gaban Ubangijinsa, zuciyarsa na kuka, idanunsa na ambaliyar hawaye, kassansa sun yi sanyi yana fadanci. Tare da tsananta tsayuwa da daukaka hannayensa zuwa sama a daidai lokacin. (SB:1751/SM:1218).

Nassosa da dama, na tabbatar da haka, da suka hada da, maganar Jabiru Allah ya yarda da shi in da yake siffanta yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke dawafi, da cewa: “Sai ya fara da Hajarul Aswad, ya sumbance shi, idanunsa su ka bare da hawaye. Sannan ya yi sassaka sau uku, ya kuma yi tattaki sau huɗu. Har dai ya fare. Bayan kuma ya karen, ya sake dawowa ya sunbaci hajarun din, ya dora hannayensa a kansa, ya shafi fuskarsa da su” (SKB:5/47/SN;4/317).

Haka kuma abin da Salimu ɗan umar Allah ya yarda da su ya riwaito, na tabbatar da haka, cewa, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan jefi jamra ta farko. Sannan ya ɗan saurara. Sai kuma ya miƙe tsaye na lokaci mai tsawo, yana fuskantar alkibla. A nan ne zai yi du'a'i hannayensa na ɗage a sama. Sannan ya matsa ya jefi Jamrar tsakiya. Sai kuma ya ɗan karkata hagu kaɗan dabra da wani kware da ke wurin. Ya daga hannayensa sama, yana fuskance da alkibla yana addu'a. Sannan ya matsa ya jefi Jamra ta ƙarshe, daga cikin kwaren. Ba zai tsaya a nan ba. Kuma ɗan umar Allah ya yarda da su ɗin haka yake aikatawa, tare kuma da kafa hujja da cewa: "Haka na ga Manzoni Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* na yi" (SB:1751,1753/ZM:2/286).

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance a duk tsawon wannan ibada ta Hajji cikin natsuwar gaɓɓai. Duk Aikin da zai gudanar yana gudanar da shi ne cikin natsuwa da tsanaki. Jabiru Allah ya yarda da shi na cewa: "Manzoni Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sauko cikin natsuwa" (SN:3024/SA:2827) kuma falalu ɗan Abbas Allah ya yarda da su na cewa: "Lokacin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sauko ya kasance cikin natsuwa, har ya iso Muzdalifa" (M.A:1816) haka kuma Abdullahi ɗan Abbas Allah ya yarda da su na cewa: "Mun tausa tare da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ranar Arafa. Sai (Annabi) ya ji wata irin yaya, da amon dukan rakumi masu tsanani. Sai ya nuna su da sandarsa ya ce: "Ya ku mutane ina horonku da natsuwa, ku sani ba gaggawa ce ɗa'a ba" (SB:1617/FB:3/522).

1.6.1 Hannunka Mai Sanda:

Abin da ya kyautu ga ko wane musulmi, musamman wanda ya sami kansa a ƙasa mai tsarki don gudanar da ibadar Aikin Hajji shi ne riƙo da koyarwar Manzoni Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Ta hanyar ɗaura gyafton natsuwa da yafa mayafin tsanaki da gudanar da ibadarsa

cikin ruwan sanyi da barin ibadar ta kama jikinsa. Ta haka sai Allah ya yi masa Katangar dutse tsakaninsa da kowa ce irin barna.

Yana kuma da matuƙar kyau, mutum ya riki Aikin Hajjinsa wani abin jin daƙi da nishaƙi da samun natsuwa a zuci. Ta hanyar nisantatr dabi'ar mutanen jahiliyyah. Waƙanda ke ganin nawar su ƙare Aikin Hajjinsu, don ya zamar masu ƙargage, suna Aikin, bugawar zuciyarsu na cewa: “Ya Ubangiji ka raba mu da wannan baƙar jaraba. Maimakon a sami suna cewa: Allah ya maimata mana”.

1.7 Yawaita Ayyukan Alkhairi:

Allah maƙaukkain Sarki Ya kwadaitar da bayinsa a kan rikon “Takawa” a matsayin guzurinsu na zuwa lahira. Kuma kar su yarda su yi raggon kaya a fagen ayyukan alheri, balle su zama kurar baya. Mai duka Ya ce:

“Kuma ku yi guzuri. To mafi alherin guzuri shi ne yin taƙawa. Kuma ku bi Ni da taƙawa, ya ma‘abuta hankula”(2:197).

A wata ayar kuma Ya ce:

“Kuma ku yi gaggawa zuwa ga neman gafara daga wurin Ubangijinku da wata Aljanna wadda faƙinta (dai-dai) da sammai da ƙasa ne. An yi tattalinta domin masu taƙawa” (3:133).

Da wannan umurni ne na Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tsare yawaita Ayyukan alheri a lokacin Aikin Hajji, kamar yadda ya saba. Wani abun ban sha'awa ma, duk bai fi kasancewarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ba, a mafi yawan lokuta shi ke gudanar da waƙannan ayyukka na alheri da kansa ba ya waƙilta kowa. Sun kuma haƙa da:

i) Kula Da Aikata Mustahabban Hajji:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya himmatu kwarai da gaske, tare da bayar da cikakkiyar kulawa da mustahabban Hajji, ta hanyar aikata su a matsayinsu na ayyukan alheri.

Mun ji irin yadda ya fara gabatar da wanka kafin ya daura Harami *Sallallahu Alaihi Wasallama* (JT:830/SA:664). Ya kuma shafa turare mafi kanshi a farkon ibadar da karshenta (SB:1539) Ya kuma tsallake shafin tozon hadayarsa na dama, tare da rataya mata takalma a wuya (SB:1544,1697). Haka kuma ya tsare talbiyya har zuwa lokacin da ya yi jifa ta karshe (SB:1544,1573/SM;11840). Ya kuma fara yin dawafi ga dakin Ka'aba (SB:1615) tare da yin sassaka a cikin shufi uku na farkonsa (SB:616) Ya kuma rungumi Rukunai guda biyu (SB:1699/ SM:1218/ MA:4686) Sannan ya yi nafila raka'a biyu bayan mukamu Ibrahim (JT:856/SA:679) Ya kuma yi dawafi tsakanin Safa da Marwa tare da yin Sauri mai tsanani a tsakiyar kwaren (SM:1218,1261). Ya kan kuma ambaci Allah a lokacin da yake rungumar Rukunai guda biyu, ko jifa (SB:1751/SM:1218). Da kuma wasu sunnoni da mustahabbai da dama.

ii) Saurarawa A Muzdalifa:

Wani aikin kuma na laheri da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi a wannan lokaci, shi ne saurarawa a Muzdalifa, ba tare da ya baro ta ba, har gari ya waye tangaram, amma rana ba ta kai ga fitowa ba. Tattare da kuwa, da zai baro ta, ya sauko kafin wannan lokaci, bai saba ba. Amma ya tsaya don tausaya wa masu rauni daga cikin tawagarsa (SB:1680/SM:123).

iii) Yawaita Dabbobin Hadaya (Rakuma Dari):

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yanka rakuma dari a matsayin hadaya, tattare da cewa kashi daya bisa bakwai na

rakuma ɗaya ko saniya ko wata ‘yar ƙaramar dabba ta isar masa. (SB:1718;1688/ HW:139/ZM:2/221).

Wani abin da ya kamata a yi la’akari da shi a nan shi ne, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya gudanar da gaba ɗayan ayyukan Hajji ne da kansa, ba tare da ya wakilta wani ba. Ko da kuwa aikin, irin wanda wani ke iya isar ma wani ne. Sai fa idan ba makawa ga yin hakan. Misali, ya wakilta Sayyidina Ali Allah ya yarda da shi ya soke sauran rakuman hadayarsa, bayan ya soke sittin da uku da hannunsa mai alfarma (SIM:3074/SA:2494). Duk da yake cewa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya raba Sayyidina Alin ne a cikin hadayar; wato su biyu ke da ita (SB:2506/SM:1218). Ka ga bisa wannan, babu wakilci kenan.

Amma kuma muna fatar a lura. Wannan magana ba ta haɗa da amfani da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi da wasu sahabbai ba, a matsayin masu hidima da agaji, suka gudanar da wasu abubuwa na Hajjin a madadinsa. Kamar: Tsattage tozayen dabbobin hadaya (SIM:2609) da kafa masa tanti a Namrata (SM:1218) da tsinto masa tsakwankwani a Muzdalifa (SIM:3029/SA:2455) da kula da dabbarsa ta hawa (SA:27290/MZ:3/261) da wasu abubuwa masu kama da wannan. Dalili kuwa shi ne gaba ɗayan waɗannan ayyuka ko dai su kasance ba cikin jerin ayyukan ibadar Hajji ba ko kuma da ma ba ayyukansa ne na kai tsaye ba.

A taƙaice, duk wanda ya kalli Aikin Hajjin manzo *Sallallahu Alaihi Wasallama* da kyau, zai ga irin yadda yake yin tsaye tsayin alif ya gudanar da ko wace ibada a cikin siga mafi cika da kamala. Da zaɓen ayyukan da aka bayyana cewa su ne mafifita, ya fita batun masu matsakaiciya ko ƙanƙanuwar daraja. Sai fa inda abin ya gagari kundila, wata maslaha ta kunno kai. Nan kam ba yadda zai yi. Sai ya sha yadda aka dama. Kamar yadda ya yi ɗawafi ga ɗakin Ka’aba da sa’ayi tsakanin Safa da Marwa yana kan dabba, bisa lalura (SB:1608/MA:3492,14/415).

Haka kuma ya sumbanci hajarul Aswadi da sanda (SB:1715/SM:1218/AN:1/347) saboda irin yadda mutane suka rufe shi. Shi kuma yana farin ciki da haka. Musamman don su sami damar yin fatawa gare shi da daukar karatu da koyon Aikin Hajji.

1.7.1 Hannunka Mai Sanda:

Da wannan muke kira ga ko wane mahajjaci, da ya sha damarar gwagwarmaya don ganin ya yi zara a lokacin Aikin Hajji, a fagen ayyukan alheri, da yawaita neman kusanta ga Allah. Domin yana cikin wasu kwanaki mafiya alheri a cikin kwanakin duniya.

Lokacin Aikin Hajji, lokaci ne na nuna tsoron Allah da biyayya gare shi, da fadanci da ambaton shi *Subhanahu Wa Ta'ala*. Babu wani abu daga cikin ayyukan bayi a irin wannan lokaci, da ma wanda ba shi ba, da ke isa wurin sa *Subhanahu Wa Ta'ala* baya ga “tafawa” (22:37). Ba kuma siffar jikin mutum yake la'akari da ita ba ko dukiyarsa. Ko alama, yana la'akari ne da tsarkin zuciya da nagartar ayyuka (SM;2564).

Saboda haka yana da matuƙar kyau Alhaji, ya zare dantse, ya tsaya tsayin daka; ba da wata kasala ko ragganci ba, ya ribanci wadannan kwanuka. Domin wata kila, ba zai sake samun damar dawowa ba. Kuma ya tuna a nan duniya ake aiki, Lahira kuwa sai hisabi. Duk wanda ya yi aiki na kwarai ya tsira ya kuma samu babban rabo. Wanda kuma ya yi kwance da siddi, ya miƙa kafa, ya shiga uku ya lalace. Kuma ya sani Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “Duk wanda bai tabuka wa kansa wani abu ba, dangantakarsa ba za ta cece shi ba’ (SM:2699).

1.8 Bugi sa Bugi Taiki:

Mafificin al'amari duk, shi ne wanda aka yi sese – sese, wato tsaka-tsaka a cikinsa. Duk wanda ya kwasa ya tausa gabas mai nisa, ya

fita batun yamma. Ko ya kwasa ya tausa yamma mai nisa ya fita batun gabas, bai kyauta ba, matuƙar gaba ɗayan nahiyoyin na da buƙata da shi. Ko shi yana da buƙata da su. Kuma wannan shi ne abin da nagartacciyar Shari'a; ta musulunci ta zo da shi. Saboda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* na cewa: "Ina horonku da shiriya matsakaiciya (har sau uku) domin kuwa duk wanda ya yi wa addini kwasar karan mahaukacciya, sai ya niƙe shi". (MA:19786).

A Lokacin Aikin Hajji, Almusdafa *Sallallahu Alaihi Wasallama* na tsananin bayyana kyaukyawar ɗabi'ar nan tasa, ta daidaito, da guje wa kasawa ko wuce wuri, ta hanyar karkata ga wani ɓangare da kyale wani. A nan, za mu yi magana ne a kan wasu abubuwa guda biyu da suka shafi rayuwarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* tsakaninsa da Ubangijinsa a wannan lokaci.

i) Manzon Allah (*Sallallahu Alaihi Wasallama*) Da Alaƙar da ke Tsakaninsa da Al'ummarsa da Kuma Ubangijinsa:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya raba kafa, ta hanyar dagewa a kan kula da alaƙar da ke tsakaninsa da Ubangijinsa; bai bari wannan alaƙa ta yi rauni ba ko kaɗan. Hasali ma kullum sai daɗa bunƙasa ta yake yi (SB:1715/SM:1218). A lokaci ɗaya kuma, bai manta da al'ummarsa ba ko iyalinsa. tsaye yake haifan a kan karantar da su al'amurran addini da na duniya. Musamman abin da ya shafi Aikin Hajji. Tare kuma da ba da kyakkyawan misali. Haka kuma yana tsare da haƙƙoƙan matansa, ta fusakar kula, takalifi, da bayar da kariya. Da kuma nuna so da kauna ga sauran iyalin gidansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* (SB:305,1556/SM:1218).

ii) Manzon Allah (*Sallallahu Alaihi Wasallama*) Da Alakar da ke Tsakaninsa da Ruhinsa da Kuma Gangar Jikinsa:

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci da yanayi na kadawar iskar imani da tsoron Allah ya kai kololuwar mataki. Wanda hakan kan sa mutane da yawa saka wa Ruhinsu da gangar jikinsu rigunan Bora da Mowa, ta hanyar karkata da mayar da hankali ga daya, tare da yin ko oho da daya. Shi kam *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya daidaita kafadunsu ne, ta hanyar ba wa ko wane daga cikinsu cikakken haƙƙinsa, ba tare da kasawa ko wuce wuri ba.

Ta tabbata cewa hawan da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi ranar takwas ga watan Hajji, zuwa Mina, ya kusanci Arafa, na da alaka da tsananin kular da yake da ita, da haƙƙin gangar jikinsa (SAD:1911/ SA:1682/ SM:3004,3074/ SA:2433,2494). Domin hakan zata ba shi damar yin bacci a daren Arafa. Kamar kuma yadda ya yi a daren Muzdalifa (SM:1218) ya kuma ci abinci ranar Arafa (SB :1658) ya kuma fake wa rana a cikin wata bukka da aka kafa masa tun kafin wannan rana (SM;1218). Haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sarara daga sallolin nafilar da ya kan yi kafin magariba da Isha'i da bayansu, a wannan dare, ya nemi wuri ya yi kwanciya abinsa (SB:1673/ZM:2/247).

Haka kuma ta tabbata cewa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya hau kan taguwar daidai lokacin da yake kai wa da komowa tsakanin "Masha'ir", wuraren ibadar Hajji (SB;1666/SM:1218) da kuma daidai lokacin da yake gudanar da wasu ibadodi na Hajji, kamar: dawafi, Sa'ayi, da Jifar Jamra. (SB;1607/SM:1283,12970 Haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya nemi hadimi, don rage masa ayyuka (SM:1313/ MA:27290). Ba kuwa don komai ba, sai kawai don ya ba jikinsa haƙƙinsa. Ta yadda zai karfafa, har ya lamunce ma gudanar da manyan manyan abubuwa na ibada, da suka hada da kamar du'a'i da fadanci a wurin Allah a cikin cikakkiyar Sifa. Da gudanar da sauran Ayyukan Hajji

cikin cikakakkiyar natsuwa da sadaukar da zuciya, da kankantar da kai da zubewa gaban Buwayayyen Sarki duk, idan ya isa wadannan manya-manyan wurare *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

Watakila, babban abin da ke iya tabbatarwa tare da kara fitowa fili da, irin wannan adalci, daidaito da bugi sa bugi taiki da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi tsakanin haƙƙin ruhi da na gangar jikinsa a wannan lokaci, shi ne hadisin ummul Hussain Allah ya yarda da ita da ta ce: “Na yi Aikin Hajji tare da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin Hajjinsa na bankwana. Sai na gan shi, a daidai lokacin da yake jifar Jamrar karshe. Da ya kare kuma da Bilalu da Usamatu Allah ya yarda da su dayansu na janye da lizzamin taguwar, daya kuma ya na yi masa lema daga zafin rana, da tufafinsa. Ta ce; sai Manzon Allah ya yi jawabi mai yawa. Har aka kai inda na ji yana cewa; “Da Allah zai sa wani bawa, baƙar fata kuma mai kirarrun gaɓoɓi ya Shugabance ku, to ku saurare shi, ku kuma yi masa da’ a matuƙar yana jagorancin ku ne da littafen Allah Ta’ala” (SM;1298).

Wannan baiwar Allah ta riwaito abubuwa da dama, daga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a kan abin da ya shafi: Jifa, da gudanar da wasu ibadu a kan taguwa, da fake wa rana, da tafiya cikin natsuwa, da hidimar da wasu sahabbai suka riƙa yi masa Allah ya yarda da su da kuma wa’azi da gargadi da ya yi tsaye ga yi wa mutane a lokacin.

1.8.1 Hannunka Mai Sanda:

da wannan muke kira ga duk musulmi da ke son haƙarsa ta cimma ruwa, musamman a cikin ibadar Hajji, da cewa lalle ne ya kankame sunnar ma’aiki ba ji ba gani. Ya kuma tuna da tunatarwar da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* yayi masa, da duk wanda ke tare da shi a kan wannan tafarki na musulunci, cewa: “Haƙiƙa addini abu ne mai sauƙi. Babu kuma wanda zai ɗauke shi da zafi face ya niƙa shi. Saboda

haka ku dai sassauta, amma kuma kar ku rafashe. Tabbas kuna tare da nasara. Amma ku rika rage wa al'amurra kaifi ta hanyar yin su tun da sassafe, ko da maraice, ko da dare (yana nufin muyi aiki a lokacin da muke da kuzarin yin sa)" (SB:39).

Ka sani yin biris da wannan koyarwa ta Almusdafa *Sallallahu Alaihi Wasallama* halaka ne. Kuma ya tabbaatar maka da haka tare da yi maka hannunka mai sanda *Sallallahu Alaihi Wasallama* inda ya ce ma ka: "Duk wanda ya kiyamaci sunnata, ba ni ba shi" (SB:5023). Duk abin da za ka yi na addini, to ka yi shi tsaka – tsaka; ba tare da ka kallafa wa kanka abin da Allah bai kallafa maka ba. Ka zama mai tsakaitawa da daidaitawa. Domin ta haka ne kawai zaka sa ranka sha'awa da kwadafayin bautar Allah Ta'ala. Domin kuwa: " duk dabbar da aka dora wa abin da ya fi karfinta na kaya, to ba ta isa wurin da ake so, kuma kashin bayanta zai tashi aiki" (SI:3885/KKH:2339).

1.9 Gudun Duniya:

Zuciyar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ko da yausha cike take fal da bege da shaukin Ubangijinsa Mai girma da Daukaka. A sakamakon haka duk wani abu da ba ya da amfani a lahira, to, ba ya cikin lissafinsa balle ya yi hidima akan sa. A guje yake har kullum a kan kafafunsa, da nufin yi wa duniya fintinkau, ba kuwa don ta buwaye shi tarawa ba. A duk lokacin da ta shigo hannunsa, ba zai yi wata – wata ba *Sallallahu Alaihi Wasallama* zai rabe ta ne wa bayin Allah ta fuskoki daban – daban. Ba tare da ya ajiye wani abu don kansa ko iyalinsa ba, wai don gobe. Wani mai hikima ya siffanta Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: "Shi ne wanda ya fi kowa gudun duniya daga cikin mutane" (MA:17773).

Yanayi da Sigogin yadda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wa duniya adabo, na da matuƙar yawa da kayatarwa. Amma daga cikinsu akwai:

a) Roƙon Allah:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance a tsawon rayuwarsa ya kan roki Allah Ubangijinsa agaji da tsari daga tara abin duniya, da cewa: Ya Ubangiji! ka wadata Muhammadu da danginsa da abin da za su ci kawai" (SB: 6460) A wata riwaya kuma cewa yake yi: "Ya Ubangiji! ka sa arziƙin Muhammadu da danginsa na rufin asiri kawai" (SM: 1055)

b) Haƙuri

Wata hanyar kuma da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan bi ya guje ma duniya, ita ce ta haƙuri. Da yawa *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan shafe tsawon wuni lahe da cikinsa, yunwa na cinsa babu kuma yadda zai yi don ba ya da ko kwayar dabino da zai jefa ciki. Kamar yadda Umar Allah ya yarda da shi ya ce: "Haƙiƙa na ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* lahe da ciki saboda yunwa, tsawon wuni ba tare da ya sami wani ɗan busashen dabino da zai jefa ciki ba" (SM: 2978/B/127)

Haka kuma, saboda tsananin haƙuri da al'amarin duniya, Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan kwashe tsawon kwanaki uku da 'yar wainar alkama a ciki, wadda da ita da rashin ta banbancinsu kaɗan ne. Kamar yadda hadisin Aisha Allah ya fara mata yarda ke tabbatarwa, da ta ce: "Har Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wafati babu lokacin da aka jera kwana uku shi da iyalansa na cin wainar alkama har su ƙoshi" (SM: 2970) A wata riwaya kuma aka ce, cewa ta yi: "Babu

lokacin da iyalin gidan Muhammadu suka jera kwana uku suna cin wainar alkama da miya har su koshi" (SB: 4538).

Haka kuma a lokacin Aikin Hajji ta bayyana iyakar zarafi cewa dai, hankalin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karkata ne ga al'amarin lahira. Domin kuwa abin da aka ji yana furtawa a lokacin da ya tsaya a Arafa shi ne: "Mun karɓa kiranka ya Ubangiji, mun karɓa, mun kuma sakankance da cewa sakamakon alherin da za a samu a lahira shi ne alheri na haƙiƙa" (SIKH: 2831/HA: 5058) ko "Mun karɓa kira, haƙiƙa rayuwar lahira ita ce rayuwa" (MIAS: 3/2/44/SU: 5/45)

Bayan wannan kuma, waɗanda suka shedi Aikin Hajji Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* sun bayyana sigogi da yanaye-yanayen gudun duniyarsa a wannan lokaci, ta fuskoki da dama, da kiɗiddige su ba zai yiwu ba. Amma dai mafi fitowa fili daga cikin su sun haɗa da cewa:

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya gudanar da Aikin Hajjinsa a kan wani abin hawa da wata ‘yar shimfiɗa a kansa da farashinta bai kai dirhami huɗu ba. Ko kuma iyakarsa ke nan (SIM: 2890/SA: 3337). Malam Ibnul Kayyim ya tabbatar da wannan magana da cewa: Hajjin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance a kan wani sirdi keƙasashe da babu wasu shimfiɗu ko kilisai ko dardumai a kan sa" (SM: 2/169)

Haka kuma aminin Manzon Allah, Ibnu Umar Allah ya yarda da shi ya tuna irin wannan hali na gudun duniya da manzon ya gudanar da Hajji a cikinsa, bayan shekaru masu yawa, a daidai lokacin da wasu mutane daga Yaman suka yo ayari don gudanar da Aikin Hajji suka kuma shuɗe ta gaban sa, sai ya kalli siriddan raƙumansu, ya gan su huntaye keƙasasshi. Kuma akalolinsu na wani bussashen gashin raƙuma ne da aka tufka. Sai ya kayar da baki ya ce: "Duk wanda ke son ya ga ayarin da suka fi ko wane ayari bana, yin kama da ayarin Manzon Allah da

sahabbansa, a lokacin da suka zo Hajjin bankana, to ya kalli wannan ayari" (SAD: 4144/SIA: 3491/MA: 6061/AM: 10/117/MM: 1/167).

Haka kuma, wani abin da ke tabbatar da gudun duniyarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne rashin damuwa, da zowa wannan ibada a kan taguwar nan tasa, da ke jefa kafa. Wadda kuma yake daukar kaya da guzurinsa a kanta, bai damu da sai ya hau rakumin alfarma ba kamar yadda hadisin Sumamatu ke cewa: "Anas ya zo Aikin Hajji a kan rakuma. Kuma bai kasance marowaci ba. Ya kuma bayar da labarin cewa: Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya zo shi ma, Aikin Hajji a kan taguwar nan tasa da ke jefa kafa" (SB: 1517/ HA: 2373/ SIM: 2933).

Haka kuma an riwaito cewa, saboda tsananin rashin daukar duniya wani abu har Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya goya Usamatu dan Zaidu Allah ya yarda da shi a kan wannan taguwa tasa daga Arafa zuwa Muzdalifa. Ya kuma goya Falalu dan Abbas Allah ya yarda da su daga Muzdalifa zuwa Mina (SB: 1544)

Haka kuma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai taba banbanta kansa da sauran mutane a cikin wani abu ba a wannan lokacin na Aikin Hajji. Babban abin da ke tabbatar da wannan shi ne riwayar da ke cewa: " Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya zo wurin masu shayar da alhazai ruwa, ya nemi a ba shi shi ma ya sha. Sai Abbas, saboda girmamawa ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce da Falalu: Tafi wurin Mahaifiyarka ka samo wa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* wani ruwa ya sha" Sai Manzo ya ce: "Ku dai ba ni wannan" sai Abbas din ya karɓa masa da cewa: "Ya Manzon Allah wannan fa mutane na saka hannayensu a ciki. Annabi dai ya nace ya na mai cewa: "Ba komai. Ku dai ba ni shi a haka, na sha". To haka kuwa aka yi. (SB: 1636) A wata riwaya kuma aka ce, da aka ce masa: A'a ya Manzon Allah bari mu sa a kawo maka wani ruwa na musamman daga

gida. Sai ya ce: "Ba ni da bukata da shi, Ku dai ba ni wannan da mutane ke sha" (MA: 1814).

Wani abin kuma, shi ne rakuma dari da ya yi hadaya da su *Sallallahu Alaihi Wasallama* (SB: 1718). Ka sani duk wanda ke son duniya, ba zai iya fitar da fiye da abinda aka wajabta masa ya bayar sadafa ba.

Wani abin kuma da ke tabbatar da irin wannan karamci na Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci, shi ne yanka dabbobin layya bayan ya yi waccan kasaitacciyar hadaya (SM: 3180/HW: 123,301--) tattare da cewa, idan mahajjaci ya yi hadaya, ba dole ne akansa ya yi layya ba.

Bayan wannan kuma ya yi sadafa da su, ta hanyar ciyar da su ranar takwas ga watan Hajji. Inda ya sa hannunsa mai albarka ya soke rakuma bakwai, ba tare da ya zauna don ya huta ba (SB: 1551) duk kuma ya yi sadaka da su bayan kuma ya umurci Sayyidina Ali Allah ya yarda da shi da ya rarrabe rakuman nan dari da ya yi hadaya da su, a ranar salla, gaba daya. Duk ya rabe wa musakai bai rage komai ba daga ciki. (SM: 1317)

Haka kuma an riwaito cewa wata sadafar ma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ke raba wa mutane da hannunsa, ba ya sa kowa. Domin kuwa an gan shi a ranar salla ya nufi wani dan garken dabbobi. Ya kuma ci gaba da hidimar rabonsa (SM: 3/30). Yana cikin haka sai ga wasu samari su biyu sun kawo jiki suka kuma nemi ya raba da su, sai ya dago fuskarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kuma mayar da ita, da yake ya fahimci cewa su, majiya karfi ne. Sai ya ce masu: "In dai kuna so ina iya baku. Amma ku sani duk wanda ya kasance mawadaci ko majiyi karfi da ke iya nema wa kansa, to ba ya da rabo a cikinta" (SAD: 1633/SA: 1438).

Haka kuma daga cikin abin da ke bayyana mana cewa, Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai dauki duniya bakin komai ba

akwai tawali'un da ya nuna a lokacin da ya yanke dabbarsa ta layya, a Hajjinsa na bankwana, sai ya ce wa Saubanu: "Gyara naman nan" Saubanu ya ce: "Sai na gyara naman. Annabi kuwa bai gushe ba yana cinsa har ya isa Madina" A wata riwaya kuma ya ce: "Ban gushe ba ina debo masa shi yana ci har ya isa Madina" (SM: 1973)

1.9.1 Hannunka Mai Sanda:

Wannan ya ishi duk mai hankali gane cewa duniya da kawace-kawacenta abun gudu ne. Kuma ba ya kamata ga duk musulmi ya yarda ya zama dan duniya balle bawanta. Domin ita gida ce na kaskanci da wulakanci. Kuma gishirin roko ce, ana cikin kafi yake karewa.

Duniya "Gida ce ga wanda ba ya da gida, kuma dukiya ce ga wanda ba ya da dukiya, kuma babu mai tara ta sai marar hankali. (MA: 24464| MZ: 10 | 288 | 51: 10637). Wannan ko shakka babu haka yake. Domin inda duniya gidan arziki ce, to da kuwa Allah Ta'ala ya zaɓar wa masoyansa kuma zaɓaɓɓu daga cikin halittarsa.

Saboda haka dan'uwa kada ka amince ma ta. Kuma kaji tsoron jin daɗinta. Don fitina ne kawai. Kuma nan take ta ke gushewa.

To, yanzu kam dai alhamdu lillahi. Ga shi mun tsakuro maka wani sashe na sigogi da yanaye-yanayen da za su haska maka, yadda alakar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta kasance tsakaninsa da Ubangijinsa a lokacin Hajji. A ciki ka ga yadda *Sallallahu Alaihi Wasallama* yake zubewa da kan-kan da kai ga Ubangijinsa, tattare da irin dinbin ayyukan da ke gaban sa a wannan lokaci.

To tunda kuwa har Allah cikin ikonsa Ya sa yau ga wannan dama a hannunka, ta kusanta ga Ubangiji, saboda samun kanka da ka yi a cikin wannan yanayi, wanda cikinsa da wajensa ayyukan da'a ga Allah ne, wato Aikin Hajji, ga ka ga dakin Allah. Kuma kana da laifuka a wurinsa.

Wadanda ka yi ta hanyar kasawa a cikin wasu ayyuka na wajibi, da yin ko-oho da wasu wajiban, tare da kasala a fagen da'a. Ka dade kana yin yadda kake so. Kamar dai yadda wata fada ta Manzo *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke cewa: "Ko wane dan Adamu mai kuskure ne. Amma mafi alheri daga cikin masu kuskure su ne masu tuba" (SIM: 4251)

To a nan, kamata ya yi ka yi koyi da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* don ka zama daga cikin zaɓaɓɓun bayinsa. Hakan kuwa na iya tabbata ne idan ka zare dantse ka cika wannan lokaci da kake ciki da bauta ga Ubangijin har Ya ga kana gaggawa da son tsere wa takwarorinka a fagen neman yardarsa, da nisantar saba masa, nan take zai kusantar da kai zuwa gare shi. Ya sa ka cikin layin masoya kuma yardaddun bayi a wurinsa. Har kuma karshe ka zama daya daga cikin wadanda ya kewaye da tsarinsa. Kamar yadda fadarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke tabbatarwa, a cikin hadisin nan da ya karɓo daga ubangijinsa cewa: "Babu wani abu da bawa zai sami kusanta zuwa gare ni ta hanyarsa kamar abin da na farlanta a kansa. Kuma bawana ba zai gushe ba yana nafiloli, har a wayi gari na so shi. Idan kuwa na so shi, to zan zama ganinsa, wanda yake gani da shi. Da Hannunsa, wanda yake dauka da shi. Da kafarsa wadda yake tafiya da ita. Idan kuma ya roke Ni tabbas zan ba shi. Idan kuma ya nemi tsari tabbas zan tsare shi" (SB: 6502)

BABI NA BIYU

2.0 Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* Tsakaninsa Da Al'ummarsa A Lokacin Aikin Hajji

Wannan Babi kuma, zai kunshi bayani ne a kan yadda rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta kasance tsakaninsa da al'ummarsa a wannan lokaci na Aikin Hajji. Hakan zata kasance ne ta hanyar biyar diddigin yadda ya rinka kofarin kyautatawa da inganta alaƙa tsakaninsa da sahabbansa. Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai saki al'ummarsa ba, ga igiyar ruwa. Ya kula da su matuƙa, ta hanyar karantar da su, yi masu wa'azi da gargadi da kuma hakuri da su da zamar masu kyakkyawan abin koyi da sauransu.

2.0.1 Shimfida

Akwai mamaki matuƙa ganin irin yadda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci na Aikin Hajji ya sanya rigar malami mai karantarwa, ya kuma yi tsaye kamar haure yana yi wa al'ummarsa darasi tare kuma da yi masu jagora duk a lokaci ɗaya. Kuma babu wani abu da zai gabatarwa gare su ta waɗannan ɓangarori biyu, face ya kasance abu ne mafifici kuma gangariya. Irin wanda, da za a buƙaci mutum a matsayinsa na ɗan kallo, da ya maimaita shi, ko shakka babu ba zai iya ba.

Amma kuma a dunktule, gaba ɗaya waɗannan abubuwa na daɗa fitowa ne da irin girman daraja da ɗaukaka, waɗanda ya kebanta da su *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Abubuwan kuwa sun haɗa da:

2.1 Karantarwa

Asalatan, Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya aiko Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ne domin ya kasance “Mai karantarwa ga

mutane tare da sawwake masu al'amurra" (SM: 1478). Ya kuwa kai magaryar tukewa ga karfa wannan suna. Kamar yadda gwanin zana hoto cikin bayani ya siffanta shi da cewa: "Ban taɓa ganin wani malami kafin Manzon Allah, ko bayansa ba, da ya fi shi nakaltar asirin karantarwa" (SM: 537).

Ko shakka babu, duk wanda ya yi wa Hajjin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* kallon tsaf, zai tabbatar da gaskiyar wannan magana ta Mu'awiyya ɗan Hakamu Al-Sulami Allah ya yarda da shi. Domin kuwa kafin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kama hanyarsa ta zuwa Aikin Hajji, sai da ya sa aka yi shela cewa, to ga shi fa ya yi azamar fita. Ya kuwa yi haka ne domin duk mai shirin tafiya ya kimsa.

Wannan kuma bai isa ba. Bayan ya fita daga Madina *Sallallahu Alaihi Wasallama* sai ya yada zango a Zul hulaifa don jiran waɗanda ba su shirya ba (SB: 1551). Da haka sai mutane masu ɗimbin yawa suka yi ta tururuwa zuwa garin Madina. Suna zarcewa wurinsa ba wata kyakkyaftawa, da nufin ya jagorance su ga wannan Ibada, suna biye da sawunsa a cikin komai (sad: 1905/sa:1676) da haka sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sami haɗuwa da mutane daban-daban, ya jagorance su tsawon kwanakin Aikin Hajji (SM: 1187,1218,1278). Ga su ga shi, ba wanda ake kora ko tsangwama, ko wani abu mai kama da haka (SM: 1274/MA: 2842) balle a nisanta shi daga gare shi (SM: 3035/SA: 2461).

A tsawon wannan lokaci, Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi matuƙar ƙoƙari, da kwaɗayin ganin ya isar da gaba ɗayan saƙon da Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya aiko shi da shi ta wannan fuska. Domin yana ji a jikinsa cewa, wataƙila wannan ita ce babbar haɗuwa ta ƙarshe da zai yi al'ummarsa. Saboda ya yi amfani da wannan dama a matsayin hujja a kan kowa. Ta hanyar jawo hankalin su da zaburar da su, tare da sa masu sha'awar sauraren duk abin da zai faɗa

masu. Yana yi yana canza salo wajen gabatar da jawabi, yana kuma amfani da wasu hanyoyi na karantarwa, don kada su kosa. Ya kuma umurce su da su dubi irin yadda yake gudunar da ibadodin Hajji. Don abu ne mai yiwuwa matuƙa rai ya yi halinsa kafin baƙi (SM: 1297)

Wani abu kuma ma, da zai ƙara tabbatar maka da cewa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai ɗauki wannan al'amari da wasa ba ko kaɗan, shi ne tanadin wani mutum da ya yi na musamman, wanda zai riƙa hana mutane magana ko wata sumuiniya a lokacin da yake bayar da karatu (SM: 3024/SA: 2450) kamar yadda Jarir Allah ya yarda da shi ke cewa a cikin wani hadisi: "Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce mani, a lokacin Hajjinsa na bankwana: "Hana mutane magana ka umurce su da su saurara". Sannan sai *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce masu: "Kada ku kuskura ku koma kafirai, sashenku na saran wuyan sashe bayan na cika" (SB: 121). Haka kuma a wani hadisin, Bilal Allah ya yarda da shi ya ce: "Annabi ya ce mani, a ranar da aka taru: 'Ya kai Bilal gaya wa mutane kowa ya saurara, a yi shiru..' (SIM: 3024/SA: 2450).

Wani abin kuma da ke tabbatar da muhimancin wannan al'amari a idon Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne, neman mutane su sheda cewa ya isar da saƙon Allah zuwa gare su. Domin da yawa zaka ji idan ya ƙare magana da su ya dasa aya, sai ya ce: "Ko na isar da saƙon?". Sai mutane su karɓa gaba ɗaya: 'Mun sheda ka isar da saƙo ya Manzoon Allah. Ka kuma ɗaure shi da igiyar arziki gindin magarya" (SB: 1741/MA: 20695/ SM:1218)

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai tsaya nan ba, saboda tsananin son da yake yi, na ganin duk abin da zai faɗa na saƙon Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ya isa kunnensu, sai bai wadata da tasa muryar kaɗai ba, a lokacin da yake yi wa mutane huɗuba a Arafat *Sallallahu Alaihi Wasallama* sai da ya umurci Rabi'atu ɗan Umayyah da ya tsaya bayansa, yana ɗaga murya sosai ƙwarai yana maimaita duk abin da ya

fadi *Sallallahu Alaihi Wasallama* don mutanen da ke nesa su ji (SN:4/42). Haka kuma har wayau, a Arafat din Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi amfani da wani mutum, shi ma da ke isar da wasu sakonnin daga gare shi zuwa ga mutane (SA: 1949/SA:1717). A Minna kuma ya sa Ali Allah ya yarda da shi yana maimaita wa mutane abin da ya fada. A lokacin duk wurin ya cika makil da mutane, wasu na zaune, wasu na tsaye (SAD: 1956/SA:1723).

Bayan haka kuma, a nan Minna, da can Arafat, ya kan zaɓi wasu mutane, ya tura su wuraren da alhazzai ke zazzaune. Su isar da wasu sakonnin gare su, daga gare shi *Sallallahu Alaihi Wasallama* (JT: 883/SA: 700/MA: 10664/IKH: 2960).

Haka kuma an riwaido cewa, da yawa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan sa raha a cikin karantarwarsa a wannan lokaci. Kamar yadda hadisin dan Abbas Allah ya yarda da su ke tabbatarwa, wanda ya ce: "Mun sami Manzoni Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* mu 'yan yaran gidan Abdul Mudfalabi, muna a kan rakumanmu. Sai ya zazzagaya mu, yana daddafa kafafunmu yana cewa: 'ya'yana kada dai ku jefi Jamrah sai rana ta hudo" (SIM: 3025/SA: 2451).

Haka kuma wannan karantarwa ta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ba ta takaita ga lafiyayyu da manyan mutane ba kawai, ko alama. Ya karantar da har marasa lafiya, ya kuma samar wa masu rauni mafita. Misalin wannan shi ne cewar da ya yi wa Dhuba'atu Allah ya yarda da ita: "Ba komai, kina iya Aikin Hajjin. Amma ki shardanta wadatuwa da in da kika tsaya idan rashin lafiyar ta tsananta (SM:1207). Ya gaya mata haka ne a lokacin da ta koka masa cewa: "Ya Manzoni Allah, ga shi ina son in yi Aikin Hajji, amma ba ni da cikkakkiyar lafiya". Haka kuma Ummu Salmah Allah ya yarda da ita, ita ma ta koka masa rashin lafiya. Sai ya ce mata: "kina iya yin dawafi a bayan mutane, kuma

kina kan wani abu". Kamar kuma yadda aka riwaido cewa ya ce wa mata da raunana, su tafi tun cikin dare. (SB:464/ 1679/SN: 3034/HA: 2840)

Kai! Karantarwa ta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci, ta hada har da matasa da kananan yara. Domin ta tabbata cewa dan Abbas Allah ya yarda da su na bisa abin hawansa ranar jifar Akabah, sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurce shi ya sauka ya tsinto masa tsakuwa. Dan Abbas ya ce: "Sai kuwa na tsinto masa tsakuwa daidai jifa, da na bashi sai ya saka su a hannunsa, ya kuma rinka fadar kwatankwacin wadannan" (SNI: 3059/SA: 2865). Haka kuma cewar da ya yi wa matasan Banu Abdil Mudfalabi: "Kada dai ku yi jifa sai rana ta fito" (SAD: 1940/SA:1710) ita ma ta tabbatar da haka.

Haka kuma wannan karantarwa tasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ba ta tsaya ga zuba ilimi kawai ba. A'a, har bayani ya kan yi a kan matsayin wasu ayyuka. Kamar yadda ya bayyana hikimar da ke cikin shar'anta wasu ibadu na Aikin Hajji, da cewa: "Hakika an ce ne a yi dawafi wa dakin Ka'aba, a kuma yi sa'ayi tsakanin Safa da Marwa, a kuma jefi shedan, don a tuna Allah" (SAd: 1777/JT: 902/TJU: 1505)

Wata hanya kuma, da wani salo da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi amfani da su a wajen karantarwarsa ga al'ummarsa, don ya kara masu kwarin guiwa, su ne bayyana masu martabobi da darajojin wasu ayyuka, da kuma falalar da suke kunshe da ita. Misalin wannan shi ne, gaya masu da ya yi cewa: "Mafi alherin du'a'i shi ne wanda ake yi a ranar Arafa. Kuma mafificin abin da ni da annabawan da suka gabace ni, muka fada a wannan wurin a matsayin addu'a shi ne: *La Ilaha Illal-Lahu Wahdahu La Sharika Lahu, Lahul Mulku Walahul Hamdu, Wa Huwa Ala kulli Shai'in Kadir* (JT: 3585/HA: 2837) da kuma cewar da ya yi:" Shafar Hajarul Aswad da Rukunul Yamani na shafe zunubai shafewa" (SIKH: 2729/SIH: 3698) da kuma cewar da ya yi: "Duk wanda ya yi dawafi ga dakin Ka'aba ya kuma yi sallah raka'a biyu, Allah zai ba shi lada kamar

ta wanda ya 'yanta bawa" (SIM: 2956/SA: 2393) Haka kuma an tambaye shi cewa: "wane Hajji ne mafi karbuwa a wani Allah? Sai ya karba da cewa: "Shi ne wanda aka cika shi da talbiyyah, aka kuma yanka hadaya" (JT: 827/SA: 661)

Wannan ke nan. An kuma riwaido cewa wani Ba'ansare ya tambayi Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a Mina ya gaya masa falalar da ke cikin wasu ayyuka na Hajji sai *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karba masa da cewa: "Fitowarka daga gidanka don ka ziyarci dakin Allah, Allah zai rubuta maka lada, Ya kuma shafe maka zunubi daya-daya ko wane, daidai yawan takawar da zaka yi a Arafa. Ka sani Allah Ta'ala na saukowa zuwa sararin sama, Ya yi wa mala'iku alfahari cewa, "Wadancan bayiNa ne, sun zo daga wurare masu nisa, kuma gashin kansu ya mummurje. Jikinsu kuma ya yi kutuk-kutuk. Ba kuma don komai ba, sai kawai don suna fatar haduwa da rahamata, suna tsoron azabata, kuma ba su taba sa Ni a ido ba. To ya kuke gani da a ce sun taba yin tozali da ni?"

Annabi ya ci gaba da gaya masa: "Anan, da a ce zunubanka sun yi yawan Hamada, ko yawan kwanakin duniya, ko yawan abin da sama'u ke zubarwa na ruwa, Allah zai wanke su, ka koma tas. Shi kuma aske gashin kanka da za ka yi, kana da lada daya a kan ko wane gashin da ya fadi daga gare ka. To kuma da zarar ka karfare dawafin dakin Ka'aba, da kai da jinjirin da aka haifa yau duk daya, ba ka da zunubi ko daya a kanka" (MAR: 8830/MA: 2320/HA: 1360/SM:1348/JT:3585/HA: 2837)

Kamar yadda muka fada a baya, ba karantarwa kawai ba, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi matuƙar kwadaitar da al'ummarsa tsayawa tsayin daka ga ganin sun cika mudun ibadarsu ta Hajji. Ya kuma yi haka ne ta hanyar yi masu bushara da kyakkyawan sakamakon da Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya yi masu tanadi, sanadiyyar wasu ayyuka da suka riga suka gudanar na ibadar. Kamar cewar da Bilal Allah ya

yarda da shi ya yi "Haƙiƙa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce mana, a safiyar taro: "Haƙiƙa Allah Ya albarkaci taron nan naku, Ya kuwa yi maku baiwa ta hanyar damƙa masu laifi daga cikinku a hannun masu kyautatawa daga cikinku. Ya kuma sha alwashin ba masu kyautatawar duk abin da suka roƙe shi abin da duk suka roƙa. Maganar ta ƙare sai ku zabura da ƙarfin Allah" (SIM: 3024/SA: 2450).

A gaba ɗayan wannan lokaci, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya fi mayar da hankali, a cikin wannan karantarwa tasa, a kan waɗansu muhimman abubuwa, da suka haɗa da:

i) Hukunce-Hukuncen Aikin Hajji:

A ƙoƙarinsa na karantar da al'ummarsa da wayar masu da kai, a kan hukuncen-hukucen Aikin Hajji, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan haɗa hancin magana ne da aiki. Bai jira ranar takwas ga watan Hajji ta kama ba, sai ya tara mutane ya yi masu huɗuƙa, inda kuma ya bayyana masu abubuwan dake wajaba a kansu a ibadodin Hajji (MN: 1/632/SA: 4774) Sannan kuma ya jagorance su ga ko wace ibada, yana kuma tafe yana bayyana masu hukunce - hukuncenta (SM: 1218/JT: 835/H: 702/SAD:1959/ SA: 1724)

ii) Rukunna Musulunci:

Haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kula matuƙa da Rukunna Musulunci, ta hanyar yin bayani a kansu. Kamar cewar da ya yi a cikin wata huɗuƙa a wannan lokaci na Hajji: "Ku ji tsoron Ubangiji, Ku kuma tsare sallolinnan guda biyar. Idan watan Ramadan ya kama kuma, ku azumce shi. Da kuma zarar lokaci ya yi, to ku fitar da zakka daga cikin dukiyoyinku. Ku kuma yi ɗa'a ga shugabanninku. Idan kun yi

haka zaku samu shiga aljannar Ubangijiku" (JT: 616/SA: 512/MA: 15883).

iii) Yaƙar Shirka da Kaba'irai:

Sai kuma shirka, daidai da ƙyaftawar idaniya, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai daga mata ƙafa ba a wannan lokaci. Haka kuma bai bari wasu manya-manyan haramtaccin abubuwa suka nunfasa ba, irin waƙanda shari'o'i suka yi ittifaƙi a kan haramacinsu. Kamar zubar da jini, taƙa dukiya ko mutunci. Ya yaƙi gaba ɗayansu, inda ya ce: "ku sani haƙiƙa jininku da dukiyoyinku da mutuncinku taƙa su, haramun ne a tsakaninku, kamar yadda keta alfarfar wannan yini da wannan wata naku, a cikin kuma wannan garinku yake haramun" (SB: 67) A wata maganar kuma yace: "ku nisanci wasu abubuwa guda huɗu: i)kada ku haɗa Allah da wani a cikin bauta, ii)kada kuma ku kashe wata rayuwa, wadda Allah Ya haramta ba tare da wani dalili na shari'a ba, iii)kada kuma ku yi sata, iv) kuma kada ku yi zina (MA: 18989).

iv) Hukunce-Hukuncen Shari'a:

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kula da bayanin wasu hukuncen-hukuncen, da suka shafi wasu shari'o'i. Kamar bayanin da ya yi na yadda ake yi wa mai harama da Hajji wanka, idan ya rasu a lokacin, da kuma yadda za a yi masa likkafani. Kamar yadda ɗan Abbas Allah ya yarda da su ya tabbatar a cikin wani hadisi, da ya ce: "Wani mutum, na tsaye a Arafa, sai kawai ya faɗo daga kan abun hawansa. Dabbar kuma ta taka wuyansa, ya mutu nan take. Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: "Ku yi masa wanka da ruwa da magarya. Ku kuma sa masa tufafi biyu, a matsayin likkafani. Anan kada ku shafa masa turare. Kada kuma ku rufe kansa da ani abu, domin kuwa za a tayar da shi ranar ƙiyama yana talbiyya" (SB: 1267).

2.1.1 Hannunka Mai Sanda:

Lalle wajibi ne mu yi hattara, domin an wayi gari jahilci ya yi ma wannan al'umma katutu a zuciya. Yana kada molaye da garayunsu, zuciya da hankulan mafi yawan matasa na kadawa. Aka wayi gari sun manta wani yanki mai yawa na abin da suka gada na ilimi, har addini ma na nema ya rinjaye su, saboda sun jahilce shi.

Eh, tabbas! Sun jahilci abin da bai kamata a ce sun jahilta ba, sun kuma manta abin da bai kamata a ce sun manta ba, da yawa ba su san gabas a ke fuskanta idan za a yi salla ba. Balle dada sauran ka'idojin musulunci su ba maganarsu ake yi ba. Kai! Suna kawai yin addinin ne don sun gada. Wasu kuma don yana ba su sha'awa. Wasu kuma don kada tarihinsu ya bace. Ba don sun fahimci shi ne addini mafifici ba, balle su aiwatar da shi tare da riƙo da shi yadda Allah Ya ce.

Kuma mu sani wannan hali ne fa, ya ba shedaun duniya damar baje kolinsu da yada barnace-barnacensu a tsakanin jama'a. Ta hanyar gabatar da su a cikin wata siga mai yaudarar hankali, da ke sa a za ci cewa duhu haske ne, abin ki kuma ma'arufi ne. Ta haka sai karfin barna da kuzarin yaduwar ta suka rinjayi gaskiya da shiriya.

Da wannan 'yar kwarya-kwaryar matashiya muke kira ga ma'abuta ilimi da cewa, su yi amfani da damar da suke da ita, ta haɗuwa da miliyoyin mutane. Waɗanda ke zuwa kasa mai tasrki ko wace shekara don gudanar da Aikin Hajji. Su yi amfani da wannan dama su karantar da al'umma tuwasun addini, da fikihunsa da hukuncen-hukuncensa. Tare da fahimtar da su cewa ba su da wani girma wanda ya fi na kasancewarsu musulmi. Da kuma kimsa masu sha'awa da kwadayin yada addinin da aiki da shi, da kare mutuncinsa.

Ko shakka babu wannan aiki wajibi ne a kan duk wani almajiri, ba malamai kawai ba. Matuƙar dai Allah Ya hore masa zalaƙa da fasaha, Ya kuma kawo shi ƙasar Makka a irin wannan lokaci na Aikin Hajji. Haka kawai za a yi a kwar da jahilci daga cikin wannan al'umma, a taƙaita yaɗuwar duhunsu, a kuma share wa haskensa wurin zama.

2.2 Bayar da Fatawa:

Bayar da fatawa na ɗaya daga cikin muhimman abubuwan da rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* tsakaninsa da al'ummarsa, ta ƙunsa a lokacin Aikin Hajji. Ya kan yi haka ne ta hanyar wayar masu da kai a kan abubuwan ibada da suka shige masu duhu, da kuma amsa tambayoyinsu da tattaunawa a kan waɗansu hasashe hasashe nasu.

Fatawoyin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bayar a wannan lokaci na Hajji suna da yawa matuƙa. Amma dai ana jin mafi shahara daga cikin su sun haɗa da, wadda ya ba wata mata Bakhas'ama, wadda ta ce masa: "Ya Manzon Allah, mahaifina ya tsufa matuƙa kuma ga shi Allah bai sa ya ɗauke farillar Hajji ba. Kuma a halin yanzu abun na da wuya gare shi, domin ko raƙumi ba ya iya hawa, ya za a yi? Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karɓa mata da cewa: "Kina iya yin Aikin Hajji a madadinsa mana"(SM: 1335). Haka kuma amsar da yake ba duk wanda ya tambaye shi matsayin jinkirtawa ko gaggautawa da ayyukan ranar salla babba, da cewa: "Kana iya yi ba laifi" (SB: 83) na daga cikin shahararun fatawowin nasa *Sallallahu Alaihi Wasallama*

Akwai abubuwa da dama da ya kamata a yi la'akari da su, dangane da fatawowin nasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci, da mafi bayyana daga cikin suka haɗa da:

a- Fitowa fili da tsayawa don mutane su sami ganinsa har su yi masa tambayoyi a kan wasu abubuwa. Kamar yadda hadisin Jabir Allah

ya yarda da shi ke tabbatarwa. Inda ya ce: "Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi dawafi ga dakin Ka'aba, a lokacin Hajji na bankwana, Yana haye da taguwarsa, Yana kuma sunbantar Hajarul Aswadi ta hanyar amfani da sandarsa. Ya kuma yi haka ne don mutane su sami ganinsa, su kuma matso suyi masa tambayoyi. Nan take kuwa sai mutane suka kewaye shi" (SM: 1273) Haka kuma Abdullahi dan Amiru na cewa a wani hadisi: "Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tsaya a Mina a lokacin Hajjinsa na bankwana, don mutane su yi masa tambayoyi..." (SB: 1736/SM: 1306) Haka kuma a wani hadisin dan Abbas Allah ya yarda da su na cewa: "Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya taka burki yana ba wa mutane fatawa" (SB: 6228)

b- Haka kuma a cikin wadannan fatawoyi da yake bayarwa, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan sasauta tare da ba wa masu wasu uzurora amsoshi masu sauƙi. Abubuwan da ke iya tabbatar da haka suna da yawa. Misali, hadisin Aisha Allah ya kara mata yarda inda take cewa: "Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya shiga wurin Dhuba'atu 'yar Zubairu dan Abdul Muddalabi, sai tace Ya Manzon Allah, haka ina son in yi aikin Hajji, amma ba ni jin sosai. Ya ke Nan?" Sai ya ce mata: "Kina iya yin aikin amma ki shardanta tafaitawa duk inda rashin lafiyar ta rutse ki" (SM: 1207)

Bayan wannan hadisi kuma akwai wani, mai tsawo na Jabiru Allah ya yarda da shi wanda a cikinsa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke cewa: "Da na fuskanci in da nab a baya da ban zo da hadaya ba, na sanya Hajjina ya zama Umra. To duk wanda bai zo da abin yin hadaya ba daga cikinku, ya ajiye Haraminsa, ya mayar da Hajjinsa Umra. Sai Surafatu dan Maliku dan Ju'ushumu ya tashi ya ce "Ya Manzon Allah, wannan rangwame bana kadai aka yi mana shi ko har abada? Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya saka dan yatsansa daya cikin wani, ya ce:

"Ba bana kawai ba. An halalta hada Hajji ne da Umra har abada" (SM: 1217) ya fada ya sake maitawa.

Haka kuma Abdullahi dan Amru Allah ya yarda da su ya fada a wani hadisi cewa: na ga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na huduba ranar layya. Sai wani mutun ya tashi ya ce: "Ya Manzon Allah, ni a zatona abu kaza ake yi kafin kaza. Yana karewa kuma sai wani ya tashi shi ma ya ce: Ni ma dai Manzon Allah, na zaci sai an yi kaza ne kafin a yi kaza. Saboda haka nayi aski kafin in yi hadaya. Sai kuma da na soke hadayar tawa ne, sannan na yi jifa" Haka dai aka ta yi masa. Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce "Ba komai yayi daidai " kai! babu wata tambaya da aka yi masa a wannan rana face ya karba da cewa: Ya yi daidai ba wata matsala" (SB: 1736)

Haka kuma dan umar Allah ya yarda da su ya riwaito cewa "Abbas dan Abdul Mudfalabi ya nemi Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi masa izini ya ci gaba da kwana a garin Makka tsawon kwanakin da ya kamata ya yi Mina, saboda shayar da alhazai ruwa da yake yi. Ya kuma yi masa izinin" (SB: 1634). Sai kuma hadisin Adiyu Allah ya yarda da shi inda ya ce: "Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi rangwame ga masu kiwon rakuma su kwana daure da niyya: Su yi jifa ranar suka. Sannan su hada jifar kwana biyu na bayan ranar suka, su yi su hade cikin dayansu" (JT: 955/SA: 763)

C- Bayan wannan kuma, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance yana matuƙar so da ƙoƙarin ganin ya gamsar da wanda ya yi masa wata fatawa. Wannan ma abin lura ne.

Misali, wani mutum ya ce masa: "Ya Manzon Allah, ko da musulunci ya bayyana mahaiƙina ya tsufa matuƙa, ba ya iya hawan taguwarsa. Ko ina iya yin Aikin Hajji madadinsa? Sai Almustafa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: "Eh! Me zai hana kuwa. Yanzu kana ganin da bashi ne ake bin sa idan ka biya masa bai biyatu ba?" Mutumin

ya ce “tabbas ya biyatu” sai Annabi ya ce "Jeka ka yi wa mahaifinka Aikin Hajji ka ji! (MA: 1812)

d- Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mai matuƙar haƙuri da masu yi masa tambayoyi. Yana jure wa duk wani abu da ba daidai ba da ka iya biyowa daga gare su, ta hanyar tausayawa da yi masu jinkayi a magance. Abubuwan da ke tabbatar da wannan Magana suna da yawa ƙwarai. Amma daga cikinsu akwai hadisin Jabir Allah ya yarda da shi mai tsawo, wanda a cikin sa yake cewa: "Sannan Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya hau taguwarsa, ya tsaya da ita sosai a cikin sarari. Na duba iyakar ganina a gabansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* na ga mutane gasu nan birjik, ba masoka tsintsiya damansa da hagunsa haka. Haka kuma bayansa" (SM: 1213) Amma bai taƙa ƙosawa da ko ɗayansu ba.

Haka kuma ɗan Abbas Allah ya yarda da su ya ce a wani hadisi nasa: "Wata rana mutane suka yayyabe Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* suna cewa: La! Ga Muhammadu, ga Muhammadu har sai da mata tsoffi daga cikin gidaje, su ma suka fito don su gan shi. Dan Abbas ya ce: "Ka san ba dama a kori mutane don sun taru wurin Manzon Allah, don bai yarda da haka ba. Da dai al'amarin ya yi ƙamari, sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya haye taguwarsa. Amma kuma dai duk da haka tafiya ƙasan ta fi sauƙi gare shi. Don mutane ba su fasa abin da suke yi ba" (SM: 1264)

A wata riwayar kuma Allah ya yarda da shi ya ce "Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi sa'ayi tsakanin Safa da Marwa a kan taguwarsa. Amma a sani wannan ba sunna ba ne. A'a ya yi haka ne saboda yadda za a yi mutane da ke rufe shi, don su ji abin da yake faɗa, su kuma ga inda yake. Kuma ba yadda za a yi hannayensu su kai gare shi" (MA: 2842) Akwai kuma hadisin Kudamatu al Amiri Allah ya yarda da shi wanda ya ce: "Na ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya

na jifar Jamra a ranar suka daga kan taguwarsa ja. Kuma ba a tsangwamar kowa daga gare shi, balle kora ko duka" (SIM: 3035/SA: 2461)

e- Haka kuma waɗannan fatawowi na *Annabi Sallallahu Alaihi Wasallama* sun fi kasancewa a kan abin da ya shafi Aikin Hajji. Kamar amsar da ya ba Asma'u 'yar Abubakar Allah ya yarda da su lokacin da ta haifu, a daidai kuma lokacin tana Zul-khulaifa. Sai ta aika masa, tana tambayar yadda za ta yi. Shi kuma ya ce a gaya mata cewa: "Ba komai, sai ta yi wanka ta kuma yi kirshe da wani tufa, ta ɗauki Harama. (SM: 1218) Akwai kuma wani lokaci da ya umarci sahabbansa Allah Ya yarda da su su aje Harami. Suka tambaye shi, "Ya Manzon Allah, wace irin ajiyewa za mu yi masa" Shi kuma ya karɓa masu da cewa: "Ajiyewa ta gaba ɗaya" (SB: 3832).

Bayan wannan kuma, Ausu ad-Da'i Allah ya yarda da shi ya tambayi *Annabi Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: "Ya Manzon Allah, Ni na zo ne daga wurin dutsen Dayyi'u. Saboda nisansa, kafin in iso nan taguwata ta yi matuƙar gajiya. Ni ma na sha baƙar wuya. Domin kuwa, wallahi babu wani tudun yashi ko dutse da ban hau ba. To, yanzu shin na samu Aikin Hajji?" sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karɓa masa da cewa: "Duk wanda ya halarci wannan salla tamu, ya kuma tsaya tare da mu a Arafa, har lokacin da muka bar ta. Bayan kuma ya riga ya yi wata tsayuwar a Arafa ɗin kafin yau ta tsawon yini da kwana. To ya kammala Hajjinsa, kuma tsaftarsa ta cika" (JT: 891/SA: 707).

f- Bayan waɗannan fatawowi kuma, da suka keɓanci Aikin Hajji. Ta tabbata cewa *Annabi Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bayar da wasu fatawowin wa mutane a lokacin, waɗanda ba su shafi Aikin na Hajji ba, amma dai ƙalilan ne.

Daga cikinsu akwai abin da ya zo cikin wani hadisi na Jabiru Allah ya yarda da shi inda yake cewa, Surakatu dan Maliku ya ce wa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wani lokaci: "Ya Manzon Allah, muna so ka yi mana bayanin addininmu, kuma ka fefe mana biri har wutsiya kamar yadda za ka yi wa wanda aka haifa yau bayaninsa. Ka gaya mana matsayin abin da za mu aikata yau. Shin abu ne da har alkaluman da aka rubuta shi da su sun bushe, kuma yau da gobe sun buga masa hatimin abadiyya, ko ko yanzu ne za a bud'a masa shafi a cikin kundin kaddarorin rayuwa?" sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karba masa da cewa: "A'a abu dai ne da siffofin da ka fada na farko suka tabbata a kansa". Sai Surakatu ya kara da cewa: "To tunda haka ne me ye amfanin aikin da za mu yi?" Manzon Allah, ya amsa masa har wa yau da cewa: "Ku dai yi aikin, kowa Allah Yana sawwake masa ne abin da Ya halicce shi dominsa. " (MA: 14116)

Sai kuma hadisin Abu Katadata Allah ya yarda da shi wanda ya ce: "Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya fita don gudanar da Aikin Hajji. Mu ma kuma mun fita tare da shi don haka---" Sai Abu Katadata ya bayar da labarin yadda ya farauci jakin daji a cikin wannan hali. Kuma har wafanda ke tare da shi suke ci naman. Alhali kuwa suna dauke da alfarman harama da Aikin Hajji a wuyansu. Ya ci gaba da cewa: "Sai suka farga, suka ce: To ya ke nan ga shi mun ci naman da aka haramta, alhali kuma muna cikin harama da Hajji?! Sai kuma suka dauki sauran naman suka nufi wurin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Da isarsu, suka ce masa: Ya Manzon Allah, muna cikin harama da Hajji, amma ba da abu Katadata ba, Sai ga garken rakuman daji. Abu Katadata kuwa ya kai masu farmaki ya kashe jakin da ke tare da su. Mu kuwa muka sami wuri muka sha gara. Sai muka farga da cewa muna fa cikin harama da Hajji ne kuma ga shi mun ci naman da aka farauta ga ma sauransa nan da muka yo guzuri" Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce

masu: "Akwai wani daga cikin ku, masu harama, da ya bayar da wata gudunmawa a cikin farautar naman? suka ce masa: ko alama. Sai ya ce: "To ku je ku iyar da cinye saura " (SM: 1196)

g- Wani abun kuma shi ne, a lokacin amsa tambayoyi da bayar da fatawowi, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi amfani da salo iri daban-daban, gwargwadon yanayi. A inda mafin yawa ya kan yi la'akari da mai tambayar. Sai ya ba shi amsa kai tsaye (SB: 83/MA 1812). Misalin wannan shi ne, amsar da ya ba wa yarinyar nan Bakhas'ama, wadda ta ce masa: "Ya Manzon Allah, ko da Allah Ta'ala Ya wajabta Aikin Hajji a kan bayinsa, mahaifina ya tsufa matuƙa. Ko rakumi ba ya iya hawa. Ko na iya tsayawa a madadinsa? Sai ya ce : "Eh" (SB: 1513) Bai dada ba, bai kara ba.

Wannan ke nan. A wani lokacin kuma ya kan yi cikakken bayani. Har ma ya isar da fatawar ga sauran mutane. Kamar yadda ya zo cikin hadisin Abdurrahmani dan Ya'amar. Wanda ya ce: "Wasu mutane daga Najadu sun zo wurin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin yana Arafa, suka yi masa wata tambaya. Sai ya umurci wani mai shela da cewa ya gaya wa mutane: Ba komai ne Hajji ba sai tsayuwar Arafa".

h- Bayan wannan kuma, wani lokacin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi wa fatawarsa kwalliya da kwadaitar da mai tambaya, tare da karfafa masa guiwa a kan aikata wani aiki. Misalin wannan shi ne, amsar da ya ba wa wata mata a Rauha'u, wadda ta zo masa da wani yaro ta tambaye shi, ko akwai buƙatar shi ma ya yi Hajji? Sai ya karɓa mata *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: "Eh, akwai. Amma ladar taki ce" (SM: 1336)

i- Haka kuma babu wani wuri da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya keɓe a wannan lokaci, da sai nan ne zai karɓa tambayoyin mutane. Duk inda ta faɗi rataya, Ya bayar da fatawa ga alhazai a Madina

(SB"1736/SM: 1306). Ya bayar a Zul-khulaiifa a lokacin daukar Harami (SM: 1218). Ya bayar a Arafa (JT: 889) da Muzdalifa (JT: 891/SA: 707) da Mina (SB: 83) da kuma ma har lokacin da yake kaiwa da komowa tsakanin ibadodi da wurarensu (SM: 1273) da kuma a kan hanyarsa ta dawowa Madina (SM: 1336)

2.21 Hannunka Mai Sanda

Duk da yake malamai a wannan zamani namu, suna iyakar kofarinsu wajen ganin sun maye gurbin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta wannan hauji amma da sauran rina a kaba.

Dalili kuwa shi ne, za ka ga dimbin mutane a lokacin Aikin Hajji, suna faganniyar samun wanda zai warware masu wata matsala da ta shige masu duhu ko ya fara masu haske a kan wafansu hasashe-hasashen da suke da su a kan wasu abubuwa. Wanda a karshe, rashin tsayayyu, wadatattu kuma ingantattun malamai, wafanda suka san harsunansu sai ya sa su fada hannun "muna-malamai". Sai ka ji abin ba dafi, wanda ko shakka babu, duk wanda ke tsoron Allah, da fatar ganin kyautatuwar al'amarin musulmi, ya san akwai bukatar yi wa wannan al'amari gyaran fuska. Ta hanyar tanadar kwararrun malamai, da ke jin harsuna daban-daban wafanda za a rarraba wurare da kafafe daban-daban, don tambayoyin mahajjata, tare da wayar masu da kai.

Ta wannan hanya ne kawai, za a sami nasarar jefe tsuntsu biyu da dutse daya, kuma a lokaci daya. Farko za a kori jahilci kora ta har abada. Na biyu kuma a kawo karshen yamutsa hazon da wafanda ba malamai ba ke yi.

Bayan wannan kuma, wajibi ne a wayar wa mahajjata da kansu, a kan cewa lalle ne, su san wanda za su fuskanta da matsalolinsu na addini. Dole ne su tabbatar da cancantar duk wanda za su tambaya, ta fuskar

iliminsa da fahimtarsa ga addini. Su kuma san cewa, idan suka tambayi wanda bai cika wafannan siffofi ba, Allah zai caje su.

A hannu ɗaya kuma yana wajaba a faɗakar da mutane a nuna masu irin haɗarin da ke tattare da bayar da fatawa ba tare da an koshi da ilimi ba. Wato dole ne duk wanda zai karɓa tambayar addini, ya kasance ya ilmantu. Kuma ya sha fannona da dama. Domin kuwa kutsa kai cikin dajin bayar da fatawa, da ɗan ilimi cikin cokali, shi ke sa a yi wa Allah da Manzonsa kiren karya. Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* kuwa na cewa:

"Ka ce: Abin sani kawai, Ubangijina Ya hana abubuwan alfasha, abin da ya bayyana daga gare su da abin da ya buya, zunubi da raba kan jama'a ba da wani haƙƙi ba, kuma da ku yi shirka da Allah, ga abin da bai saukar da wani dalili ba gare shi, **kuma da ku faɗi abin da ba ku sani ba, ga Allah**" (7:33)

Bayan wannan kuma, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ja kunnenmu a kan wannan lamari, inda yake cewa: "Yi mani karya ba ɗaya yake da yi wa wani mutum karya ba. Duk wanda ya yi mani karya da gangan, to ya yanki tikitin shiga wuta da kansa" (SB: 1291)

2.3 Gargadi da Tunatarwa

Gargadi da tunatarwa na ɗaya daga cikin ayyukan nagartattun bayin Allah. Kuma su ne makaman masu da'awa da kira zuwa ga addininSa. Kuma abubuwa ne da Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya umurci manya-manyan manzanni da su. Kamar inda Yake cewa Annabi Musa *Alaihis Salam*:

"Ka fitar da mutanenka daga duhu zuwa ga haske. Ka kuma tuna masu da kwanukan (masifun) Allah" (14:5)

Ya kuma ce ma shugaban manzanni:

“Saboda haka ka yi wa'azi, kai mai yin wa'azi ne kawai" (88:12)

Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya yi wannan umurni ne ga wadannan Annabawa nasa, saboda kasancewar wa'azi wata hanya daya-daya da, ake iya bi a yaƙi zuciyar mutane da fatar baki. A kuma motsa hankalinsa. Har a ci karfin sheƙanin da ke kansu, a raba su da kasƙanci da gafala.

Tabbas wannan shi ne abin da wa'azi ke samarwa. Saboda yana niƙa zuciya ne, ya haskaka ta, ya yi mata wankan tsabal-tsabal ta hanyar yaye duk wata yana da ta hana ta ganin gaskiya, da gusar da duk wata tsatsa da ta yi mata katutu. Ta yadda ma'abucinta zai wayi gari yana jin danshin girman Ubangijinsa cikinta, da daura azamar biyar umurninsa da nisantar hane-hanensa.

Saboda wadannan martabobi da darajoji da wa'azi ya tara, ya sa kowa ma na da buƙata da shi. Ba sai masu laifi ba. Sai dai kuma kash! Ko an yi shi ba kowa ne ke rabauta da amfani da shi ba. Sai wanda ya kasance asalatan, mai tsoron Allah da kauce ma fushinSa. Kamar yadda *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya ce:

"Saboda haka ka tunatar, idan tunatarwa za ta yi amfani.

Wanda yake tsoron (Allah) zai tuna" (87:9,10)

A wata yar kuma Ya ce:

"Kuma ka tunatar, domin tunatarwa tana amfanin muminai" (51:55)

Bisa wadannan dalilai ne Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mai matuƙar kula da bayar da muhimmanci ga gargadi da faɗakarwa. Wanda kuma ta hanyarsu ne ya shiryar da al'ummarsa zuwa ga tafarkin alheri. Tare da dasa son aiwatar da shi a cikin birnin rayuwarsu. Ya kuma hane su aikata sharri, tare da tsoratar da su, da nuna masu mummunar akibarsa.

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sami wannan nasara ne, sakamakon kirdadon lokaci da yanayin da ya dace ya yi wa sahabbansa gargadi a cikinsu. Yin haka ya zama wajibi gare shi, don gudun su gundura da abinda yake cika su da shi (SB: 70) Bayan wannan kuma wa'azin da yake yi masu, wani irin wa'azi ne da ke cike da hikima da fasaha, da girgiza zukata tare kuma da sa idanu su zubar da hawaye (JT: 26/SA: 2157). Daukar wannan mataki da biyar wannan salo ga Ma'aiki wajibi ne. Ko banza wa'azi na daya daga cikin muhimman abubuwan da Allah Ta'ala Ya aiko shi da su. Kamar yadda shi *Subhanahu Wa Ta'ala* da kansa Yake fada: "Ku sani misalina da na sakon da Allah Ya aiko ni da shi, shi ne: Kamar wani mutum ne da ya zo ya sami wasu mutane, ya ce masu: Ya ku mutane, hakika na ga wata runduna da kwayar idona sun taso maku. Sai wasu daga cikinsu suka saurare shi da kyau. Suka kuma sulale cikin dare, suka tsira. Saura kuma suka karyata shi, suka kwana a wurin. Karshe rudunar can ta yi masu sammako, ta dira a kansu ta daidaita su. To wannan shi ne misalin wanda ya yi mani da'a daga cikinku, ya kuma yi riƙo da abinda na zo da shi. Da kuma misalin wanda ya saba mani ya kuma karyata abin da na zo da shi na gaskiya" (SB: 7283)

Wannan ke nan. A lokacin Aikin Hajji kuma, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mai yawan yi wa mutane gargadi da tunatarwa. Idan kuma aka kalli yadda hakan ta gudana, za a ga wasu muhimman abubuwa kamar haka:

- Ya kan gudanar da wannan tunatarwa kusan ko wane lokaci, kuma a ko wane wuri *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Domin ta tabbata, kamar yadda muka fada a baya, ya yi wa mutane gargadi a Arafata. Wanda ya yi tsananin ratsa zukatansu (SM: 1218/MA: 6173) da kuma lokacin da yake kaiwa da komowa tsakanin ibadodi da wuraren gudanar da su (SB: 1671/MA: 2264) Ya kuma yi masu a Mina, ranar suka (SB:1741, 4403,

4406, 5550) da kuma gaba ɗayan tsawon ranakkun Tashrik (kwanaki uku na bayan sallar layya) "(MA: 20695) da kuma kan hanyarsa ta dawowa Madina (NFK: 8464/SN:4/416). Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya dauki irin wannan mataki ne, don kada dama ta wuce shi. Ta kasancewar zukan mutane a irin wannan lokaci na Hajji a buɗe, kuma shirye da saurare da karɓar wa'azi da tunatarwa.

- Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan washe zukan mutane, ta hanyar kama zaren hankalinsu da kulla shi da wata matashiya don abin da zai faɗa, ya sami gidin zama na dindindin a ciki. Kamar haɗubar da ya yi wa mutane a ranar salla, wadda yake cewa: "Shin ko kun san ko wace rana ce yau?" Sai abin ya ba sahabbai mamaki, a'a! suka dai ce masa: "Allah da manzo ne suka sani fiye da kowa. Mai bayar da labarin ya ce: "Sai kuma ya yi shuru har muka yi tsammani ko zai sake wa ranar suna ne. Sai kuma muka ji ya ce: "Ashe ba ranar salla ce ba?" Muka karɓa masa cewa: "Lalle ita ce. Sai kuma ya ce: "To wane wata ne muke ciki? Muka ce masa: Allah da Manzonsa ne suka sani fiye da kowa. "Sai kuma ya yi kawaici, har muka yi zaton shi ma zai sake masa suna ne. A karshe kuma sai ya ce: "Ashe ba Zul-hajji ba ne?" Muka ce: "lalle shi ne". Sai ya sake cewa: "To ko kun san ko wane gari ne wannan?" Muka sake ce masa: Allah da Manzonsa ne suka sani fiye da kowa. Kuma ya sake yai yin kawaici. Har shi ma muka yi zaton ko zai sake masa suna ne. Can sai muka ji ya ce: "Ashe ba garin nan ne ba mai alfarma?" Muka ce "Tabbas shi ne". Daga nan kuma sai ya ce: "To, ku sani haƙiƙa jinainanku da dukiyoyinku da mutuncinku sun haramta tsakaninku, wa ku wa ku. Kamar yadda keta alfamar wannan yini da wannan wata da wannan gari naku su ke haramun har ranar da za ku haɗu da ubangjinku" (SB: 1741).

Sai kuma lokacin da aka tamabaye shi a kan matsayin jinkirtawa ko gaggauta wasu ayyuka a ranar salla. Sai bai wadatu da karɓa tambayar da

cewa: "Ba komai, ba komai ba" sai ya kara daure mata gindin zama a zuciyar mai tambayar da masu sauraren da cewa: "Sai fa muminin da ya ci mutuncin dan'uwansa a kan zalunci. Wannan kam, ya yi illa ya kuma halaka" (SAD: 2015/SA: 1775)

- Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan maimaita gargadi kan abu daya, a wurare da dama. Kamar yadda ya yi ta maimaitawa da nanata haramcin jinainai da dukiyoyi da mutunci, a ranar Arafa (SM: 1218/SU: 4002) da ranar layya (SB: 67) da tsawon kwanukwan Tashirk (MA: 20695).

Kai, da yawa ma ya kan maimaita gargadi kan abu daya a wuri daya fiye kuma da sau daya. Kamar gargadin can da ya yi a cikin hadisin dan Abbas Allah ya yarda da su a kan haramcin jinainai da dukiyoyi da mutunci daidai da haramcin keta alfarfar yini da wata da garin Makka masu girma, hadisin da muka rawaito yanzu ba da dadewa ba (88:1739)

- Bayan wannan kuma, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bawan Allah ne mai fadi da cikawa. Maganarsa da wa'azinsa ba su taba sabawa da aikinsa ba. Babu wani abu na alheri da zai yi wa mutane gargadi da shi face ya riga su aikata shi. Kamar yadda kuma yake fin su yin nesa-nesa da duk wani abin ki, da ya hane su da aikatawa.

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mafi tsoron Allah daga cikin bayin Allah, mafi kuma gaskiya da da'a gare shi *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

- Haka kuma ta tabbata, a duk lokacin da Annabi zai tunatar da mutane a kan wani abu, to ya kan yi amfani da kalmomi masu sauƙin fahimta da ganewa. Ba ya kuma tsanantawa a ciki. Duk huɗubar da zai yi za ta kasance a cikin salo sassauka kuma karɓaɓɓe, mai armashi da kwarjini, ta fuskar kalmomi da ma'ana. Haka kuma salon ba zai kasa zama mikaƙke ba.

- Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan mayar da hankali ne matuƙa a lokacin gargadinsa a kan manyan ginshikan addini. Wafanda samun tsira ga bayi ya rataya a kansu. Saboda kasancewarsu sanadin kyautatawar addini da nagartar duniyarsu. Haka kuma ba za ka same shi yana tayar da hankalin mutane ko yawo da shi, ba gaira ba sabat ba.

- Wani abun kuma shi ne, ta tabbata cewa, wani lokaci Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ba ya kan wadatu gargadi da ya fito daga bakinsa kawai ya shiga kunnuwan wasu mutane ba. A'a, ya kan yi tsaye haifan a irin wannan lokaci sai sakon ya isa kunnen kowa ko mafi yawa. Kamar yadda ta faru a hadisin Bashiru dan Suhaimu Allah ya yarda da shi, sahabin da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurta da yi wa mutane shela da cewa: "Babu wanda ke shiga aljanna sai mumini---" (314KK : 2960) kuma kada ya saurara da shelanta wannan gargadi duk tsawon kwanakin da z'a a kwashe a Mina.

- Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai takaita a kan yi wa mutane wa'azin tsoratarwa kawai ba. Ko alama, Ya kan hada da kwadaitar da su da aikata ayyukan lada, ta hanyar yi masu bushara. Misalin wannan shine, cewar da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi: "Duk wanda ya yi Aikin Hajji saboda Allah, ba tare da ya yi wata alfasa ko mugun aiki a lokacin ba, to zai koma kamar ranar da mahaifiyarsa ta haife shi" (SB: 1521) da kuma cewar da ya yi wa mutane, safiyar da aka taru: "Hakika Allah Ya albarkaci taron nan naku, Ya kuwa yi maku baiwa a cikinku ta hanyar damka masu munanan aiki daga cikinku a hannun masu kyautata shi. Ya kuma sha alwashin bai wa masu kyautawar duk abin da suka nema. Magana ta fare. Sai ku cirata da karfin Allah" (SIM: 3024/SA: 2450)

- Haka kuma kamar yadda ya gabata. Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance yana yi wa wa'azinsa ado da aiki na fashin kansa.

Misali shi ne sassakar da ya yi a lokacin da ya kawo daidai kwaren nan da ake kira 'Wadi Muhassar". Wato wurin da fushin Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ya sauka a kan Abrahata da rundunarsa ta giwaye. Kamar yadda hadisin Ali Allah ya yarda da shi ke tabbatarwa, inda ya ce: "Sai kuma Annabi ya sauko, har ya iso wurin "Wadi Muhassar". Nan take sai ya yi wa taguwarsa kaimi ta zabura ta ketare kwaren da sauri. Sannan ya taka burki, kuma ya tafi a hankali. (JT: 885/HA 702)

Bayan wadannan sigogi kuma na wa'azin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci. Idan aka yi wa gargadin nasa da tunatarwa kallo na gaba daya, to za a ga cewa ya kunshi wasu muhimman abubuwa mabanbanta da suka hada da:

i) Gudun Duniya

Ya kasance yana kwadaitar da mutane a kan gudun duniya. Kamar ce masu da ya yi, gab da faduwar rana a filin Arafa: "Ya ku mutane, ku sani babu wani abu da ya rage maku na duniya, idan aka yi la'akari da abin da ya riga ya wuce, Sai kamar abin da ya rage wa yinin nan naku kafin ranarsa ta fadi, idan aka kalli abin da ya wuce daga safiya zuwa yanzu" (MA: 6173).

ii) Tsoron Allah

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan ja hankalin mutane a kan kasancewa masu tsoron Allah. Tare da nuna masu abubuwan da ke sa mutum ya sami sakamakon shiga aljanna. A inda yake cewa: "ku ji tsoron Ubangijinku, ku kuma sallaci sallolin nan biyar. Idan kuma watan Ramalana ya zo ku adonta shi da azumi. Ku kuma fitar da zakka daga cikin dukiyoyinku. Sai ku sami shiga aljannar Ubangjinku. (JT: 616/HA: 502)

iii) Laifin Wani...:

Haka kuma ya kan yi wa mutane bayanin cewa laifin wani ba ya shafuwar wani. Idan an haɗu gaban Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* gobe kiyama kowa tasa ta fishshe shi, ba wanda za'a tambaya abin da ba shi ya aikata shi ba. Ya tabbatar masu da haka ne kuwa da faɗarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*: "Ku saurara, duk wanda ya yi wata zamba a kansa zata kare. Ba a kama da da laifin mahaifinsa ko a kama mahaifi da laifin dansa, ko alama" (SIM: 2669/SA: 2160)

iv) Kyawawan Dabi'u:

Bayan wannan kuma, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan kwadaitar da mutane a kan riƙo da kyawawan dabi'u da ayyukan alheri, da nisantar fasikanci da sabo. Musamman a lokacin gudanar da Aikin Hajji. Yana kuma kashedinsu da shagaltuwa da duk wani abu maras amfanin yau balle na gobe. Kamar inda yake cewa: "Duk wanda ya ziyarci wannan daki, ba kuma tare da ya aikata wata alfasha ko wani fasikanci ba. To, zai dawo gida kamar yadda mahaifiyarsa ta haife shi" (SB: 1819).

Da kuma faɗarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*: "Gaggawa da sassaka a kan dawakai ko rakuma ba shi ne da'a ba" (SB: 1617/MA: 2264) Da kuma cewar da ya yi a lokacin da aka tamabaye shi, a kan abin da da'a take nufi? Sai ya kara da cewa: "Ita ce: "Sadakar abin ci da kyakkyawar magana "(MH: 1/658/MZ: 3/207/HA: 2819)

v) Sassaftawa:

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi wa mutane gargadi da nisantar wuce wuri a cikin al'amarin addini, tare da nuna masu sassaftawa ita ce mafi dacewa. Kamar inda ya ke cewa: "Ya ku mutane,

ina maku kashedi da wuce wuri a cikin addini, ku sani babu abin da ya halakar da wafanda suka zo gabaninku sai wuce wuri da suke yi a cikin addini" (SIM: 3029/SA: 2455)

vi) Biyayya Ga Uwaye:

Haka kuma ya kan yi wa mutane wasicci da yi wa uwaye biyayya, da kuma sada zumunta. A kan haka ne yake cewa, a lokacin da ya yi wa mutane huduba a Mina, a Hajjinsa na bankwana: "Ka yi biyayya ga mahaifiyarka da mahaifinka. Sannan ka kyautata wa 'yar uwarka mace kafin dan uwanka namiji. Sannan ka bi kannenka daya bayan daya, kane na bi ma wa" (MK: 484/M: 1389/HA: 1400)

vii) Jinkayin Masu Rauni:

Ya kan kuma yi wasicci *Sallallahu Alaihi Wasallama* da jinkayi da tausaya wa masu rauni daga cikin al'umma, kamar mata da Barori (Bayi). Ya kan so a kyautata masu matuƙa. A kan haka yake cewa: "Ku ji tsoron Allah a cikin sha'anin mata. Don Allah ku tausaya masu. Ku tuna cewa fa kun raba su da uwayensu bisa alƙawarin amana tsakanin ku da Allah. Kuka kuma kusance su da sunan Allah" (SM: 1218) A wata riwaya kuma ya ce: "Ku saurara! Don Allah ku tsare yi wa mata alheri, domin su mataimaka ne a gare ku" (JT: 3087/HA: 2464) A wani hadisin kuma ya ce: "Ku tausaya wa bayinku! Ku tausaya wa bayinku!! Ku tausaya wa bayinku!!! Idan za ku ba su abin ci, ku ba su irin wanda kuke ci, Sutura kuma, ku yi masu irin wadda kuke sakawa. Idan kuma sun yi wani babban laifi, da kuke jin ba za ku iya gafarta masu ba. To ku fansar da su, a matsayin bayin Allah irinku. Amma! Kada ku azabtar da su" (MA: 1640/ SB: 30/ SM: 1661).

viii) Amana:

Haka kuma *Annabi Sallallahu Alaihi Wasallama* kan kwadaitar da mutane a kan tabbatar da wanzuwar amana tsakaninsu da mutane 'yan uwansu da kuma tsakaninsu da Ubangijinsu. Ta hanyar bari da nisantar cutar da kowa. Da kuma faurace wa duk wani abin da ya karɓa sunan "Saɓon Allah". Kamar inda yake cewa: "Ku bari in gaya maku ko wa ye mumini: Shi ne wanda mutane ke iya ba wa amanar dukiyarsu da rayuwarsu. Shi kuma musulmi, shi ne wanda mutane suka tsira daga sharrin harshensa da hannunsa. Shi kuwa mujahidi, shi ne wanda ya yaƙi zuciyarsa ta yi wa Allah ɗa'a. Shi kuwa muhajiri, shi ne wanda ya faurce wa ayyuka na zunubi da saɓo" (SIM: 3936/SA: 3179/SIM: 4862)

iv) Isar Da Saƙonsa

Haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan kwadaitar da mutane a kan kama masa sha'anandin isar da saƙon Allah, tare kuma da yi masu kashedi da yi masa karya. Kamar cewar da ya yi: " Allah Ya yi albarka ga duk mutumin da ya ji wata kalma daga gare ni, ya kuma kama mani ga yada ta. Domin abu ne mai yiwuwa kwarai wanda ya ji ta daga bakinsa ya fi shi fahimtar maƙasudinta" (SIM: 3056/SA: 2480)

D) Dagewa

Wani abin kuma da *Annabi Sallallahu Alaihi Wasallama* kan kwadaitar a kansa shi ne dagewa da nacewa a kan zubewa da faskantar da kai ga Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* a cikin du'a'i da fadanci. Tare da tsananta fatar samun gafara, da dacewa da rahamarsa. Abin da ke tabbatar da wannan shi ne cewar da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi: "Babu wata rana da Allah ke gafartawa da gaggawar 'yanta bawa daga shiga wuta kamar ranar Arafa. Domin ya kan matso kusa da su a ranar yana yi

wa mala'iku alfahari da su, yana cewa: Wadannan bayi nawa ba su da sauran wata bukata daga yau" (SIM: 1348).

2.3.1 Hannunka Mai Sanda

Abin da ban mamaki. Idan dai har Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* zai dage irin haka, yana yi wa irin su Abubakar da Umar Allah ya yarda da su gargadi da tunatarwa, da kuma sauran sahabban da aka yi wa bushara da aljanna. Da wadanda suka halarci yakin Badar da ma'abota "Shajara", da sauran sahabai masu girma. To babu ko wanda ya wuce a yi masa wa'azi da gargadi.

Ka tuna irin matsayin da wadannan mutane su ke da shi, na kasancewarsu zaɓaɓɓu a cikin wannan al'umma, kuma mutane mafiya da'a da ilimi mai zurfi fai da boye. Kuma mafiya sassafci da gaskiyar zance, da nacewa a kan shiriya, da kyawawan halaye. Kari kan kasancewarsu wadanda Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya zaɓar wa Annabinsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* a matsayin abokai kuma mataimaka a kan tabbatarwa da yada addininsa. Amma tattare da haka Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bi su da irin wannan ruwan harsashen wa'azi, mai girgiza zukata da tayar da hankali da balle gandon tafkin idanu. Har kuma ma ya kara da sa wani, don ya jiyar da wanda bai ji ba daga cikinsu. Kai ka san girman wannan al'amari ya kai. (HA: 1/305/ JA: 1/60)

Ko shakka babu buƙatar da muke da ita da irin wannan wa'azi a lokacin Aikin Hajji, a wannan zamani namu ba ta misaltuwa. Musamman da yake mantuwa da rafkana da sabo da jahilci sun yi mana katutu. Kuma sha'awowi da shubuhohi sun yi mana riga da wando har da ma rawani.

Da za a buɗa baki, bayan la'akari da wadannan abubuwa a ce, ko abinci da abin sha ba mu buƙata kamar yadda muke buƙatar irin wannan

gargadi, ba a yi kuskure ba. Domin ko shakka babu ruwan ya kai wa kowa ga hanci.

Da kuma wannan, muke kira ga duk wanda Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya hore wa ikon iya yin wa'azi da tunatarwa, da ya yi kofarin amfani da wannan dama ta haɗuwar mutane a Makka. Ya isar da saƙon Allah da Manzonsa. Ko Allah na sa mutane su farka daga wannan irin barci da suke yi wanda ya kai ga minshari. Ta haka sai imaninsu ya kara karfi. Su koma ga Allah, su narke a cikin yi masa ɗa'a. Su kuma waɗanda suka farkar da su ɗin su sami ladar aikin nasu.

2.4 Da'a Da Dayanta Makama

Abu na huɗu kuma da rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* tsakaninsa da al'ummarsa a lokacin Aikin Hajji ta kunsu shi ne karantar da su ɗa'a da biyar koyarwarsa ko ba su san dalili ba, tare kuma da ɗayanta makamar addininsu. Ta yadda duk abin da ba ta hanyarsa ya zo masu ba to ba da shi ba.

Musulunci kamar yadda ya kamata a ce an sani, kanƙantar da kai ne da miƙa wuya ga Allah shi ɗaya, tare da karɓar duk abin da Manzonsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya zo da shi. Kuma mutum ba zai zama cikakken musulmi ba face ya sallama rayuwarsa ga duk abin da wahayi ya zo da shi gaba ɗayan sallamawa. (80:201) kamar yadda Allah Ta'ala Ya ce:

"To, a'a ina rantsuwa da Ubangijinka ba za su yi imani ba, sai sun yarda da hukuncinka ga abin da ya saɓa a tsakaninsu, sa'an nan kuma ba su sami wani kunci a cikin zukatansu ba, daga abin da ka hukunta, kuma su sallama sallamawa" (4: 65)

Shi kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce a wani hadisi: "Dayanku ba zai zama mai cikakken imani ba, har sai zuciyarsa ta kasance mai bin abin da na zo da shi" (85: 104/ JUWH: 2/393-394) Haka kuma Imamu Shafi'i na cewa: "kan musulmi ya haɗu a kan cewa ba ya halalta ga duk wanda Sunna ta bayyana gare shi, ya bar ta ya kama zancen wani mutum" (MS: 2/335).

Shi kuwa lokacin Aikin Hajji shi ne ƙarshen wurin da miƙa wuya ga Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ke bayyana. Kuma wata makaranta ce da ake koyon yadda ake narkewa da sallamawa. A irin wannan hali ne kuwa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya reni sahabbansa a kan ɗayanta shi a matsayin matusgin makamar addininsu. Ya kuma dasa wajabcin koyi da shi, a cikin daɗin rai, a zukatansu. Jabir Allah ya yarda da shi na cewa, a ƙoƙarinsa tabbatar da wannan magana, da kawo mana hoto cikin bayani a kan irin wannan hali, ga abin da ya cen: "Muna dai tare da Manzon Allah, alƙur'ani kuma na sauka, shi ne kuma mafi sanin ma'anarsa. Saboda haka duk abin da ya aikata, shi za mu aikata" (SM: 1218) Tirkashi ka ji maza.

Ko shakka babu kwalliyar wannan tarbiyya da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wa sahabbai ta biya kuɗin sabulu. Bari ka ji:

Wani lokaci Umarul-Faruku Allah ya yarda da shi ya zo ya sumbaci Hajarul Aswadi. Sai kawai aka ji ya ce: "A sane nake da cewa kai dutse ne, ba ka da wani amfani balle wata cuta da kake iya yi wa wani. Kuma ba don na ga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sumbance ka ba da ban sumbance kan ba ni ma" (SB: 1597). Da kuma cewar da ya yi: "Kamata ya yi a ce mun daina takawa da ƙarfi, da ɗaga kafadu lokacin dawafi, da kware su. Tunda Allah Ya riga ya tabbatar da addininsa, Ya kuma turmuza hancin kafirai da kafirci. Amma tunda mun kasance muna aikata haka tare da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin da yake raye, ba za mu daina ba har tamu ta riske mu" (BAD: 1888/ SHA: 1662/ SB: 1605/ SM 1266, 1218/ SB: 1604/ ZM:

2/225. A wata riwaya kuma aka ce, cewa ya yi: "Wallahi ba za mu fasa abin da muka saba yi ba tare da shi---" (SIM: 2952/SA: 2390).

Shi ma sahabi Ali Allah ya yarda da shi ya taka irin wannan rawa, ko ma wadda ta fita karfi. Domin kuwa sahabi Usmanu Allah ya yarda da shi na halifa amma Ali ya saba da shi, ya yi gabas shi kuma yana yamma, a kan al'amarin hada hancin Umra da Aikin Hajji "al-Mut'a" Ali Allah ya yarda da shi ya san halifa Usman na kyamar haka. Har ma ya hana mutane yi. Amma gogan naka sai ya daura Haraminsa a kan haka. Har ma da, fada a cikin talbiyyarsa: "Ya Ubangiji na daura niyyar gudanar da Hajji da Umra tare" Sai kuwa halifa Usmanu Allah ya yarda da shi ya zare masa ido. Ya ce: "Ashe ban hana haka ba, kuma za ka yi? Sai shi kuwa ya karba masa da cewa: "Babu wanda ya isa ya sa in bar sunnar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*" (SB: 1563/ SN: 2724/ SA: 2552).

Haka shi ma Abdullahi dan umar Allah ya yarda da su ba a bar shi a baya ba a wannan fage. Domin kuwa duk lokacin da zai sumbaci Hajarul Aswadi, za ka ji yana cewa a farkon fara dawafi: "Ya Ubangiji muna wannan aiki ne saboda mun yi imani da kai, mun kuma gaskata littafinka, mun kuma kan kame sunnar Annabinka *Sallallahu Alaihi Wasallama*" (MA: 5843/MZ: 3/240). Kuma babu wani lokaci da zai yi dawafi ba tare da ya je ya sumbanci Hajarul Aswadi ba ta ko wane hali, tun lokacin da ya ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sumbance shi." (SB: 1606/SM: 1268).

Malam Mujahidu ya ce: "Wallahi akwai lokacin da na gan shi (dan Umar) ya yi gumurzu har hancinsa ya bare da jini don ya kai ga Hajarul aswadi" (SK: 5/87).

Wani lokaci kuma an yi masa tambaya a kan matsayin sumbantar bakin dutsen. Sai ya ce: "Ni dai na ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* na sunbantarsa ne kawai. Ni kuma na wajibta wa kaina." Sai

mai tambayar ya ce: "Har da idan yawan mutane da ke nan ya fi karfinka?" Shi kuma ya karɓa masa da cewa: "Wannan tambaya taka ta tsaya Yaman. Tun da dai na ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi, ai magana ta kare" (SB: 1611)

Wani mutun kuma ya taɓa tambayarsa a kan matsayin haɗa hancin Umra da na Hajji, sai ya karɓa masa da cewa "Yin haka halas ne" Sai mai tambayar yace: "Amma ai mahaifinka ya hana yin haka". Shi kuma Allah ya yarda da shi ya mayar masa da martani da cewa: "To tafi na ji mahaifina ya hana yin haka. Amma ai ta tabbata cewa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya aikata haka. To, Umurnin mahaifina ya kamata a bi ko sunnar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*?" Mai tambayar ya rufe da cewa: "A'a, umurnin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* za a bi" sai ɗan Umar ya kara da daddale masa batun da cewa: "To ta tabbata Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya aikata haka, don ka sani (JT: 324/SA: 658).

Haka kuma an sami wani mutum ya ce wa Abdullahi ɗan Umar ɗin Allah ya yarda da shi: "Dan Abbas na da ra'ayin cewa, ba a fara dawafi sai an isa "al-maukif" sai ya karɓa masa da cewa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi Aikin Hajji kuma ya yi dawafi wa ɗakin Ka'aba, ya kuma fara shi tun bai kawo wurin ba. To sunnarsa za mu bi ko maganar ɗan Abbas, tsakaninka da Allah?" (SM: 1233)

Shi ma ɗan Abbas ɗin Allah ya yarda da shi a matsayinsa na limamin malaman wannan al'umma, duk da wannan abu da ya gudana tsakaninsu da ɗan Umar, tarihi ya tabbatar da ba a bar shi a baya ba a fagen raya sunnar Manzon *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Domin wata rana ya ga Mu'awiya Allah ya yarda da shi na sumbantar gaba ɗayan rukunna Ka'aba. Sai ya ce masa: "Don me kake sunbantar waɗannan rukunai guda biyu, alhali kuwa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai sunbance su ba?" Sai Ma'awiyya ya karɓa masa da cewa:

"Ai babu wani abu a jikin Ka'abar nan da ya kamata a kyale." Sai shi kuma ya mayar masa da martani da cewa:

"Lalle abin koyi mai kyau ya kasance gare ku daga Manzon Allah" (33:21)

Haka kuma dan Abbas na ganin halaccin hada hancin Hajji da Umra. To sai aka ce masa, to amma fa Abubakar da Umar ba su yi haka ba. Sai ya mayar da martani da cewa: wallahi ina kyautata zaton wuta Allah zai watsa ku. Ina gaya maku abin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi kuna kawo mani zancen Abubakar da Umar!" (MA: 2277/ FWM: 280)

Wannan ke nan. Tarbiyyar kuma da Annabi ya ba sahabbai a cikin wannan siga, a wannan lokaci na Aikin Hajji a kan su kasance masu da'a da tsayawa ga abin da nassin Alkur'ani da na hadisi suka umurce su kawai, cike take da muhimman abubuwa da suke yi mata kwalliya da suka hada da:

1. Jawo hankalin alhazai, a kan su kula da abubuwan da yake fadi, kuma su yi koyi da shi a cikin ayyukansu na Hajji. Ya yi musu irin wannan jan hankalin a wurare da dama. Yana kuma yi yana yi wa wasiccin nasa dabaibayi a cikin kwaƙwalensu, ta hanyar tuna masu cewa, to fa abu ne mai yiwuwa wannan Hajji ya zama na karshe gare shi. Ya kan ce masu: "Ina ba ku shawara da ku kwaikwayi Aikin Hajji daga gareni tun yanzu. Domin ban sani ba ko wataƙila ba zan sake yin Aikin Hajji ba, bayan wannan" (SM: 1297/ SIM: 3033/ SA: 2449/ MA: 14943).
2. Kwadaitar da mutane, a cikin hudubarsa ta ranar Arafa da ya yi a kan riƙo da littafin Allah. Domin shi ne kawai zai zame masu garkuwa da kariya daga sakin hanya da fadawa rami. Ga abin da yake cewa: "Haƙiƙa kuma na bar maku wani abin da har abada ba

zaku face ba bayan na cika matuƙar kuna riƙe da shi, shi ne littafin Allah (SM: 1218).

3. Haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya gargadi al'ummarsa, da su nisanci biyar son zuciyar da ƙage-ƙage a cikin addini. Ya fadi abin da ke tabbatar da haka ne, yana tsaye a kan taguwarsa a ranar Arafa, da cewa: "Ku sani ni ne wanda zai shiga gaba ku bi gobe kiyama, mu tasar wa tafkin al-kausara. Ina alfahari da kun fi ko wace al'umma yawa. Dan Allah kada ku ba ni kunya. Ku sani zan nemi ceton wasu mutane, za a kuma yi ƙofarin ware wasu bara gurbi daga ga reni. Don idan na ce: "Ya Ubangiji ka jifan al'ummata, ka ba ni cetonsu. Sai ya ce: "Al'ummarka?! Hala baka san abin da suka tsira bayan ka cika ba" (SIM: 3057/SA: 2481)
4. Koya wa sahabbansa Allah ya yarda da shi ibadodin Hajji a aikace. Tare da yi masu kashedi da wuce iyaka. Kamar yadda hadisin dan Abbas Allah ya yarda da su ya tabbatar. Inda ya ce, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce masa, a ranar jifa da safe yana kan taguwarsa: "Tsinto mani tsakwankwani" Ya ce: sai ya rinka wasa da su a hannuwansa yana cewa: "kada ku wuce irin waɗannan idan za ku yi jifa" Sannan kuma ya ce: "Ya ku mutane ina yi maku kashedi da wuce wuri a cikin addini. Ku sani shi ya halakar da waɗanda suka zo gabanin ku" (SIM: 3029/SA: 2455).
5. Goyawar da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wa masoyinsa Usamatu da dan amminsa Falalu, lokacin da zai gudanar da wasu ibadodi, ita ma alama ce ta yana son ya dayanta makamar addininsu *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Domin kuwa ya janyo su kusa da shi ne don su ga yadda ya gudanar da waɗannan ibadodi, su ma su yi haka. Su kuma riwaito wa mutane abin da suka gani, don al'amarin ya tafi bai daya. Saboda tabbacin haka ne ma da mutane ke da shi, da suka ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi*

Wasallama ya lizimci Usamatu ranar Arafata, sai suka ce: "Dan uwan namu Usamatu zai gaya mana yadda Annabi ya gudanar da komai". Da kuma suka ga ya lizimci Falalu, a tsakanin Muzdalifa da Mina, sai shi ma suka ce: "Ashe Falalu zai gaya mana duk yadda aka yi" (MA: 21861)

Ni kuwa a wurina, babban abin da ke tabbatar da gurin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na kasancewar sahabbansa Allah ya yarda da su ba su karɓar ayyukan ibada daga kowa sai shi. Har kuma ya yi kofarin dora su a kan wannan turba, shi ne tilasta wa wafanda ba su zo da abin yin hadaya ba ajiye Harami. Tattare kuwa da cewa su ne mafi yawa. Har kuma ma uzuri sai da suka kawo, da cewa; Ke nan za mu isa Arafata muna da sauran janaba a jikinmu (suna nufin zasu kusanci matansu a wannan tsakanin. Suna ganin kuwa hakan ya keta alfarfar ibadar da suka zo yi) (SM: 1216).

Dalili kuwa shi ne, ganin *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya halasta wa duk wanda ba ya da hadaya a hannu ya ajiye Harami, ya kusanci iyali. Kamar yadda hadisin Abbas Allah ya yarda da shi ke cewa: "Annabi na kare sallar subahi sai ya ce: duk wanda ke da sha'awar mayar da Hajjinsa Umra ya samu ya yi hakan" (SM: 1240) ka ga ya ba su zaɓi ke nan. Shi kuwa Jabir Allah ya yarda da shi ya ce a nasa hadisin: "Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wa sahabbansa izinin mayar da Hajjinsu Umra. Su tafi kawai su yi dawafi ga Ka'aba, su yi saisyaye (aski), su kuma ajiye harami. Amma ban da wanda ke da hadayarsa a hannu" (SB: 1785) kuma har wayau cewar da Jabir dīn Allah ya yarda da shi ya yi: "Ba su zaci yana nufin lalle ne ba. Illa dai ya halasta masu iyalin ne nan kawai"

To fa ai, da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ji wannan magana, ya kuma fahimci cewa, wanda ya yi ta dīn, ya yi ta ne saboda abin da suka riga suka karɓa daga mushrikai, na rashin halaccin hada Umra da Hajji, ko gudanar da Umra a cikin watannin hajji, kuma wai yin

haka babban fajirci ne a wurinsu (SB: 1564). To sai ya janye maganar zaɓi, ya tilasta wa gaba ɗayan sahabban ajiye haramin don ya tabbatar masu da cewa gare shi kawai ne za su karɓi ka'idojin addini, su kuwa suka yi masa ɗa'a suka ajiye (SB: 7367/SM: 1216).

2.4.1 Hannunka Mai Sanda

Duk wanda ya kalli halaye da yanayin mutane a duniyar musulunci ta yau, zai ga irin yadda rashin tsayawa a kan koyarwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* keke da keke, ya haifar da yawaitar yaɗuwar bidi'o'i da ɓarnace-ɓarnace, a cikin wata irin siffa mai tayar da hankali. Haka abin yake har a cikin Aikin Hajji. Dole ne kuwa kafin a ceto al'umma daga wannan hali sai an ɗora ta a kan tafarkin ɗayanta makama da matusgar addininta. Ta hanyar rikon Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da sunnarsa, su kaɗai abin koyi. A kuma samar da rundunar malamai ta musamman, wadda za ta tsaya a kan wannan aiki ba dare ba rana, musamman a lokacin Aikin Hajji. Saboda kasancewarsa wata muhimmiyar dama, da ake iya amfani da ita, a yi wa musulmi gando a kan wannan manufa.

Da wannan kuma muke kira ga duk wanda ke fatar samun tsira a duniya da lahira, da ya yi wa kansa da kafafunsa dabaibayi, da farko, a kan bin koyarwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* sau da kafa. Ya kuma ɗaura wannan niyya tun daga wannan Hajji nasa. Domin kuma koyi da Almusɗafa *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne matuƙar abin da zai sa aikin mutum ya zama karɓaɓɓe a wurin Allah. Kuma shi ne sharadi na farko ga samun shiga aljanna, da kubuce ma wuta. Kamar yadda nassosa da dama ke tabbatarwa. Kamar inda *Sallallahu Alaihi Wasallama* yake cewa: "duk wanda ya aikata wani aiki da ba mu muka koya masa ba, to ya yi aikin baban giwa" (SB: 1718). Da kuma inda yake cewa: "Kowa zai shiga aljanna daga cikin al'ummata, sai wanda ba ya so". Sai sahabbai

suka yi mamaki suka ce masa: "Ya Manzon Allah, yanzu ashe akwai wanda ba ya son shiga aljanna?" "Ya karɓa masu da cewa: "Kwarai kuwa. Ai duk wanda ya bi ni sau da kafa, ya nuna yana son shiga ke nan. Wanda duk kuwa ya kuskure ya saba mani, to ya ce ba ya son shiga aljanna ke nan" (SB: 7280).

2.5 Haɗa kan Al'umma

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi kofari matuka a lokacin Aikin Hajjin nasa, ya gina al'ummarsa a kan harsashen haɗin kai da nisantar wariya da fitinu.

Wannan kuma da ma, na ɗaya daga cikin muhimman manufofin addini musulunci, al'umma ta kasance tsintsiya maɗaurinki ɗaya bangonta katangar karfe. Saboda haka ne nassosa da dama na alkur'ani da hadisi suka zo suna umurtar bayin Allah da haɗin kai da zama abu ɗaya. A lokaci ɗaya kuma su nisanci sabani da raba gari da juna. Daga cikin nassosan akwai kamar faɗar Allah Ta'ala.

"Kuma ku yi riƙo da igiyar Allah gaba ɗaya, kuma kada ku rarraba" (3: 103)

Da kuma inda yake cewa:

“Kuma lalle ne wannan al’umma taku al’umma ce guda, kuma Ni Ubangijinku ne, sai ku bauta min.” (23:52).

Da kuma inda Yake cewa:

“Kuma kada ku kasance daga cikin mushrikai. Waɗanda suka rarraba addininsu, kuma suka kasance ƙungiya-ƙungiya, ko wace ƙungiya na farin ciki da abin da ke gare ta kawai”. (30:31,32).

Sai kuma abin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “Mumini da mumini kamar gini ne. sashensa ba ya yi sai da sashe”

(SB:2446). Mai riwayar ya ce: Yana fadar haka sai ya sarke yatsun hannayensa ya kuma jimke su. A wani wurin kuma cewa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi: “Taimakon Allah na tare da jama’a” (JT:2166/SA:1760).

Da yake lokacin Aikin Hajji, lokaci ne da ke da yanayi irin na hadin kai a tsakanin mutane. Kuma wata gagarumar dama ce shi, ta tarkata hankalin al’umma wuri daya, da lurar da ita sharrin da ke cikin rashin hadin kai, da zama cikin fitinu. Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai yi wata-wata ba, sai ya mayar da hankali ga inganta wannan bangare ta hanyoyi da suka hada da:

* Daidaita matsayin daidaike mutane. Da sanya tsoron Allah, ya zama dalili kwaya daya rak, da zai iya fifita wani a kan wani. Ga abin da yake cewa: “Hakika Ubangijinku daya ne, kuma kakanku daya ne. Balarabe cikinsu bai fi bobawanku da komai ba. Kamar yadda bakar fata ba ya fin farar fata komai, sai idan ya fi shi tsoron Allah” (MA:23536/MZ:3/266).

* Yi wa mutane umurni da yin da’a da biyayya da nasiha ga shugabanninsu, matuƙar suna jagorancinsu da littafin Allah *Subhanahu Wa Ta’ala*. Haka kuma ya umurce su da zama tare da jama’a. gaba dayan wadannan umurce-umurce biyu na cikin fadarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*: “Da za a shugabantar maku da baƙin bawa kuma mai kirarrun gabobi, to ku yi masa da’a da biyayya matuƙar da littafin Allah ne yake jagorancinku” (SM:1298) da kuma cewar da yayi a khaiƙu ta Mina “Bai kamata zuciyar mumini ta ji kyashin wasu abubuwa guda uku ba: 1) Yin ko wane aiki don Allah kawai, ii) Yin nasiha ga shugabanni, da, iii) Lizimtar jama’a. Domin kuwa da su ne ake karba da’awowinsu” (SIM:3056/ SA:2480).

* Yi wa al’ummarsa kashedi da karba gayyatar shedan, a lokacin da ya kada gangar fitina tsakanin sashensu da sashe. *Sallallahu Alaihi*

Wasallama ya ce: “Ku sani haƙiƙa sheƙan ya yanke kaunar musulmi masallata za su sake bauta masa a cikin yankin nan na Larabawa. Amma ya fito da wani nau’i na yi masa bauta, ta hanyar zuga sashenku ya faɗa wa sashe da faɗa. To kar ku yarda (SM:2312/MA:20695).

* Yi wa al’umma kashedi da ƙaga wani abu a cikin addini. Ya kuma faɗa masu haka ne don kowa ya shiga taitayinsa. Ya ce: “Ku sani gobe ƙiyama zan ceci wasu mutane. Amma kuma za a ware wasu bara gurbi daga cikinsu. Ganin haka zan ce: ya Ubangiji ai su ma nawa ne, sai Ya karɓa mani da ce wa: “Ai ba ka san bidi’o’in da suka tsira bayanka ba (SIM:3057/ SA:2481).

* Hana mutane kusantar duk wani abu da ke iya rarraba kan musulmi da haifar da fitina tsakaninsu, kamar abin da ya shafi yaƙi. Ya yi masu wannan hani ne *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: “Kada bayan na cika ku koma kamar kafirai sashenku ku girbe kanun sashe” (SB:121). Saboda ma muhimmancin wannan Magana Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai faɗe ta ba, sai da ya nemi a sanya jama’a su saurara.

Bayan wannan hani na gaba ɗaya kuma, a wannan ɓangare, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurci al’ummarsa da nisantar waɗannan abubuwa, waɗanda ga al’adarsu suna haifar da ƙiyayya ne da fitina da gaba wani lokacin ma har da yaƙe – yaƙe.

Abubuwan sun haɗa da:

1. Tozarta jini, dukiya ko mutuncin wani: Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wannan hani ne a cikin wasu huɗubobi guda uku da ya gabatar a Arafu, da ranar Layya da kuma Tsakanin Kwanukan Tashrik. Ga abin da ya ce: “Ku sani jinainanku da dukiyoyinku da mutucinku sun haramta a tsakaninku kamar yadda keta alfarman wannan wuni, da wannan watan da wannan garin naku ya ke haramun” (SB:67/SM:1218/MA:20695).

2. Zalunci: Ya kuma yi masu kashedi da zalunci *Sallallahu Alaihi Wasallama*, kamar cin dukiyar mutane ba tare da yardarsu ba, wato dai zamba da yaudara. Ga abin da ya ce masu: “Ku saurara in gaya maku abin da idan kun bi shi, za ku rayu: kar ku yi zalunci!, ku nisanci zalunci!! Ku daure hannayenku daga zalunci!!! Ku sani dukiyar mutum musulmi ba ta halasta ga kowa sai da yardarsa” (MA:20695).
3. Hana wasici ga mai gado: Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya haramta wannan, da cewa: “Hakifa Allah Ta’ala Ya raba gado da kansa Ya ba ko wane magadi hakkinsa. Ba a yin wasiyya da wani abu ga magadi” (JT:2218/SA:1721).
4. Giba: Wato cin naman musulmi ko keta mutuncinsa, ba tare da wani dalili na shari’a ba. Ya yi wannan gargadi da hani ne a kan wannan abu *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin da aka tambaye shi matsayin jinkirtawa ko gaggauta wasu ayyuka a ranar salla, sai ya ce: “Babu laifi. Babu laifi!! Sai fa ga mutumin da ya ci nama ko mutuncin wani mutum musulmi. Wannan kam azzalumi ne. shi kam idan ya aikata haka yana da laifi, ya kuma halaka” (SAD:2015/SA:1775).

* Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya gargadi al’ummarsa a kan Dujjal. A inda ya ce masu: “Babu wani Annabi da Allah Ya aiko face ya yi wa al’ummarsa gargadi game da Dujjal. To ni ma ina yi maku gargadi a kan sa. Hakifa zai bayyana a cikinku. Amma duk irin yadda ya rikirkita ku ba za ku kasa gane shi ba. Domin shi alamominsa a bayyane su ke”. Mai riwayar ya ce, ya fadi haka har sau uku *Sallallahu Alaihi Wasallama* Sannan ya ci gaba da cewa: “Kun dai riga kun sani cewa, Ubangijinku ba mai ido daya ne ba. to shi Dujjal ba ya da idon dama. Dayar kuma da ya ke da ita kamar mulmulalliyar kwayar dabino ce. Don haka sai ku yi hattara” (SB:4403).

2.5.1 Hannunka Mai Sanda:

Duk da wannan muhimmin tarihi na horo da gargadi da hadin kai, da wannan al'umma tamu take da shi. An wayi gari yau wasu daga sassanta ba su ga maciji da juna. Miyagun fitinu sun ratsa jikinta ta ko ina, kamar yadda jini ke ratsa tsoka.

Ashe ke nan kamata ya yi wannan al'umma tamu ta yi wa tafiyarta ado da waiwaye. Ta zama tsintsiya madaurinki daya. Ta kankame addininta. Sai Allah ya dawo mata da karfinta da martabarta.

Wannan hanya kawai ce mafita. Domin kuwa tarihi ya tabbatar da cewa, ta haka ne zaren wannan al'umma ke rikidewa ya zama kwangirin karfe. Ya gagari har makeran asali, balle 'yan walda. Da ikon Allah.

Ko shakka babu lokacin Aikin Hajji na iya zama asasin wannan aiki. Domin kuwa jiki da zukan miliyoyin mutane sun hadu karkashin inuwa daya. Tattare da banbancin da ke tsakaninsu na gari da harshe da jini da al'ada da matsayin ilimi da na wayewa da shekaru da arziki da ma komai da komai in ban da wannan addinin da duk aka zo taron dominsa.

Makama ta farko ta wannan juyin juya – hali, Allah Ya riga ya lamunce wa ko wane mahajjaci ita tun da ya ba shi ikon zowa Aikin Hajjin. A nan ne zai wanke zunubbansa gaba daya. Ashe ke nan ko wane mahajjaci na iya shan alwashin daga rana mai kamar ta yau, da shekara mai kamar ta yau, shi da duk wani abu da ke da alaƙa da jahiliyya fau-fau. Ya kuma yi tsaye, tsayin alif ya karfafa alaƙa da soyayyarsa da Allah Ubangijinsa. Ta hanyar son duk wanda Allah ke so, da kin duk wanda ba ya so, ko waye shi. Sannan kuma ya yi kofarin aiwatar da wannan dabi'a tsakaninsa da alhazai 'yan uwansa. Tare da kwadaitar da su a kan kwaikwayonsa.

Bayan wannan lokaci, kuma. Idan ya koma gida, kada ya bari wannan akida da dabi'a su yi tsatsa. Ya dage a kan duk wani abu da ke

iya sabunta su, a gaba ɗayan rayuwarsa ta yau da kullum. Ta hanyar taimakon musulmi ‘yan uwansa ta ko wane hali, tare da yi masu fatar duk abin da yake yi wa kansa fata na alheri. Ya kuma yi kaffa – kaffa da zurfafa a cikin yin hulɗa da wanda ba musulmi ba.

Duk alhajin da Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya ba shi ikon aikata waɗannan abubuwa da muka faɗa, ko shakka babu ya yi nasara, ya kuma haye tudun mun tsira. Ya kuma bayar da gagarumar gudunmawa, ga haɗuwar kan wannan al’umma da kyautatuwar al’amarinta.

2.6 Nagartaccen Shugabanci da Kyakkyawar Mu’amala:

Abu na gaba kuma da ya gudana tsakanin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da al’ummarsa, a wannan lokaci na Aikin Hajji shi ne, nagartaccen shugabanci da kyakkyawar mu’amala.

Da ma Allah Ta’ala Ya kawata Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da kyawawan ɗabi’u da nagartattun halaye. Waɗanda suka haɗu suka ba shi damar iya kasancewa nagartaccen shugaba. Wanda zai iya gina nagartacciyar al’umma ta hanyar amfani da hikima da fasaha da shari’a.

Fahimtar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a haka ne fa, da mutane suka yi, sai ya mamaye birnin zuciyarsu. Da labarin tafiyarsa zuwa Aikin Hajji ya yaɗu ko’ina sai mutane da dama suka ji lalle sai sun yi Aikin Hajji a wannan shekara ƙarƙashin jagorancinsa. Haka kuwa aka yi. Domin Allah ne kawai Ya san adadin mutanen da suka yi ibadar ƙarƙashin tutarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Amma wasu malamai sun ƙaddara yawan nasu da, mutum dubu ɗari (M:572). Kuma gurin kowa daga cikinsu shi ne ya yi koyi da Annabin *Sallallahu Alaihi Wasallama* a cikin ibadarsa ta Hajji (SM:1218).

To fa ai, ba a ƙare Aikin Hajjin ba, sai da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya mamaye zukatansu, ya kuma yi wani irin tasiri a cikin

rayuwarsu. Ta hanyar ba su tarbiyya mafi inganci, da yi masu wani irin gangariyar shugabanci, da ba a taɓa gani ba ko aka ji irinsa a tarihin duniya.

Ko shakka babu, wannan taƙaitaccen littafi, ba zai iya fursar filla-
filla ba, ko ya yi sharhi a kan wannan mu'amala dalla – dalla. A kan haka
za mu taƙaita kan wasu daga cikinsu, waɗanda kuma muna da yaƙinin za
su iya bamu cikakken hoton yadda al'amurran suka kasance.

Bissimillahi:

a) Farawa da Kai:

Hakika Allah Madaukakin Sarki Ya yi tir da bayinsa, waɗanda ke
horo da aikata alheri, amma su ba su aikatawa. Inda Ya ce:

“Ya ku waɗanda suka yi imani! Don me kuke faɗin abin
da ba ku aikatawa? Ya girma ga zama abin kyama a wurin
Allah, ku faɗi abin da ba ku aikatawa” (61:2,3).

To kasancewar da ma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*,
halaye da ɗabi'biinsa na tafiya ne daidai da karantawar alƙur'ani
(SM:746). Sai ya zama babu wani abu da zai umurci al'ummarsa da
aikatawa na alheri, face ya riga su aikata shi. Haka ma babu wani abu na
sharri da zai hane su aikatawa face ya fi su nisantarsa. Wannan ɗabi'a
tasa kuwa ta farawa da kai, na ɗaya daga cikin abubuwan da suka sa ya yi
nasara a cikin aikinsa na koyarwa. Musamman a lokacin Aikin Hajji. Ga
kaɗan daga cikin yadda wannan al'amari ya kasance:

A huɗubarsa ta bankwana, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na
cewa: “ku saurara! Daga yau na kashe duk wata magana da ke da alaƙa
da tarihinmu na jahiliyya. Duk wani jini da ake bi bashi tun wannan
lokaci na saryar da shi. Kuma jinin farko da nake shelanta saryarwa shi ne
na ɗan'uanmu ɗan Rabi'ata ɗan Harisu. Wanda Huzailu ta kashe, a
daidai lokacin da ake renon sa a Bani Sa'ad. Haka kuma duk wata Riba

da ake bi bashi tun wannan lokaci, ita ma na saryar da ita. Farkon kuwa ma wadda nake saryarwa ita ce tamu. Wato Ribar Abbas dan Abdul Mudfallibi. Daga yau na saryar da ita” (SM11218).

Haka kuma a daidai lokacin da yake kwadaitar da sahabbansa a kan kasancewa masu tsananin biyayya ga Allah, da kankan da kai da zubewa a gabansa a wannan lokaci na Aikin Hajji (SB:1871,1710,1819). Sai ya kasance babu wanda ya kama kafarsa a wannan fage *Sallallahu Alaihi Wasallama*; domin shi ne wanda ya fi kowa daga cikinsu kankan da kai ga Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* ta hanyar fadanci da tsoro da gurfanawa a gabansa a ko wane lokaci (SB:1751/SM:1218).

Haka kuma, a daidai lokacin da yake karantar da su gudun duniya da kuma mayar da hankali ga tunanin lahira. Suna dubawa sai suka ga sirdin da ke kan taguwarsa a wannan lokaci na Aikin Hajji ba wani kayan gabas ne ba. Kai! Ko ga na yamma ma bai kai ba. Kuma da kyar ne ma shimfidar da ke kansa, zata yi dirhami huɗu a farashi. (MA:6173/SIM:2890/ SA:2337).

Haka kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya hori sahabban nasa Allah ya yarda da su da nisantar gomotso da turereniya da rashin natsuwa a lokacin gudanar da ibadun Hajjin. A karshe da suka mayar da hankali suka kalli yanayin tasa ibadar a lokacin, sai suka ga ya sauko cikin wata irin cikakkiyar natsuwa, da kamala, ba kuma tafiya irin ta masu batun zuci ba (JT:886/SA:708).

Ko a lokacin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi masu bayanin kasancewar aski da saisaye a lokacin Hajji abu ɗaya ne, da shari’a ta yarda da ko wanensu. Amma kuma ya kwadaitar da su a kan su zaɓi yin aski, har ma ya yi addu’a ga duk wanda ya yi shi (SB:1727,1728) ko kafin su farga, sai kawai suka ga kan Manzoni Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* twal twal twal ya yi aski abinsa. (SB:1729).

Haka kuma da annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi wa sahabbansa kashedi da wuce wuri a cikin sha'anin addini. Har kuma ya umurce su da su yi amfani da 'yan tsakwankwani, daidai jifa irin ta hankali (SM:1282/SIM:3029/SA:2455). Sai ya kasance shi ma da irin wannan tsakuwar ya yi jifar kafin su (SM:1299).

Wani babban abin da ya kamata a lura da shi a nan, saboda muhimmancinsa, shi ne Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya na sane, ya daura damarar ba sahabbai misalai a aikace, ba wai abu ne da ya faru kwaram ba. Babban abin da zai kara tabbatar maka da haka shi ne cewar da ya yi wa masu shayar da alhazzai ruwa; “Ba don gudun mutane su rinjaye ku ba, a cikin wannan shayarwa da na kama maku” (SM:1218).

Irin wannan hali da dabi'a na daga cikin manyan abubuwan da suka sa mutane suka ji babu wanda suke so kamar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Kuma saboda haka ne suka mika wuya gare shi, ya zama abin koyinsu. Domin sun ga irin yadda yake gudanar da wani irin nagartaccen shugabanci, ta hanyar imani da aikata abin da yake horo da shi.

To irin wannan hali ne na Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kamata masu da'awa da yekuwar gyara halin jama'a su kwaikwaya. Don su suka fi dacewa da shi fiye da kowa. Su yi kofari su zama nagartattun jagorori, a cikin gaba dayan ayyukansu. Musamman a lokacin Aikin Hajji. Ta hanyar kasancewa waƙanda za su riga mutane aikata duk wani alheri da suka hore su da aikatawa. Kuma su fi kowa nisantar duk wani abin da suka hori mutane da nisanta, tare da fin kowa kaffa – kaffa da shi.

b) Horo da Hani:

Horo da aikata alheri da hani daga ko kusantar sharri, su ne kashin bayan addini, kuma babban Aikin da allah Ya aiko Manzanni don Gudanarwa. Haka kuma su ne gishirin ingantattar rayuwa da tafarkin

samun tsira gobe kiyama. Da tsare su ne kuma ake samun daukaka, har kuma kafafu su kama kasa.

Da za a taru, a yi biris da wannan Aikin na Horo da Hani, lalle da shari'a ta zama labari, a nemi ma addinin kansa a rasa, jahilci ya kafa sansani, barna ta zama ruwan dare (IUD:2/306).

To, kuma shi wannan aiki wajibi ne a kan duk wanda Allah Ya hore masa ikon yin sa. Idan kuma zai yi, to ya yi da gaske. Koda kuwa yana ganin kamar abin ba zai yi amfani ba. To ya sani, ai horo da hanin ne wajibi a kansa, ba sanya mutane su karɓa ba. Kamar dai yadda Allah Ta'ala Ya ce:

“Babu abin da yake a kan Manzo, sai iyarwa” (5:99).

A wata ayar kuma ya ce wa Annabinsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*:

“Lalle fa kai ba ka shiryar da wanda kake so, amma Allah shi ke shiryar da wanda Ya so---“ (28:56)
SMLN:2/23/D:1/65).

Ka ga abin da kawai Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya umurci Manzon da shi, shi ne “Horo” Ya ce:

“Kuma ka yi horo da alheri” (7:199).

A wata ayar kuma Ya hore shi da “Hani” bayan horon. Inda yake bayyana wasu siffofi na Manzon. *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya ce:

“Rubutacce ne a wurinsu a cikin at-Taura da Linjila, yana horonsu da alheri, kuma yana Hana su daga abin ki”
(7:157).

A kan haka, duk wanda ya nazarci rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* zai same ta maƙil da bayanan da yake yi ko da yausha a kan alheri, da kwadaitar da jama'a ga aikata shi, tare kuma da tona asirin sharri, da fitowa da shi fili, don kowa ya tantance shi, ya kuma guje shi. Irin wannan dabi'a tasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta yi matuƙar

bayyana a lokacin Aikin Hajji. Domin kuwa ya faɗakar da alhazzai a kan abubuwan da ibadarsu ta Hajji, ba ta inganta sai da shi. Wanda kuma sai ta haka ne addininsu zai kammala. Har su sami tsira a gaban Ubangijisu. Ya kuma tsoratar tare da yi masu kashedi daga duk abin da yake akasin wannan ne.

Kusan mafi bayyanar abin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya hori al'ummarsa da shi, da kuma wanda ya hane ta daga gare shi a wannan lokaci ya haɗa da:

Yin hannunka mai sanda da ya yi wa wani mutum a lokacin da ya ji shi yana shelanta haramar Aikin Hajji don wani mutum, alhali shi bai taɓa yi ba. Wanda kuwa kansa ya fi cancanta ya yi wa kafin wani. Dan Abbas ne ya riwaito wannan a cikin wani hadisi nasa, inda ya ke cewa: “Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ji wani mutum na cewa: Na karɓa kiranka ya Ubangiji a madadin Shubrumata. Sai ya tambaye shi “Wane ne Shubrumata?” mutunin ya karɓa masa da cewa: Wani ɗan uwana ne. Sai Annabi ya sake tambayarsa da cewa, “to kai ka taɓa yin Aikin Hajji?” Ya ce, a’a. Sai Annabi ya hore shi da cewa: “To ka fara yi wa kanka, kafin ka yi wa Shubrumata” (SAD:1811/SA:1596).

Haka kuma yana daga cikin horace – horacensa *Sallallahu Alaihi Wasallama* tilasta wa waɗanda ba su zo da hadaya daga cikin sahabbansa ba, su ajiye harami, su yi tamattu’i don su samu falalar haɗa Umra da Hajji. Tare da rashin jin daɗin haka da suka nuna don ganin kamar yin ifradi ya fi kai matuƙa ga girmama ɗakin Allah. Annabi kuma ya nace akan matsayinsa, daga ƙarshe suka fahimci babu wata mafita sai su bi umurnin nasa. (SM:1211/SB:7367/ SM:1216).

Haka kuma ya haɗu da wani mutum, a daidai lokacin da yake ɗawafi ga Ka’aba *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Mutumin ya ɗaure

hannunsa ga jikin wani mutum, da wata igiya, yana jan sa. Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sa hannunsa mai albarka ya tsinka igiyar. Ya kuma hore shi da cewa: “Ka ja shi da hannunka ya fi” (SB:1620) tunda ba dabba ne ba.

Wani horon kuma da alheri da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci, shi ne hana abin ki da hannunsa. Mun dai riga mun sanar da kai labarin yadda *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya hana Falalu Allah ya yarda da shi sakewa ya kalli wasu ‘yan mata da suke wucewa (N:3/157) Jabir ne Allah ya yarda da shi ya kawo labarin a wani hadisi nasa mai, inda ya ce: “Sai kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tafi tare da Falalu dan Abbas. Ga shi kuwa Allah ya yi masa kyakkyawar siffa; ga shi dai fari ne santilo, ga kuma gashinsa liya-liya amma na gota shi, sai ga wasu ‘yan mata suna wucewa. Sai ko hankalin Falalu ya koma kansu ya kura masu ido. Da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya lura, sai ya sa hannunsa ya rufe fuskar Falalu. Sai ya koma yana kallonsu ta daya bangaren. Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sake komawa da hannunsa wancan bangaren ya yi masa shamaki” (SM:1218).

Haka kuma ta sake faruwa tsakaninsu kamar yadda dan Abbas din ya fada a wani wuri cewa, wani lokaci ana tare da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da kuma Falalu. Sai ga wata mata Bakhas’ama (‘yar kabilar Khas’am). Sai kuwa Falalu ya kura mata ido. Ita ma ta kura masa. Ganin haka sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kama kan Falalu ya juya fuskarsa zuwa wani bangare (SB:1855).

Ka ji irin yakin da Manzon Rahama *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi ta famar yi don hana shaidan ya yi barna a tsakanin bayin Allah. Amma yau, a wannan zamani namu, ire-iren wadannan abubuwan ki sun yawaita a tsakanin alhazai. Wasu kuma suna faruwa ne a mafi yawan

lokuta, sanadiyyar jahilci, ko karamin sani. Ba don an yi nufin aikata su da gangan ba, ko don rashin tsarkin zuciyar. Ashe ke nan da za a sami wadanda za su nakaltawa alhazzai hukunce – hukuncen shari'a cikin tsanaki da kwanciyar hankali, tare da kyautatawa, da an ce madalla.

To amma kuma mu sani, duk yadda malamai da masu wa'azi suka take gidan wuta don tabbatar da wannan manufa, abin yana da wuya. Saboda irin yadda barnace - barnacen suka yawaita, da irin nauyin rashin masaniyar da alhazan ke da ita, da abin kwarai da ma'abutansa. Ya kamata kenan ko wane alhaji ya zama mai gargadi da fadakarwa, da horo da alheri, da hani daga abin ki gwargwadon iko. Saboda tabbatarwa, da aiwatar da fadar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da ya ce: "Duk wanda ya ga wani abin ki daga cikinku, to ya hana shi da hannunsa. Idan bai iyawa, to ya sa harshensa. Idan kuma haka ma ba ta samuwa, to ya kiyamaci abin da zuciyarsa. Wannan kuwa shi ne mafi raunin imani. (SB:2172/ SM:49).

Da wannan kuma muke kira ga ko wane musulmi, da ya kasance mai nuna fushinsa a duk lokacin da aka shiga hurumin Allah. Ya kuma yi kofari iyakar zarafi na ganin ya raya abin nan da aka nakkasa. Ya tuna Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na cewa: "Duk wanda ya kafa wani abu mai kyau a musulunci, to Allah zai ba shi ladar da ke ciki, da kuma irin wadda zai ba wanda duk ya yi aiki da wannan abin bayansa. Ba kuma tare da ladar tasu ta ragu da komai ba. Duk kuma wanda ya kafa wani abu maras kyau a musulunci. To shi ma, Allah zai ba shi zunubin da ke ciki, da kuma irin wanda zai ba wanda duk ya yi aiki da shi a bayansa. Ba kuma tare da zunubin nan nasu ya ragu da komai ba' (SM:1017).

c- Tawali'u:

Tawali'u shi ne jagoran kyawawan dabi'u. Da shi ne kuma ake samun daukaka a wurin Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* da ma wurin mutane

‘yan adamu. Kamar yadda ya zo a hadisi cewa: “Babu lokacin da mutum zai yi tawali’u ga Allah, face Allah Ya daga darajarsa”. (SM:2588) .

Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya umurci Annabinsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* da wannan dabi’a ta Tawali’u. inda ya ke ce masa:

“Kuma ka sassauta fikafikanka ga wanda ya bi ka daga cikin muminai”. (26:215)

A nan Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Yana umurnin sa da ya zama mai tausayi ga muminai waƙanda suka bi shi. Ya yi masu kamar yadda kaza ta ke yi wa ‘ya’yanta kanana a lokacin sanyi, ko idan za su yi barci, domin ta kare su daga cuta.

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bi umurnin Allah, domin kuwa ya kasance mutum mai tsananin Tawali’u fiye da kowa daga cikin mutane. Yana yi wa kansa ko wace irin hidima. Ya kuma yi ta iyalinsa a gida. Ya kan kakkabe takalminsa, ya ɗinke tufafinsa, ya tatsi akuyarsa, ya kuma ɗauki kayansa da kansa. Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kan yi sallama ga kananan yara, har ma ya yi masu zantuka na raha da nishaɗi. Ba ya kuma nuna fifikon kan sa duk da irin tarin ɗaukakar da Allah ya yi masa. Idan kuma aka gayyace shi zuwa ko wane irin al’amari zai halarta (SB:676,6072,6247). Har ma ya kan Siffanta kansa da cewa: “Ni ina cin abinci kamar yadda ko wane bawa ke ci. Ina kuma zama kamar yadda ko wannensu ke zaunawa” (SB:3683) Wani lokaci ma wata kuyanga za ta zo ta kama hannunsa, ya bi ta kamar rafumi. Har su je inda take nufi ya kwato mata haƙƙinta. (SB:6072)

Bayan wannan duka ya kan gargadi al’ummarsa a kan cewa, kada su kuskura su kai shi a matsayin da ba nasa ba. Ya kan ce: “kada ku daga ni kamar yadda Nasara (kiristoci) suka daga ɗan Maryamu (Isah *Alaihis Salamu*). Ku sani ni bawan Allah ne. Don haka idan za ku ambace ni, to ku ce da ni: Bawan Allah kuma Manzonsa” (SB:3445).

Wannan ke nan. A lokacin Aikin Hajji kuwa, nan ne tawali'un Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a cikin lamarin jagorancinsa ga mutane, ya dada fitowa fili, ta fuskokin da suka hada da:

Hajjin da ya tafi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a kan wani tsohon sirdi da shimfidar da ba zata yi dirhami huɗu a farashinta ba, ta isa alama (SIM:2890/SA:2338).

Sai kuma kin yarda da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a banbanta shi da sauran mutane. Ta hanyar kawo masa wani ruwan sha, na daban wanda mutane ba su sa hannayensu a ciki ba. Ba shakka wannan Tawali'u ne mai girma. A maimakon yarda da hakan can da bai yi ba, sai ya ce wa amminsa Abbas Allah ya yarda da shi: “ba ni da buƙata da wani ruwa na daban. Ku dai bani wanda mutane ke sha, ni ma in sha daga cikinshi (MA:1814/ SB:1636).

Wani abin kuma da ke tabbatar da tawali'un Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* da rashin ɗaukar kansa daban da mutane, shi ne tafiya tare da Usamatu ɗan Zaidu Allah ya yarda da shi kafada da kafada, akan abin hawa ɗaya daga Arafa zuwa Muzdalifa, kuma gaban kowa. Tattare da kasancewar Usamatu bawa ne (SB:1544)

Sai kuma tsayawa da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi tare da wata mata, tana yi masa tambayoyi, yana saurararta daki daki, tare kuma da ba ta amsa. Ba tare da la'akari da zamanta mace ba, balle hakan ta sa ya rinka yi mata kallon hadarin kaji. (SM:1335). Wannan ma wani Tawali'u ne.

Bayan wannan kuma, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya shirya rayuwarsa, musamman a wannan lokaci na Aikin Hajji, irin yadda babu wanda ba zai iya kai wurinsa ba. Kuma da zarar mutum ya yi tozali da shi *Sallallahu Alaihi Wasallama* nan da nan zai kai ƙarshen matsalarsa, domin babu wasu dogarawa da ya ajiye masu

yin iso ballantana su hana mutane ganinsa ko yin magana da shi. (SM:1274/ SM:3035/ SA:2461).

Sai kuma kin yarda da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya wakiltar wani ya soke dabbobin hadayarsa a madadinsa, tattare da damar da yake da ita ta yin haka. Amma saboda Tawali’u, a maimakon haka sai ya soke guda sittin da uku daga cikin rakuman da hannunsa mai albarka (SIM:3074/SA:2494).

Da wannan Tawali’u ne, Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya mallakawa Annabinsa ragamar zukatan mutane, aka wayi gari ba wanda suke so da amincewa tamkarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

Wannan shi ne sirrin. Da kuma yau almajirai da malamai masu wa’azi, za su yi kwaikwayon wannan dabi’a ta Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* da kwalliya ta biya kuɗin sabulu ko shakka babu, waɗannan jinsunan mutane biyu, sun fi kowa cancanta da su yi koyi da wannan dabi’a. musamman a lokacin Aikin Hajji. Su kara kaimi wurin rarrashi da tausaya wa jama’a. musamman masu rauni da sarƙaƙun buƙatu, da bobayi, domin irin wannan shi ne tawali’u mafi nagarta kamar yadda Abdullahi ɗan Mubarak Allah ya jikansa ya bayyana, inda ya ce: “Mafi nagartar Tawali’u shi ne ka haɗa kafadarka da wanda bai kai kimarka a duniya ba, har ya fahimci cewa, baka ɗauki ni’imar da kake ciki ta duniya a wani abu da zai sa ka yi masa fankama ba” (IUD:3/342).

Da zarar haka kuwa ta samu, to abin neman ya zo hannu. Domin mahajjata za su kaunaci masu yi masu gargadi da fadakarwa. Su kuma sami aminci tsakaninsu da su. Wanda a karshe hakan za ta sa su karɓi duk abin da suke gaya masu, su kuma yi aiki da shi.

d- Rahama da Jinkayi:

Musulunci addini ne na rahama da jinkayi. Kuma shari’o’i da hukunce – hukuncensa gaba ɗaya an gina su ne, a kan harsashen

tausayawa da taimaka wa mutane (RN:61). Saboda haka ba sai an yi wani dogon yunkuri ba, don a tabbatar wa duniya da cewa, an aiko Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da sakon Rahama da Jinkayi. Ko banza kuma Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya gama Magana da ya ce:-

“Kuma bamu aike ka ba face domin ka zama rahama ga talikkai” (21:107).

Bayan wannan kuma, shi ma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya bayar da labarin da kansa cewa: “Hakika an aiko ni ne, don in zama rahama ga mutane” (SM:2599). A wani wurin kuma ya ce: “Nine Muhammad, Annabin tuba, kuma Annabin Rahama” (SM:2300).

A kan haka ne rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* tsakaninsa da mutane ta zama kamar yadda Ubangijinsa Ya siffanta shi:

“Mai Tausayi mai jinkayi” (9:128)

Kuma a sakamakon haka ne, Rahama da tausayi da Jinkayinsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* suka zama ruwan dare game duniya. Har aka wayi gari babu wani mahaluki daga cikin mutane, da ya kama kafarsa a wajen jinkayi ga mutane. Har sai da hakan ta sa wasu daga cikinsu bayar da shedar cewa, irin yadda yake tausayi da jinkayinsu, ko su ba za su iya yi wa kansu haka nan ba. Kamar yadda ya zo a cikin hadisin Umaimatu Allah ya kara mata yarda wadda ta ce: “Na yi wa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* mubaya’a tare da wasu mata. Sai ya ce mana: “Na karbi mubaya’arku. Amma a kan abin da kuke iyawa”. Sai na ce masa: Allah da Manzonsa su ne mafiya Rahama da jinkayi gare mu, fiye da kanmu zuwa ga kanmu” (JT:159/SA:1300).

Wani kuma daga cikin sahabbai ya siffanta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: “Manzon Allah ya kasance mai rahama da Jinkayi gare mu, fiye da jinkayi da rahamar da muke yi wa kanmu” (JT:159/ SA:1300).

Wani kuma daga cikin sahabbai ga siffanta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: “Manzon Allah ya Kasance mai rahama da jinkayi” (SB:628). Wani kuma ya ce: “ban taɓa ganin mutum mai Rahama da jinkayi ga iyali ba kamar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* (SM:2316). A wata riwaya kuma aka ce cewa ya yi” ... ga bayin Allah” (SN:151/76).

Wannan irin Rahama da jinkayi na Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* zuwa ga sahabbai da sauran mutane, ta sa su narkewa cikin kogin sonsa, da yin gogoriyo wurin ganin sun aiwatar da umurninsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Wannan sakamako kuwa, ya taimaka masa matuƙa ga samun sauƙin jagorancinsu da ɗora su akan tafarki madaidaici.

A lokacin Aikin Hajji, wannan Rahama da jinkayi na ma'aiki, a cikin jagorancinsa ga mutane, sun bayyana ta fuskoki da dama kamar:

* Wajabta wa waɗanda ba su zo da abin yin hadaya ba, daga cikin sahabbai, su aje Harami, cikakkar ajewa. Wanda hakan ke nufin suna iya zo wa iyalinsu, su kuma ɗaura tufafinsu na gida, su kuma shafa turare. Duk don sauƙaƙawa gare su. (SM:1213,2131).

* Sai kuma haɗa sallar azzahar da la'asar da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi a Arafa (SM:1218). Da kuma jinkirta sallar magariba da ya yi a lokacin da ya sauka zuwa Muzdalifa (SB:136). Duk, saboda ya sauƙaƙa wa mutane. Ta hanyar rage masu yawan hawa da sauka daga kan ababen hawansu. Kuma hakan zata ba wa ko wane alhaji damar daidaita hankalin raƙuminsa ta hanyar aje kayansa kacokam a daidai wurin da zai kwana.

* Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ba masu rauni daga cikin alhazai damar baro muzdalifa tun a cikin dare, bayan wata ya faku. Wato su riga sauran mutane masu isasshen ƙarfi tasowa. Don hakan ta lamunce masu gudanar da wasu ayyuka na ranar layya kafin

mutanen can su kwararo wuri ya cushe a rinka goggoriyo da su (SB:1567).

* Sai kuma rangwamen da ya yi wa mutane *Sallallahu Alaihi Wasallama* na gaggautawa ko jinkirta wasu ayyuka na ranar layya. Ta hanyar karɓa wa duk wanda ya tambaye shi a kan haka, da cewa: “Ku na iya yi, ba komai” (SB:83).

* Haka kuma akwai wasu mutane da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi wa wani sassauci, Rahama da Jinkayi na musamman, saboda wadansu lalurori da suka keɓantu da su. Kamar damar da ya ba Abbas Allah ya yarda da shi ya kwana a Makka, *Sallallahu Alaihi Wasallama* tsawon kwanukan da ya kamata a ce ya yi su a Mina. Saboda lalurar shayar da alhazzai ruwa (SB:1745). Da kuma iznin da ya yi wa wasu masu kiwon rakuma da su haɗe jifar kwana biyu, su yi ta gaba daya, bayan ranar layya, a cikin ɗayan kwanakin (JT:968/ SA:764/ ZM:2/290).

* Bayan wannan kuma sai, iznin da ya bayar *Sallallahu Alaihi Wasallama* na wani ya yi Aikin Hajji a madadin wani, wanda ibadar ta wajaba a kansa, amma jikinsa ba zai iya ɗaukar ɗawainiyar Hajjin ba. (SM:1335/ MA:1812).

* Haka kuma, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* saboda Rahama da jinkayi ga mutane, ya kan bar abin da yake shi ne mafifici. Kamar gudanar da ɗawafi da sa’ayi da ya yi a kan taguwa da kuma sunbantar Hajarul Aswad da ya yi da sanda. (SM:2217).

* Sai kuma tsananin tausayawa da kula da marasa lafiya da yake yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci tare kuma da ɗora su a kan abin da yake shi ne mafi sauƙi gare su a shari’a da al’ada (SB:4699,4753,5896).

Ke nan duk wanda ke son haɗuwa da rahamar Allah Ta’ala, musamman a lokacin Aikin Hajji, lokacin Rahama da Jinkayi, to lalle ne

ya rika tausaya wa masu rauni daga cikin mutane. Domin kuwa “Allah na yin rahamarsa ne kawai ga wadanda ke yin rahama ga mutane” (JT:1924/SA:1569) kuma “Duk wanda ba ya jinkayi, ba ya samun a yi masa jinkayi” (SB:5997) Haka “Allah ba Ya jinkayin wanda ba ya jinkayin mutane” (SB:7376) “Wadanda kawai Allah ke yi wa rahama daga cikin bayinSa su ne masu yin rahama ga bayinSa” (SB:1584).

A kan haka lalle ne, duk wanda ke fatar samun tsira gobe kiyama, ya ji tsoron kasancewa cikin sahan marasa tausayi da jinkayi. Domin kuwa da zarar haka ta faru, to rashin arziki ya tabbata a kansa. Domin “Babu wanda ake cire wa rahama daga cikin zuciyarsa sai tabaɓɓe” (JT:1923/NA:1568).

Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya yi mana kariya baki ɗaya. Amin.

e- Baiwa:

A duk lokacin da aka yi nasarar tarbiyyantar da rayuwa a kan gudun duniya, da takaitawa a cikin jin dadinta, to ba za a gamu da wata wahala ko tangarda ba, idan aka ɗaura niyyar yin baiwa da ita duniyar wa mutane. Da haka kuma sai a wayi gari an ga baya ga duk wata kiyayya da gaba da ke tsakanin masu baiwar da wadanda ake yi wa. A lokaci ɗaya kuma sai soyayya mai zurfi, da kauna su maye gurbinsu. Tabbas wannan shi ne abin da zai faru. Saboda Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya gina rayuwar ɗan Adamu a kan son alheri da kyautatawa, tare da girmama duk wanda ke yi mata su, da saurarsa zuci da kunne. Tabbacin duk wannan Magana da muke yi, shi ne faɗar Allah *Subhanahu Wa Ta’ala*:

“Ka tunkude cuta da abin da yake mafi kyau, sai ga shi wanda akwai kiyayya a tsakaninka da shi, kamar dai shi majibinci ne, masoyi”. (41:34).

A kan wannan tafarki, duk wanda ya kalli rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kuma yi nazarinta da kyau zai ga irin

yadda *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya hada hancin gudun duniya da yawan baiwa a lokaci daya. Domin kuwa a daidai lokacin da ake share tsawon wata uku ba a hasa wuta ba a gidansa, ba abin da yake ci shi da iyalinsa sai dabino, su yayyafa wa cikinsu ruwa (SB:2567). A daidai wannan lokaci kuma ya ke riƙe da kamban kyauta da baiwa a cikin mutane (SB:6). Idan ma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tashi yin kyauta, ya kan yi ta kashin fari ne. Kamar da dai bai san akwai wani abu mai suna talauci ba (SM:2312). Har an ma riwaido yana cewa: “Da zan mallaki zinari kamar tulin dutsin Uhudu, zan fi farin cikin kada bayan kwana uku, a iske wani abu ya rage hannuna daga cikinsa, sai fa abin da zan taimaki addini da shi”.

Ba wani abu ya sa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ke daukar wannan mataki ba, sai kasancewar babu abin da ke cikin zuciyarsa sai Allah. Kuma lahira ita ce alƙiblar. Duniya kuwa ba shi ba ta. Don haka, shi a wurinsa fiffiken sauro ya fi duniya da abin da ke cikinta.

Da haka ne kuma a lokacin Aikin Hajji, baiwa da alherin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* zuwa ga mutane, a matsayinsa na jagoransu suka zama shafe zane. Saboda babu wani ɓangare na rayuwarsa a wannan lokaci da zaka kalla, face ka ga wata itaciya ta alherinsa, wadda sayyunta suka kama kasa, rassanta suka barbaje. Ta yadda yawan alƙalami ba zai iya ƙididdige su ba. saboda haka za mu taƙaita a kan kaɗan daga cikin baiwa da karimcinsa a matsayin misali:-

Tumun fari Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi baiwa ta lokacinsa ga waɗanda suka yi jinkirin fitowa daga garuwansu don su tafi Aikin Hajji tare da shi. Wanda a sakamakon haka ya sadaukar da wuni ɗaya a Zul-Khulaifa yana jiransu (SB:1551/ SN:4/215,218/ ZM:2/102,106).

Sai kuma a lokacin gudanar da Hajjin, inda ya yawaita kyauta da sadaƙa ta hanyar yankewa da soke raƙuma ɗari, ya kuma rarraba

namansu, fatunsu har da kassansu ga mabukata, duk a matsayin hadaya (SM:1317). Haka kuma ya yi wasu sadaƙoƙi a wurare da dama a cikin sigogi daban-daban (SM:1679/SAD:1633/SA:1437).

Wani Alherin kuma da ya yi ga mutane *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne sauraren mutane da biya masu buƙatunsu, a duk lokacin da buƙata ta taso, don kawai ya faranta masu rai (SB:1518/MA:15972).

Bayan wannan kuma, sai karimcin da ya yi wa Usamatu ɗan Zaidu, da Falalu ɗan Abbas Allah ya yarda da su a lokacin da ya yi masu kuturi a kan taguwarsa, a daidai lokacin da ake kaiwa da komowa tsakanin Arafa da Muzdalifa da Mina (SB:1544).

Wata babbar baiwar kuma da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi ita ce samar wa masu rauni mafita, da karantar da su, da sauƙaƙa masu al'amurra, ta hanyar ɗora su a kan abin da ya fi dacewa da sauƙi gare su. Kusan babu wata huɗuba da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi a wannan lokaci face ka ji wannan jigo na sauƙi ya fito a cikinta (SM:1218/SB:4853/SM:1207).

Bayan wannan kuma sai kwaɗayin da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya nuna na ganin al'ummarsa ta tsira, ta hanyar samun Allah Ya karɓi aikinsu gaba ɗaya. Hakan ce ta sa shi ya dage ga du'a'i da roƙon gafarar Allah. Musamman a marecen ranar Arafa da kuma a Muzdalifa (MA:16207) kuma a duk lokacin da zai yi masu dua'i, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi gama gari ne, ta hanyar roƙon Allah Ya gafarta masu baki ɗaya (MA:1592).

Abu na gaba kuma shi ne, alherin dagewa da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi na ganin saƙon da ya zo da shi, ya isa kunnen kowa. Ta hanyar yawan nanatawa da maimaita abu ɗaya a lokacin da ake saurararsa duk. (JT:616/SA:512/MA:18989).

Wani abin alheri kuma da ya aiwatar ga al'ummarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci, a matsayin baiwa, shi ne kofarin nisantar da sahabbansa Allah ya yarda da su daga ko wace irin fitina, kamar yadda ya juya kan Falalu Allah ya yarda da shi a lokacin da ya ga ya kura wa wata budurwa bakhas'ama ido. Da amminsa Abbas Allah ya yarda da shi ya tambaye shi dalili, sai ya ce masa: "Na ga matashi ne da matashiya na kyaren juna. Ina tsoron kar shedan ya shiga a tsakaninsu" (JT:885/NA:702).

Sai kuma lokacin da wasu mutane daga cikin sahabban nasa su biyu, suka yi sallah a masaukansu. Sannan suka zo masallaci. Suka taras Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* yana ba wa mutane sallar can da suka rigaya suka yi a gidajensu. Sai su kuma suka toge can karshen masallacin, daga baya; ba su shiga aka yi sallar da su ba. saboda tsoron fitina da kashe wutarta, da aka sallame sallar, sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce masu: "kada ku sake yin haka. Ko da kunyi salla a gidajenku, idan kuka iso masallaci kuka taras jama'a suna salla, to ku shiga a cikinsu ayi sallar da ku, tana matsayin nafila a gare ku" (JT:219/SA:181).

Bisa wannan turba, babu abin da ya dace ga duk wanda ke son Allah Ya so shi, Ya kuma yi masa falala da rahama, sai ya yi koyi da halayen Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta hanyar kyautata aikinsa, da yawaita baiwa da alheri ga mabukata a lokacin Aikin Hajji, ta hanyar duk abin da Allah Ya hore masa na ilimi da duniya da karfi da matsayi da makamantansu. Domin Allah Ta'ala na cewa:

"Kuma ku kyautata; lalle ne, Allah Yana son masu kyautatawa" (2;195)

A wata ayar kuma Yana cewa:

"Shin alheri na da wani sakamako, ban da kyautatawa?" (55;60).

Duk kuma wanda ke son Hajjinsa ya zama nagartacce kuma karɓaɓɓe a wurin Allah, Ya kuma gafarta masa zunubansa, ƙarshe ya samu shiga aljanna, to ya yawaita ciyar da miskinai, ya kuma lizimci kyawawan halaye. Saboda hadisi ya zo cewa, wanda ya yi nagartaccen aikin Hajji, ba ya da wani sakamako sai aljanna” (SB:1773/SM:1342). Kuma ya fassara nagartaccen Aikin Hajji da cewa, “Ciyar da abinci da kyakkyawar magana”. (MH:1/658/HH:3/207/HA:2819).

f) Haƙuri:

Haƙuri shi ne abin da masu takawa kan yi guzuri da shi. Masu kira zuwa ga addinin Allah kuma, shi ne abin da sukan riƙa a matsayin sanadin nasara. Ta hanyarsa ne kuma al’amari ke kama ƙasa. Kuma wata taska ce shi, ta alheri wadda mai ita kan dafa dutse a sha romo. Da haƙuri ne kuma shugabanci kan karɓa sunansa. Har ya gudana a ci moriyarsa.

Haƙuri ya haɗa waɗannan martabobi da darajoji ne, saboda kasancewarsa ruwan kashe zafin zuciya da taka mata burki lokacin da sheɗan ya kaɗa mata tamburra. Wanda a ƙarshe hakan za ta tsirar da itaciyar soyayya da ƙauna tsakanin mutane, har su haɗa hannu da ƙafa, su gina aljannar duniya. Su sami kwanciyar hankali, arziki da wadata.

Saboda wannan irin rawa da haƙuri ke takawa ne, ya zama mafi alherin abin da Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* ke arzuta bawa da shi. Kamar yadda wani hadisi da ya zo daga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*, ya ce: “Duk wanda ya ɗaura niyyar mayar da haƙuri ɗabi’arsa, to Allah zai taimake shi a kan haka kuma babu wata kyauta da za ayi wa mutum a duniya, mafi zama alheri da yalwa kamar Allah Ya azurta shi da haƙuri” (SM:1053).

Manya manyan mutane a duniya, masu hankali da kaifin basira irin su Umarul – Faruku Allah ya yarda da shi sun fahimci wannan magana. Domin an riwaito yana cewa: “Mafi alherin abin da muka samu a rayuwa

mun same shi ne ta hanyar hakuri” (SB:1122). Shi kuwa Sayyidina Ali Allah ya yarda da shi cewa ya ke yi: “Hakuri wani abin hawa ne da ba ya kasawa” (MS:2/158).

Hakuri a wurin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* abu ne da ake yi don neman yardar Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* da daukaka addininsa. Saboda haka ne shi ya kure maleji a fagen Hakuri, ya turmuza hancin zuciyarsa da ransa, ta hanyar karkatar da su daga raki da raggon kaya, tare da daure su gindin bishiyar dauriya da yarda da kaddara da hukuncin Allah komai dacinsu.

A lokacin Aikin Hajji kuwa, a matsayinsa na wani nau’i na jihadi (SB:1861) Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* ya hore wa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ikon hada hancin wasu nau’uka uku na hakuri a lokaci daya. wafanda suka hada da:

i) Hakurin Ibada:

Babu wani sahabi daga cikin sahabban Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da ya kama kafarsa a fagen da’a da biyayya ga Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* a wannan lokaci, balle ya wuce shi. Shi ne mafi dauriya da hakuri a cikinsu wajen tsare abubuwa na wajibi da na mustahabbi, don kara samun fada da shiga a wurin Allah. Ko da yausha Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi tsaye gadan-gadan, ya yi gaba da gaba, da Mahaliccinsa, ya fadi ya narke ya kaskantar da kansa a gabansa *Subhanahu Wa Ta’ala* don gudanar da ko wace irin ibada (SB:1544,1751/ SM:1217).

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne zakafurin zakara tsakanin sahabbai Allah ya yarda da su wanda shi kadai ke cara idan ana zancen tsoron Allah tsabarsa, da aiwatar da hakan a rayuwa, tare da tsananin fushi idan an saba masa. Haka kuma, kamar yadda muka fada

a baya kafan, shi ne mafi nesa-nesa da iyakokin Allah. Da duk wani abu da ke kai mutum ga kutsa huruminsa (SB:1772,6367).

ii) Hakurin Jagoranci:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya jagoranci al'ummarsa a wannan lokaci na Aikin Hajji, ba tare da kasawa ko kosawa balle fasawa ba. Duk wanda ya yi la'akari da irin nauyin da yake kansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci, na ayyuka masu yawa, da ta'amuli da mutane daban – daban, a cikin wani yanayi na daban, dole ya jinjina masa, don abin ya sha kan hankali.

Ka riga ka san Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* mutum ne, kuma bawan Allah, da ke da tsananin kwadafayin tabbatar da cikas mutuntakarsa, ta hanyar kankan da kai, da zubewa gaban Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* da gudanar da ibadodin Aikin Hajjinsa a cikin siffa mafi cika da kamala. Na farko ke nan.

Sannan kuma ga shi Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya dora masa nauyin jagorancin mutane, ta hanyar kula da su ciki da waje da tattara hankalinsu wuri daya. Kai babu wani abu da ya shafe su, face Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya damka kula da shi a hannunsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

Shi ke da alhakin karantar da su, da shiryar da su, da tarbiyyantar da su, da dora su a kan tafarkin alheri, komai yawansu. Ta hanyar isar da sakon zuwa gare su, da yi masu bayanin hukunce – hukunce dalla – dalla ba tare da wata kasawa ba. Kuma su musulmin da ke tare da shi duk, sun san da haka. Kuma duk shi suka zura wa ido, babu wani abu da za su aikata sai irin wanda ya aikata, ko ya ce su aikata. Kai, da da hali, ko motsi wani daga cikinsu ba ya son ya yi sai irin yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi, ko ya ce a yi. Na biyu ke nan.

Ka ga wannan ma wani babban nauyi ne.

Bayan wannan kuma dubi irin yadda Aikin Hajji ke da wuyar Gudanarwa a wancan lokaci. saboda rashin ci gaban zamani irin na yau. Ga shi kuma ko a lokacin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya fi shekaru sittin da haihuwa. Ga kuma matansa guda tara, da mutane masu rauni daga cikin iyalin gidansa duk a tare da shi. Kuma shi ke da alhakin kula da su ta ko wane hali.

Tirkashi wani kaya sai amale!

iii) Hakuri da Jama'a

Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ne kawai ya san iyakar adadin mutanen da ke tare da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin Aikin Hajjinsa. Amma dai tabbataccen abu ne cewa, mutane ne da suka banbanta da juna. Wasunsu sun dade a cikin musulunci, wasu kuwa yau suka shige shi ko jiya ko shekaranjiya. Wanda hakan dole ta haifar da kasancewar wadancan masu faffadar masaniya da addinin kuma kafkarfa. Wadannan kuwa tasu ba ta wuce sanin wasu farlu aini ba.

Haka kuma wadannan mutane sun fito ne daga garuruwa daban – daban, da kabilu daban – daban. Wasu matasa ne, wasu kuwa dattijai, wasu kuma matsakaita. Wasu mawadata ne, wasu kuma talakkawa. Wasu shugabannin jama'arsu, wasu kuwa mabiya. Wanda dole ne haka ta haifar da banbance – banbancen fahimta da riskuwar al'amurra, da na halaye da dabi'u, da na buƙatu da lalurori da sauransu.

A dunnule kuma, akwai irin wadannan nau'uka, na masu rauni, da suka hada da marasa lafiya da mata da kananan yara wadanda ke da buƙatar kulawa ta musamman saboda irin halin da suke ciki.

Idan muka yi la'akari da irin wannan nauyi da kyau, da ya hau kan Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci na Aikin Hajji, za mu fahimci irin girman hakuri da ya wajaba a kansa, da irin wahalar da zai haɗuwa da ita *Sallallahu Alaihi Wasallama* kafin ya yi nasarar

jagorancin wadannan mutane. Domin kuwa ko shakka babu, tilas mai hawan ruwa ya yi babban masaki.

Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke nan. Kwaikwayo da shi kuma fagen Hakuri abu ne da ke wuyan ko wane musulmi. Matuƙar yana fatar karɓa sunan “Mumini” Domin kuwa ba komai ne imani ba face: Hakuri da yafewa. (MA:19435) Kuma Allah Ta’ala na tare da masu hakuri. Ya kuma yi alƙawarin zai ba su cikkarar ladarsu ba tare da lissafi ba.

Alhazai musamman, lalle ne idan suna fatar gudanar da nagartaccen Hajji, to su dauki darasin hakuri irin na Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Wajibi ne su lizimci da’a, farko har farshen ibadarsu. Su kuma yi kaffa-kaffa da sabo, don kada su fada tarkon shedan. Su kuma zama masu tsananin hakuri da daukar kwaramniyya. Tare da nisantar fushi da raki da yawan jinini. Su yi cudanya da mutane, tare da daure wa cutarwar da za su yi masu, domin kuwa: “Mumini da ke cudanya da mutane yana hakuri da cutawarsu, ya fi girman lada bisa ga wanda ba ya cudanya da su, balle ya daure wa cutawar tasu” (SIM:4032/SA:3257) kada su mayar da fuskokinsu a kullum daure kamar huhun goro. Domin kuwa yin haka na tsananin takin saƙa da kyakkyawan Hakuri.

g- Tausayi:

Akwai nassosa da dama kuma tabbatattu, da ke kara kaina suna bayanin falalar tausayi, da kwaɗaitar da bayin Allah a kansa. Kamar cewar da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi: “Hakika Allah na son tausayawa a cikin ko wane al’amari (SB:6024) da kuma cewarsa: “Babu wani abu da tausayi zai kasance a cikinsa face ya kawata shi. Ba kuma za’a zare shi daga wani abu ba, face abin ya munana” (SM:2594).

Da kuma wata faɗa tasa: “Duk wanda Allah bai yi wa tausayi ba, ba ya tare da alheri ko kyas” (SM:2592/SAD:4809).

Tausayi ya samu irin wannan matsayi ne saboda kasancewarsa tubalin ginin hikima, da harsashen samar da ingantaccen aiki. Kuma shi ne asirin da ke sa a naƙalci makamar addini (Fikihu). Kuma wata alama ce shi, da ke tabbatar da cewa mai shi, yana da kyawawan halaye, kuma ya fi ƙarfin zuciyarsa.

Tausayi na jawo wa mai shi, so da jinkayi da rahama daga wajen mutane, ta yadda kowa zai so ya kusance shi. Wanda a ƙarshe yake haifar da taimakon juna a tsakaninsu da zaman lafiya da lumana. Ya kawar da sharri, ya yayyafa wa wutar gaba da hassada ruwa.

Tausayi na daga cikin kayan adon Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* wanda kowa bai kai gare shi ba. Ya fi kowa haƙuri da yafewa. Kamar yadda Allah Ta’ala Ya siffanta shi da cewa:

“Saboda wata rahama ce daga Allah ka yi sanyin hali a gare su. Kuma da ka kasance mai fushi, mai kaushin zuciya, da sun watse daga gefenka. Sai ka yafe masu laifinsu, kuma ka nema masu gafara, kuma ka yi shawara da su a cikin (duk) al’amari” (3:159).

Duk wanda ya yi hulɗa da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tabbata ya aiwatar da abin nan da Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya umurce shi da shi. Har wani daga cikin sahabbansa Allah ya yarda da shi ke siffanta shi da cewa: “Ya kasance: “Mai Tausayi” (SB:628) A wata riwayar kuma aka ce cewa ya yi: “Mai sanyin hali”. (SM:674) Wani kuma daga cikinsu ya ce: “Ya kasance yana tausaya mana” (SB:2339/SM:1548).

A lokacin Aikin Hajji, Tausayin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* zuwa ga mutane, a matsayinsa na jagora, ya bayyana iyakar zarafi, ta fuskoki da dama, da suka haɗa da;

* Rashin tilasta wa mutane yin Talbiyya kamar yadda yake yi *Sallallahu Alaihi Wasallama*. A maimakon haka sai ya bar su da abubuwan da suke karawa ko ragewa. (SM:1218/ SAD:1813/ SA:1598/ ZM:2/161). Kamar lokacin da suka baro Arafata, shi a wannan lokacin, talbiyya ce kawai a bakinsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Amma wasu daga cikin mutane hailala suka riƙe. Bai hana su ba. wasu kuma suka zilimci kabbara. Su ma bai hana su ba (SB:1659,1676,1687). Ka ga akwai tausayawa da saukaƙawa a nan.

* Sai kuma rufe kansa da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* saboda zafin rana. Da hawa taguwa da ya yi a kan hanyarsa ta zuwa Aikin Hajji. Da kuma lokacin da yake safa da Marwa tsakanin wuraren ibadu da makamantan wannan. Duk waƙannan abubuwa sun zama rahama ga mutane. Domin kuwa da ya yi wani abin da ba haka ba *Sallallahu Alaihi Wasallama* da dole haka mutane za su yi, komai wahalarsa.

* Wannan ya haɗa har da hawan taguwa da ya yi a lokacin gudanar da wasu ibadun na Hajji, kamar dawafi da Sa'ayi. Don kada mutane su yayyabe shi, ta yadda hakan zata sa a tsangwame su. Ko har ma a kore su. Alhali shi kuwa ba ya son haka (SB:1666/SM:1218/JA:12/40/SM:1274).

* Bayan wannan kuma sai sawwake wa mutane ganinsa da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* tsawon kwanakin Aikin Hajji. Don hakan ta ba su damar yin ido huɗu da shi, su tambaye shi abin da ya shige masu duhu. Ta yadda ba za su haɗu da wata wahala ba, a cikin yin koyi da shi, tun da ya riga ya fede masu biri har wutsiya. Wannan ya haɗa da wata tausayawa da ya yi masu *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta rashin kallaƙa masu abin da ya fi karfinsu. Dada ta fuskar ayyukan Hajji ne na ibada, ko ta fuskar alaƙar da ke tsakaninsu da shi, irin ta shugaba da mabiya. Babu fuskar da bai tausaya masu ba *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Duk wanda ya nazarci tarihinsa musamman ɓangaren rayuwarsa ta Aikin Hajji zai tabbatar da haka (SAD:1905/SA:1676).

* Sai kuma natsuwa da tsanaki, abubuwa guda biyu da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya lizimta a lokacin gudanar da ibadarsa ta Hajji. ya kuma hori mutane da haka. Saboda tausayinsu da yake yi. Da gudun kada rashin hakan ta jawo masa wahala ko fitina (SM: 1218/ SAD:1966/ HA:1729/JT: 886/SA: 703).

* Sai kuma takaita hufuɓa da ya yi ranar Arafa *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Shi ma wani nau'i ne na tausayi ga mahajjata da ke saurarensa (SB:1560).

* Bayan wannan kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai sake dawafin nafila ba tun da ya yi na kudumi, har sai da ya dawo daga Arafa. Haka kuma ya zauna a Mina tsawon kwanakin Tashriki, ba tare da ya bar ta zuwa Harami ba, sai lokacin da ya tashi yin dawafin bankwana. Tattare da irin falala da matsayin da dawafi kuwa ke da shi. Wannan shi ne abin da ya inganta (SB:1545/ SN:4/334/ NW:124/ ZM:2/310,311/ SN:4/404). Wannan ya kai matuƙa a cikin Tausayi.

* Sai kuma kasancewarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ko da yausha, yana zaɓen abin da yake shi ne mafi sauƙi ga jama'a. Kamar umurnin da ya ba waɗanda ba su zo da abin yin hadaya ba daga cikin sahabbai Allah ya yarda da su cewa, su aje Harami. Da kuma haɗe salla da ya yi a Arafa da Muzdalifa, da yin ƙasaru a Mina. Duk ya yi ne saboda tausayawa da sauƙaƙawa (SB:1656/SM:1218).

* Bayan wannan kuma sai umurnin da ya ba sahabbansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* na su soke hadayarsu a gida; ba sai a mayanka ba. Kamar yadda Jabir Allah ya yarda da shi ya riwaito daga gare shi, yana cewa: “Ni a nan na soke hadayata. Amma fa duk gaba ɗayan faɗin garin Mina mayanka ce. Saboda haka ku soke hadayarku a gidajenku” (SM:1218). Da kuma iznin da ya yi wa mata, da su yi jifa kafin hudowar rana. Saboda la'akari da nauyin jikinsu, da gudun kada yawan mutane, ya wahalar da su har su takura” (SB:1679/ SAD:1942/ ZM:2/252/SN:4/363).

* Wani Tausayi kuma da jinkayi da rahama da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya nuna wa al'ummarsa a wannan lokaci na Aikin Hajji, shi ne kwadaitar da su a kan gaggauta komawa gida da zarar mutum ya kammala Aikinsa na Hajji. Ya yi haka ne saboda la'akari da yanayin tafiya, da kasancewarta wani yanki na azaba. Da kuma tausaya wa iyalinsu da ke can gida cikin kewa da begen dawowarsu. Sai ya ce: "Duk wanda ya kammala Aikin Hajjinsa daga cikinku, to ya gaggauta komawa wurin iyalinsa. Yin haka shi ne mafi lada" (MH:1/650/SK:5/259/ HA:732).

* Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi koƙarin ganin sahabbai Allah ya yarda da su na tausaya wa kansu da kansu. Abin da ke tabbatar da haka kuwa, ya hada da, ganin da ya yi wa wani mutum ya janyo rakumarsa ta hadaya; shi kuma yana kasa. Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce masa: "Kama ta ka hau" Sai ya karɓa masa da cewa: ta hadaya ce ya Manzon Allah. Suka yi haka har sau uku. Har dai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kai ga ce masa: "Ka faye gardama, na ce ka kama ta ka hau mana" (SB:1689). Bayan wannan kuma ya cewa sahabbai gaba ɗaya: "Ku hau kan dabbobinku na hadaya cikin tsanaki. Har ku cimma waɗanda aka tanada musamman don hawa da ɗaukar kaya" (SIH:4016).

Sai kuma a wurin jifa da *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya cewa mutane: "Ya ku mutane ku yi hattara kada waninku ya jefi wani, ko ya kashe shi. Idan zaku yi jifa, ku tsinto kananan tsakwankwani" (MA:16078/). Sai kuma gargadin da ya yi wa Umar Allah ya yarda da shi da cewa: "Ya kai Umar, a matsayinka na mutum kaƙƙarfa, bai kamata ka yi gogoriyo da mutane wurin sumbuntar Hajrul Aswadi ba. Don kada ka cutar da masu karamin karki. Idan ka sami kafa, ka isa ka rungume shi. Idan kuwa ba ka samu ba. to ka fuskance shi kawai, ka yi Hailala da Kabbara" (MA:190/SK:5/80).

* Sai kuma rarrashin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan yi wa sahabbai saboda nuna masu tausayi, a kan wani abu da ba su fahimta ba. Kamar lokacin da ya umurce su da ajiye harami. Alhali kuwa su, ba su da ra'ayin haka. Saboda haka sai tankiya ta shiga ciki, bisa kuskure da rashin fahimta. Sai da ya rarrashe su de cewa: “Da na fuskanci in da aka fito, ba zan yi hadayar ba. Ku iya gane, ba don da ya kasance ina tare da dabbar hadayata ba, ai da ni ma babu abin da zai hana in ajiye haramin tare da ku” (SB:7230).

Wato abin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke son ce wa sahabbansa a nan, shi ne: “Da na san wannan al'amari zai takura ku haka, da ban zo tare da nawa dabbobin hadaya ba. Don mu yi aiki iri ɗaya. (SN:4/333).

Haka kuma wani sahabi da ake kira Sa'adu ɗan Jusamatu Allah ya yarda da shi ya ba wa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kyautar wani tsohon jaki. Amma ya ƙi karɓa. To don gudun haka ta sosa masa rai, sai Annabi ya rarrashe shi da cewa: “Bamu ƙi ƙarɓar wannan kyauta taka ba, sai don kawai muna cikin Harami” (SB:1825/SM:1193).

Haka kuma wannan ya haɗa da abokan Abu Katadata Allah ya yarda da su, alhazan da suka ci farauta alhali suna cikin Harami. Duk da yake babu wani laifi gare su, tunda ba da hannunsu aka yi farautar ba. Amma duk da haka, kokwanto ya aure su. Da suka iso gaban Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* sai magana ta ƙare cikin farin ciki da lumana. Domin tambayarsu ya yi: “ko akwai ɗaya daga cikinku wanda ya tare dabbar ko ya nune ta da wani makami? Suka ce: a'a. Sai ya ce masu: “ku iyar da canye sauran naman, ba komai”. A wata riwaya kuma cewa ya yi: “Ko kun riƙo wani abu daga cikin naman?” Suka karɓa masa da cewa: Akwai ƙafa ɗaya da muka riƙo. Sai ya karɓa ya kai baka” (SM:11296/ ZM:2/1652/304/ SIM:3093/ SA:2509).

Wannan ke nan. To idan muka kalli zamaninmu na yau, zamu ga irin yadda alhazzai da yawan gaske ke fama da duhun kai game da hukunce – hukuncen Aikin Hajji. bayan ga kuma bobayi da masu rauni, da masu yawan shekaru da makamantansu a ciki. Kuma duk suna da bukata da wanda zai taimaka masu, ga jagoranci na gari, ta hanyar karantar da su, da yi masu nasiha, da sakin jiki dasu da dora su a kan tafarki madaidaici. Kai! Suna ma da bukata da wanda zai yi masu wata hidima da wani karimci, kamar irin yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi a lokacinsa. Amma ina!

Saboda haka yana da kyau gare ka, a matsayinka na alhaji, ka kyautata wa irin wadannan mutane, ka ja su a jika, ka tausaya masu.. idan zaka ba su shawara ko fatawa ka zaɓar masu mafi sauƙi da dacewa da matsayinsu. Ka yi kofari iyakar zarafi ka fi karfin zuciyarka.

Kada ka yi fushi da su ko kaɗan, balle ka tsananta ko munana masu. Kai ko Magana zaka yi da su, kada ka kausasa murya. Domin alama ce ta rashin tausayi. Ya zo a cikin wani hadisi daga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*, cewa: “duk wanda Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya raba da shi a dabi’ar tausayi to, haƙiƙa ya kwashe kasonsa na alheri. Duk kuwa wanda aka raba bai samu ba to, haƙiƙa ba sauran wani alheri da zai samu” (JT;2013/SA:1637).

h- Sauran Al’amurra:

Dangane da abin da ya shafi sigogi da yanayin shugabancin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ga mutane, a wannan lokaci na Aikin Hajji, akwai wasu abubuwa da dama da ya gudanar waɗanda suka taimaka matuƙa ga cin nasararsa. Abubuwan na iya taƙaituwa a cikin waɗannan ginshikai:

i) Kyakkyawan Tsari:

Tun a garin Mina, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yiwa Aikin Hajjinsa kyakkyawan tsari, ta hanyar kimtsa jama'a da aje kowa daga cikinsu wurin da ya dace da shi. A inda ya tsara su gwargwadon kusancinsu zuwa gare shi. Karami na bi wa babba. Kamar dai yadda Abdurrahman dan Miswar ya riwaito cewa, Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya gama yi wa mutane huduba a Mina sai ya saukar da kowa inda ya dace da shi. Ya ce: "Muhajiruna su sauka a nan". Sai ya nuna wani wuri dama ga alkibla ya ce: "Ansaru kuma a nan". Ya nuna wani wuri hagu ga alkibla ya ce: "Sauran mutane su sauka a nan". (SD:1951/SA:1719).

A wata riwaya kuma aka ce: "Yana kare hudubarsa sai ya umurci Muhajiruna da su sauka a gaban masallaci, Ansaru kuma bayansa. Sannan ya saukar da sauran mutane (SAD:1957/SA:1724).

Ka ji yadda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi. Amma a yau matsalolin da ke faruwa ga alhazzai a lokacin Aikin Hajji ba su da iyaka. Musamman na lokacin da suke gudanar da wasu ibadu. Ko idan za su bar wani wuri na ibada zuwa wani. sai ka ga ko wace jama'a na nuna son kai, da kofarin halaka 'yar uwarta. Duk tsarin da aka shata don cin nasarar ibadar, sai ka taras sun yi biris da shi, ko sun yi masa rikon sakainar kashi.

Da ko wane alhaji zai yi kofarin zama wani abin koyi ga sauran alhazai 'yan uwansa ta hanyar yin kawaici, ya jinkirta da biyan bukatarsa, a lokacin da ta ci karo da wata maslaha ta sauran 'yan uwansa alhazzai, to da musulmi sun ba duniya wani irin mamaki a fagen natsuwa, tsanaki da kyakkyawan Tsari.

ii) Kula da Hidimar Mutane:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kula da hidimar mutane ainun, ya kuma karfafa ta a wannan lokaci. Saboda tabbatar da ita ne ya yi wa amminsa Abbas iznin zama garin makka tsawon kwanakin da ya kamata ace ya yi a Mina don ya kula da Aikinsa na shayar da mutane ruwa. (SB:1734). Kuma a lokacin da ya zo *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sami masu wannan hidima sun yi kace – kace, suna ta aiki. Don ya kara masu kwarin guiwa, sai ya ce masu: “Ku dage ku yi ta yi, hakifa kuna kan wani aiki na gari” (SB:1636).

Sai godiya ga Allah. Domin kuwa irin wannan kwazo da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karfafa, har yau bai gushe ba. Kullum masu sadaukar da karfinsu da mafi yawan lokutansu ga hidimar alhazzai, da dora su a kan tafarki madaidaici, da kyautata masu, sai kara yawaita suke yi. Tattare da irin musgunawa da tsangwamar da suke haduwa da ita wasu lokuta. Su ya kamata ayi ta fara’a da lale marhabin da su ko da yausha. Amma duk wannan bata sa suka fasa ba. Alhamdu lillahi.

Abin da ya kamaci ko wane alhaji shi ne, ya tuna fadar nan ta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da yake cewa: “duk wanda bai gode wa mutane, to ko Allah ba ya gode wa”. Ta haka sai a gode da wannan aiki na alheri, ba tare da wata yankewa ba. Domin ko shakka babu godiyar zata kara masu kuzari da karsashi da nishadi.

iii) Tsare Haƙƙoƙa:

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi matuƙar kiyayewa da tsare haƙƙoƙan mutane a wannan lokaci, don kada su tozarta. Misalin wannan shi ne: hana ummuna Aisha Allah ya kara mata yarda yin tsaye a gina masa daki a Mina don ya shiga. Da ta daura niyyar yin haka sai ya ce mata: “ba sai kin wahalar da kanki ba. Ai Mina gaba

dayanta masauki ce tun ga wadanda suka gabace mu” (JT:881/MH:1/638/ SN:4/398/ ZM:2/267).

Sai kuma kin kama wa masu hidimar shayar da alhazzai ruwan zamzam. Don tsoron kada hakƙoƙinsu su tozarta. Idan mutane suka rinjaye su. Sanadiyyar ganin har da shi *Sallallahu Alaihi Wasallama* cikin Aikin. Saboda kasancewar haka ya ce masu: “ba don tsoron kada mutane su takura ku ba, da na kama maku aikin nan. Har ma in dora taula a kafadata” (SB:1636).

Wannan shi ne abin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya koyar. Amma a yau, sai ga shi hakƙoƙan alhazzai, musamman masu ɗan ƙarfi daga cikinsu, na tozarta. Saboda buƙatun wasu ‘yan tsiraru wadanda suka ɗauki duniya abin bauta. Haka kuwa na faruwa ne, saboda zaluntar alhazan da wadannan mutane ke yi ta fuskar rashin kula da hidimominsu, na masauki da zirga-zirgarsu; zowa da komawa.

Ba irin wadannan mutane kawai ba. wasu hakƙoƙan ma, na wasu alhazzan a hannun wasu alhazzai ‘yan uwansu ne, wadanda ba su fatar haɗuwa da alherin Allah, suke tozarta. Ba tare da la’akari da alfarman ƙarshe da suke kanta ba.

Saboda haka, wajibi ne a kan ko wane alhaji, ya yi ƙoƙari iyakar zarafi, ya ga bai bi sawun wadannan mutane ba. ya yi gaggawa, matuƙar yana da iko, ya kasance mai taimakon alhazai ‘yan’uwansa, ko da da kalmomin nasiha ne, da faɗakarwa da bayar da agajin gaggawa.

iv) Kishin Gaskiya:

Duk da kasancewar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* mai tsananin jinkayi da tausaya wa mutane. Ga kuma kunya marar misali (SB:3562/SM:2316).. hakan ba ta taɓa hana shi gaggawar bayyana abin da yake gaskiya, da yin jan ido ba idan an taɓa ta. Koda kuwa hakan zata sosa ran wanda suke tare. Dalilan da ke tabbatar da jaruntakarsa da

namijin kofari da jajancewarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* a kan duk abin da ya shafi gaskiya, suna da yawa matuƙa. Ga kaɗan daga ciki:

Dauki misalin karan tsayen da ya yi wa Falalu ɗan Abbas Allah ya yarda da su da hana shi ci gaba da kallon budurwar nan Bakhas'ama daya yi a kuma cikin dubu (SB:6228), wanda har hakan ta dauki hankalin amminsa Abbas Allah ya yarda da shi ya tambaye shi dalilin yin haka. Shi kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karɓa masa da cewa: “Na ga hankalin saurayi da budurwa ne, ya kama hanyar shiga hannun shedan. Ban kuma san abin da zai faru ba (JT:885/HA:702).

Misali na gaba kuma shi ne, lokacin da matarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* safiyyah ta ga wanki. Ya zaci cewa ba ta yi dawafi ba ga daki a ranar layya, ashe ta yi. Mun gabatar da tambayar da ya yi cewa, shin Safiyyah za ta riƙe mu ne?

Sai kuma ƙin ba wa wasu sadaƙa, tattare da cewa, sun roƙe shi bisa dalilin cewa su majiya ƙarfi ne, da ke iya nema da guminsu (SAD:1633/SA:1438).

Ina jin babban misali a wannan ɓangare, duk bai fi bijire wa mafi yawa daga cikin sahabbansa Allah ya yarda da su da ya yi ba, waɗanda ba su zo da dabbobin hadaya ba, ya ƙi ajiye Haraminsa duk da yake hakan tafi soyuwa ga reshi don zama abin koyinsu. Ya kuma gaya masu farar gaskiya garin da garin cewa: “Ku sani ni ba zan ajiye harami ba kamar yadda na umurce ku da ajewa. Saboda ni da hadayata a hannu” (SB:7367).

Saboda haka ya zama darasi ga ko wane musulmi, a gida da lokacin Aikin Hajji. Kada ya yarda son zuciyarsa ya hana shi bayanin abin da ya wajaba kansa na gaskiya da nasiha da faɗakarwa, da horo da alheri da hani daga abin ƙi ko a gaban kowa. Domin kuwa kasa yin haka kasawa ce

da rafashewa, ba kunya da kawaici ba. Domin kuwa Allah Ta'ala da kansa, ya fadi cewa ba ya jin nauyin fadar gaskiya.

Saboda haka yin koyi da manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne wajibi. Ya tabbata cewa: “Ya fi amaryar da ke cikin lalle kunya” (SB:3562) amma duk da haka, zo ka ga irin yadda yake fushi da daukar mataki idan an taɓa Allah. Kamar yadda Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda ta siffanta shi cewa: “Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai taɓa daga hannu ya bugi wani abu ba; ko matarsa ko hadiminsa. Sai fa idan an haɗu ne a fagen jihadi. Haka kuma bai taɓa ko tunanin daukar fansa, don an yi masa wani abu ba. Sai fa idan an yi wa wani hukunci na Allah karan tsaye. To nan kam zai yi fushi har ma ya dauki mataki, amma duk, saboda Allah maɗaukakin Sarki” (SB:3560/SM:2328).

v) Rashin Gallaza Ma Wanda Ya Yi Kuskure:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ba mutum ne mai fushi da kaushin hali ba. Saboda haka ba ya gallaza wa wanda ya yi kuskure daga cikin sahabbansa Allah ya yarda da su. A maimakon haka, ya kan mayar da hankali ne, ga lurar da mutum idan ya fahimci ya jahilci abin ne ya kuma ci gaba da kula da shi har ya ga bai sake aikata kuskuren ba. haka zai zauna da shi, ko ‘yar fuska ba zai yi masa ba.

Misalin wannan shi ne, kin kula da koƙarin gano sahabin nan da ya mayar masa da magana da cewa: “Yanzu sai dai mu isa Arafa da sauran ruwan janaba a jikinmu? A maimakon haka ma sai kawai ya ci gaba da koƙarin lurar da su, tare da dora su a kan abin da yake shi ne mafifici, da kuma dacewa da su a lokacin. Yana mai cewa: “kun fi kowa sanin cewa, babu wanda ya kai ni tsoron Allah, da gaskiya da biyayya gare shi. To ya kamata ku lura da cewa, ba don na zo da dabbobin hadaya waɗanda ba a yanke su sai lokacinsu ba, ai babu abin da zai hana in aje haramina kamar

yadda ya kamata a ce kun aje. Yanzu kuma da na fuskanci abin da na ba baya ba zan zo da su ba don inyi Umra a tare da ku. (SB:7367).

Sai kuma rashin gallaza wa Falalu Allah ya yarda da shi da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi a kan waccan magana da mu ka fada ta Bakhas'ama, da lokacin da kuma ya bi wasu 'yan mata da ke gudu da kallo. Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci bai yi wa dan'uwan nasa wata tsawa ko mugunyar magana ba. Sai dai kawai ya kama kansa a hankali *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya dauke fuskarsa daga garesu. Tare kuma da ya maimaita hakan ba sau daya ba. (SB:1513/SM:1218).

Bayan wannan kuma sai rashin tozarta mutanen nan biyu da suka yi salla a gidajen su. Basu yi sallah tare da mutane ba da suka zo masallaci. Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya mayar da hankali ga lurar da su, tare da dauke masu nauyi, da kuma dora su a kan abin da ya fi dacewa da su aikata (JT:219/SA:181).

Wani misalin kuma mai kayatarwa shi ne, rashin musguna wa mutanen nan biyu da suka roke shi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ba su sadafa, alhali kuwa su majiya karfi ne, da ke iya ci da guminsu. A maimakon ma ya tozarta su *Sallallahu Alaihi Wasallama* sai ya nafa su alkalai a kan matsalar. Wanda a karshe, su da kansu suka hakura (SAD:1633/SA:1438).

Ka kuwa san iyakar hakuri da hikima ke nan.

Wannan hali na Manzon Allah, ba ya zama daya da na almajirai da malaman zamani. Wafanda fushi da miyagun kalamai su ne ado da kwalliyar nasiharsu, bayani kuma a wurinsu shi ne tozartawa da wofintar da mutane. Da sun harfe kafafu kuma, ko sun makara makirifon cikin baki, ba abin da zaka ji yana fitowa bakinsu sai wautarwa da tura wa mutane haushi. Duk wannan wai da sunan karantarwa.

A karshe sai ka taras ba abin da za su kara wa mutane, illa ci gaba da aikata kurakuransu, da zama cikin bata. Kuma daidaike daga cikinsu, su yi ta da na sanin tambaya ko sauraren irin waƙannan malamai da suka yi. Saboda sun tozarta su.

To ka ga inda ma irin waƙannan miyagun malamai, ba su tsoma bakinsu cikin al'amarin musulmi ba su da hakan ta fi zama alheri ga al'umma.

Saboda gujewa irin wannan abu, wajibi ne duk wanda Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ya ba shi ilimin addini, da damar haɗa baki da jama'a, ya yi kofari iyakar zarafi ya yi koyi da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

vi) Tiryan – Tiryan:

Wataƙila, babban abin da ya taimaka wa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ga cin nasara, a jagorancin da ya yi wa al'ummarsa a wannan lokaci na Aikin Hajji, duka bai fi kasancewar komai nasa tiryan – tairyan ya ke ba.

Babu wani bayani da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* zai yi wa mutane, face ka taras da shi dalla – dalla, daki daki. Ya kan yi haka ne ta hanyar amfani da miƙaƙken salo kuma sassauka, mai armashi da kamsashi. Ta yadda jama'a ba za su kosa ba. Ko ana gabas suna yamma.

Saboda haka sai gaba ɗayan mutanen da ke tare da shi, suka zama ala basiratin. Duk abinda suke buƙata da gurin aiwatarwa ga shi ga fili sara. Kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne kawai makoma da makama, kuma shi ma ga shi gabansu ko da yausha. Su kansu ibadodi na Aikin Hajji babu wadda aka boye masu. Ko aka keɓance, sai wane da wane. Bayan kuma ga cikakken tsari kuma nagartacce, wanda akalarsa ke hannun mutum mafi nagarta da naƙaltar jagoranci *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Kai! Daidai da lokuta da wuraren ibadun an tantance su.

Saboda haka kowa daga cikinsu ya san abin da ya kamata ya yi da wanda bai kamata ya yi ba.

A kan haka kamata ya yi, a duk lokacin da Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya shugabantar da mutum ga wani abu da ya shafi Aikin Hajji, ta hanyar hulfa da alhazai, to ya rika yi masu bayanin komai dalla dalla, yadda za su gane abin da yake nufi cikin sauƙi.

vii) Nuna wa Mutane Kauna:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mutum mai sauƙin kai, mai marhaba da mutane, tare da yi masu shimfiɗar fuska, mai yalwantaccen kirji. Mutum ne da ba a taɓa ganin ɗan Adamu mai ɗabi'ar murmushi kamarsa ba. Ko Magana yake yi da sahabbansa, zai yi ta ne cikin wani irin nishaɗi da fara'a tare kuma da sa raha a cikin maganganunsa, ta yadda farin ciki zai cika zukatansu (MSH:200,205/ANWA:180,182,207).

Misalin da ke tabbatar da irin kauna da so da rahar da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya nuna wa mutane, tare da jawo su a jiki, a lokacin Aikin Hajji, shi ne abin da ɗan Abbas Allah ya yarda da su ya riwaito cewa: “Mun gabatar wa Manzoni Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* da ‘yan kanaan yaran ‘yan gidan Abdul Muɗɗalabi, muna kan wasu jajayen raƙuma. Sai ya shiga daddafa kaƙafunsu yana cewa: “Ya ku ‘yan uwana kada fa ku yi jifa sai rana ta bullo” (SIM:3025/SA:2451).

Saboda haka yana da matuƙar kyau, a duk lokacin da ka haɗu da mutane a lokacin Aikin Hajji, ka yi masu kyakkyawar gaisuwa cikin fara'a da nashaɗi, da saƙin fuska. Idan kuma wata Magana ta haɗa ku, to su ji kalmominka kamar farar waina a ruwan zuma. Idan wani aiki ne kuma, ka yi shi cikin tsanaki da natsuwa. Da haka sai ka sami karbuwa

gare su, har su amince da kai. Ka kuma sami wata irin lada a wurin Allah, wadda ba ta misaltuwa.

viii) Kamun kai da Kawaici:

Kamar a ko wane lokaci na rayuwarsa, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mutum mai kamun kai da kawaici da kamala, da kwarjini ciki da waje a lokacin Aikin Hajjinsa. Ta yadda babu wanda ya kama kafarsa a fagen tsafta da cika fuska. Ga dai gashin kansa nan *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tsaftace shi, ya kuma shafe shi da mai, mai kamshi (SB:4398). Kamar yadda kuma bai fara Aikin na Hajji ba, sai da ya shafa wani irin turare mai kamshi (SM:1189/ SD:1801). Ya kuma yi wanka a lokacin (JT:830/ SA:664) da kuma kafin ya shiga garin Makka (SM:1259).

Bayan wannan kuma, a wannan lokaci, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mai kawaici da kwarjini. Ta hanyar nisantar duk wata Magana ko wani motsi, da bai dace ba (SN:3024/ SA:2827/ MA:1816). A sakamakon haka, sai mutane suka kara so da girmama shi, tare da shaya masa.

Daya daga cikin abubuwan da ke tabbatar da wannan magana, shi ne hadisin nan na harisu dan Amiru as-Sahmi Allah ya yarda da shi wanda yace: “Na ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin da yake a Mina da Arafa, mutane sun kewaye shi ta ko ina. Duk kungiyar Larabawan da ta zo ta gan shi, ba za ta wuce ba sai gaba dayansu, sun ce: “kai wannan irin fuska mai hasken albarka fa! Suna ta farin ciki da wannan annuri nasa da suka yi tozali da shi (SAD:1742/HA:1532).

2.6.1 Hannunka Mai Sanda:

Saboda haka yana da matuƙar kyau, musulmi ya kula da yanayin suturarsa. Kada ya yi banzar shiga. Ya kuma zama mai kamun kai daga

yawaita wasa da barkwanci, tare da samun raha da nashadfi a cikin mu'amalarsa da mutane. Idan ya kiyaye wadannan, to mutane za su yi sha'awar hada harka da shi, su kuma saurari duk abin da zai gaya masu a matsayin ilimi, har ma su kwaikwayi dabi'unsu.

Kadan kenan daga cikin abubuwa na kamala, wadanda suka bayyana ga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin Aikin Hajji, da mu'amalarsa da mutane, a matsayin jagoransu. Kuma ta hanyarsu ne ya sami nasarar huda zukatan jama'a, har suka kaunace shi, suka kuma amince da shi. A matsayin wanda komai ya umurce su da shi za su aikata cikin gaggawa, har ma da goggoriyo. Haka kuma za su yi idan ya hane su wani abu. Wannan da'a kuma, sun yi masa ita ne, cikin dadin rai da yarda da kwadafayin lada da tsarkin niyya.

To sai wadanda ke son musulmi su riƙe su da hannu biyu a matsayin malamai kuma shugabanni, su auna dabi'unsu da halayensu, a kan ma'aunin wadannan dabi'u da halaye na Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* su ga irin banbanci da ke tsakani. Su kuma sani, babu yadda za'a yi wanda bai siffantu da wadannan halaye na Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ba ya samu karbuwa a farfajiyar zukatan musulmi. Domin kuwa duk maso dan kwarai to dole ne ya auri isassa.

BABI NA UKU

3.0 Rayuwar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*

Tsakaninsa da Iyalinsa a Lokacin Aikin Hajji

Wannan babi zai kalli yadda rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta kasance tsakaninsa da iyalinsa a wannan lokaci na Aikin Hajji. ta hanyar fitowa da yadda ya rungume su; mata da dangi da barwa, ba tare da nuna banbanci irin na son zuciya ba. Ya karantar da su hukunce – hukuncen Aikin Hajji, ya kuma koya masu a aikace, ta hanyar fita tare da su, da wasu abubuwa da dama.

3.0.1 Shimfida:

Babu wani mahaluki a bayan ƙasa, ko shi waye, da ya kama ƙafar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a fagen kula da makusanta, tare da nuna so da ƙauna da kuma alheri da jinkayi zuwa gare shi. Waƙanda suka rayu, suka kuma yi cudanya da shi *Sallallahu Alaihi Wasallama* sun shedi haka. Har wani daga cikinsu ya siffanta shi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa ya kasance: “Mafi kyautatawa da sadar da zumuta daga cikin mutane” (SM:1072/SB:3818,4954,5990).

Babban abin alherin da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya sadar da zumuncin da ke tsakaninsa da makusantansa da shi, shi ne kiran su zuwa ga alheri. Da dagewa kai da fata, ga ganin sun kuɓuta daga shiga wuta. Babban misalin wannan, shi ne: hawan dutsen Safa da ya yi a Makka, ya riƙa yi masu wa’azi, yana lurar da su irin haɗarin da ke tattare da shirka. Yana cewa: “Ya ke Fadimatu ‘yar Muhammadu, Ya ke Safiyyatu ‘yar Abdul Muɗɗallabi. Ya ku bani Abdul Muɗɗallabi. Ku sani ba ni iya shiga tsakaninku da Allah gobe ƙiyama. Amma idan abin duniya ne, duk abin da na mallaka naku ne. Ku roƙa in ba ku” (SM:205) da kuma lokacin da mutuwa ta halarto amminsa Abu-ɗalib, inda ya ce masa

Sallallahu Alaihi Wasallama: “Ya kai ammina! Yi kofari ka ce *La'ilaha Illal-lahu*. Ka sani ita ce kawai kalmar da zan iya ceton ka da ita a wurin Allah” (SB:3884).

Wannan a jumlace ke nan. To a lokacin Aiki Hajji, karimci da da'a, kyautatawa da sadar da zumuncin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* zuwa ga iyalinsa, abubuwa ne da suka bayyana ta fuskoki da dama.

Amma kafin mu fara kawo kafan daga cikinsu daya bayan daya, ya kamata a lura da cewa, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai ware iyalinsa, ya ba su wata kulawa ta daban, wadda bai ba sauran mutane ba. sai fa a bangaroran rayuwa, wadanda ba makawa ga yin haka a cikinsu. Amma baya ga wannan, babu wata kulawa da zai yi wa mutanen gidansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* face sai ya yi wa sauran al'umma irinta.

Kai!, irin shakuwar da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi da iyalinsa, da irin kulawar da yake yi da su a wannan lokaci fiye da sauran mutane ta sa mafi yawan bayanai kan hukunce-hukuncen Aikin Hajji daga bakinsu aka riwaito su. Duk wanda ya yi nazarin sha'anin Aikin Hajji zai tabbatar da haka.

Ina jin mafi bayyana daga cikin yanayin yadda rayuwarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta gudana tsakaninsa da iyalinsa a wannan lokaci zasu iya takaituwa kamar haka:

3.1 Manzon Allah Ya Karantar Da Iyalansa:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kula matuƙa da karantar da iyalinsa hukunce – hukuncen Aikin Hajji. Domin su sami sukunin gabatar da nagartacciyar ibada kuma karɓaɓɓiya.

Misalin wannan shi ne abin da yazo a cikin hadisin uwar muminai Ummu Salamata Allah ya kara mata yarda wadda ta ce; “Na ji Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* na cewa: Ya ku iyalin gidan

Muhammadu ku daura niyyar gudanar da Umra tare da Hajji” (MA:2659/SIH:3922).

Sai kuma cewar daya yi wa Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda a lokacin da ta ga wanki, kafin ta yi dawafi ga daki: “Kina iya aikata duk abin da alhazzai ke aikatawa amma, kada ki yi dawafi ga daki” (SM:1211). Da kuma abin da ya ce wa kannensa matasan ‘yan gidan Abdul Mudfdalabi: “kada ku yi jifa har sai rana ta fito” (JT:893).

Wannan karantarwa kuma, ta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ga iyalinsa, ba ta takaita a kan fada masu makamar al’amurran ibada ba. A’a, har tattaunawa ya kan yi da su, ya kuma saurari tanbayoyinsu, ya karfa masu. Kamar yadda Sayyida Hafsatu Allah ya yarda da ita ke cewa a cikin wani hadisi: “Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurce mu; matansa, mu aje harami a shekarar Hajjin ban kwana. Sai nace masa: To kai fa? me zai hana ka ajiye? Sai ya ce: ‘kin manta bayan na shirya gashin kaina, sai da na yi wa dabbobin hadayata layar takalmi? Ai tun da nazo da hadaya ba damar in ajiye sai hadayar ta kai lokacinta”. (SB:4398). A wata riwaya kuma aka ce, cewa ta yi: “Me ya sa za mu aje Harami bayan Umra alhali kai baka ajiye naka ba? “(SM:1228). Sai kuma hadisin Sayyidina Ali Allah ya yarda da shi wanda ya ce: ‘Abbas Allah ya yarda da su ya ce: Ya Manzon Allah don me ka nade wuyan dan amminka haka? Sai ya karfa masa *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: “na ga shedan ne ya shiga tsakanin saurayi da budurwa. Ban kuma san yadda za a kwashe ba (JT:885/HA:702).

Wannan kenan. Amma ka ga a wannan zamani namu, maimakon ayi koyi da Manzon Allah ta wannan fanni sai aka bar guguwar jahilci na ta daukar hankalin mutane da dama. Saboda kasancewar ‘yan tsiraru ne daga cikin magidanta ke kula da karantar da iyalinsu hukunce-hukuncen abubuwa kafin lokacin aikata su ya riske su. Kada kayi maganar wayar masu da kai a kan hikimomi da asirran da ke kunshe a cikin ibadodin

Aikin Hajji. Ko shakka babu wannan abin bakin ciki ne ga al'ummar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*.

Saboda haka, wajibi ne ko wane musulmi ya yi kofarin zama cikin sahan masu koyi da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan fage. Don hakan ta daukaka darajarsa gaban Ubangijinsa, tare da lissafa shi daga cikin mutanen arziki. Kamar dai yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “Ma fi alheri daga cikinku, shi ne wanda ya fi kowa sadar da alheri ga iyalinsa. Ni kuwa ni ne shafe zane, a cikinku, a fagen sadar da alheri ga iyali” (JT:3895/SA:3058).

Lalle ne duk musulmin kwarai ya kula da wannan aiki da kyau. Domin kuwa shi Allah Ta'ala Ya dora wa alhakin kula da iyalinsa, zai kuma tambaye shi gobe kiyama a game da su. Kamar yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce: “ko wane mutun makiyayi ne, kuma Allah zai tambaye shi, a kan abin da aka ba shi kiyo... Namiji shi ne makiyayin iyalinsa kuma za a tambaye shi a kansu” (SB:2553).

Bayan wannan kuma, sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya buga kyakkyawan misalin yadda ya kamata a kula da wannan aiki. Ta hanyar fara karantar da iyalinsa na kusa kafin ya iso ga sauran mutane. Ya kuwa yi haka ne *Sallallahu Alaihi Wasallama* saboda biyar umurnin Ubangijinsa mai girma da daukaka wanda Ya ce masa:

“Kuma ka yi gargadi ga danginka mafiya kusanci”
(26:214).

3.2 Kuma Ya Tarbiyyantar da Su:

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi matuƙar kofarin ganin ya tarbiyyantar da iyalinsa a kan ibadodin Aikin Hajji. Ta hanyar shagaltar da su da wasu ayyukan ibadar tun kafin a fito don gudanar da ita. Kamar yadda Sayyida Aisha Allah ya fara mata yarda ke cewa; “Ni

ce wadda Annabi ya sa ta daura wa dabbobin hadayarsa layun takalma, tun kafin ya daura harama” (SB:2553).

Tunda kuwa haka ne, babu abin da ya kamaci ko wane alhaji, irin ya yi koyi da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta hanyar shagaltar da kansa da iyalinsa da wadansu ayyuka na share fagen Aikin Hajji tun lokacin bai yi ba, ko a isa wuraren ibadun. Domin hakan zai sa zukatansu zama fafaka da al’amarin.

Ba wannan kawai ba, yana da kyau matuka ma, ya bayyana masu manufofin ibadar tare da lafanta masu makamar hukunce – hukuncenta da fafakar da su a kan lada da falalar da ibadar ta kunsu. Ta yadda hakan za ta sa su kula da ladubban ibadu, da shirya ma wahalhalun dake ciki, da tanadin duk abubuwan da za su taimaka masu a kan cin nasarar gudanar da aikin, tun kafin ranar tafiya.

Ko shakka babu, idan haka ta samu, to an gama kama hanyar gudanar da nagartaccen Aikin Hajji kuma karfafa.

3.3 Ya Kuma Kubutar da Su:

Allah Ta’ala ya wajabta Aikin Hajji a kan duk wanda ke da iko daga cikin bayinsa. Ya ce:

“Kuma akwai Hajjin Dakin domin Allah a kan mutane, ga wanda ya sami ikon zuwa gare shi” (3:97).

Saboda haka babu wani musulmi na kwarai, da ke da hali, face yana jin cewa akwai wani wajibi a kansa wanda har abada hankalinsa ba zai kwanta ba idan bai ji ya kubuta daga gare shi.

Duk wanda ya nazarci tarihin rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci na Aikin Hajji, zai ga irin yadda ya himmatu a kan ganin ya agaza wa iyalinsa sun kubuta daga wannan nauyi, ta hanyar dauke shi. Abubuwan da ke tabbatar da wannan Magana suna da yawa. Ga kadan daga cikinsu:

Saboda tabbatar da wannan manufa ne Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*, da ya daura niyyar zuwa Aikin Hajji bai bar ko daya daga cikin matansa a gida ba. (ISAD:1722/ SA;1515/ ZM:2/106/ SN:4222). Haka kuma bai bar mai rauni daga cikin mutanen gidan nasa ba *Sallallahu Alaihi Wasallama* (SB 1678,1680/SM:1293).

Bayan wannan fita kuma, da Aikin Hajjin ya kawo jiki, sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya miƙe tsaye kuma, ga ganin babu wanda wani abu ya hana shi gudanar da ibadar, har da kuwa marasa lafiya daga cikinsu, bai kyale ba. Misalin wannan shi ne shiga wurin ‘yar amminsa da ya yi Dhuba’atu ‘yar Zubairu *Raliyallahu Anha* da bai ganta cikin shirye – shiryen kama ibadar ba. Ashe ba ta lafiya. Da ya shiga wurin ta sai ya ce mata: “Ya ke ‘yar uwata, me zai hana ki gudanar da Aikin Hajji? Sai ta karɓa masa da cewa: “ai ba na jin sarai” Sai ya ce mata: “A’aha tashi ki daura harama. Amma ki kudurta cewa duk inda kika kasa, za ki dakata a nan” (SB:5089/SIM:2936/SA:2375).

Amma abin mamaki duk da wannan koyarwa ta Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama*, sai yau, ka ga mata da yawa masu sauran jini a jika suna ƙin gudanar da aikin Hajji, tattare da kuwa suna iyawa. Ba su da wata hujja da zasu kafa akan haka.

Saboda haka, abin da ya kamaci duk wanda Allah cikin rahamarsa ya hore masa, shi ne ya yi koyi da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta hanyar yin gaggawar kama hannun irin waɗannan bayin Allah da ke tare da shi, ya yi tsaye ya ga ya kai su. Domin kuwa ba a san abin da yau da gobe za su haifar ba. Wuri na ƙurewa, dama na kubcewa. Duniya kuwa kamar hawainiya ce sarkin rikida. A kan haka ne, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya zaburar da al'umma, tare da jan hankalinmu a kan gaggauta gudanar da Aikin Hajji. Inda yake cewa: "duk wanda Allah Ya ba shi halin zuwa Hajji, to ya gaggauta. Domin rashin lafiya kan iya

riskarsa, ko bacewar abin hawa, ko wasu buƙatu" (SIM:2883/NA:2331) A wata riwaya kuma ya ce: "ku gaggauta gudanar da aikin Hajji. Domin dayanku bai san lalurar da ka iya bijiro masa ba." (MA:2868).

Kuma ka tuna ya kai musulmi, duk wahalar da zaka yi ta wannan fuska, ba zata tafi a banza ba. Allah zai saka maka da lada mai yawa. Kamar yadda hadisin matar nan da ta zo wa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* da karamin yaro yake nunawa. Domin ta tambaye shi cewa: "ko Aikin Hajji ya na wajaba a kan wannan yaro? "Shi kuma *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya karɓa mata da cewa: "Eh, Amma ke ki ke da lada" (SM:1336).

Ladar da magidanci zai samu idan ya tafi da iyalinsa ta fi ta wannan mata. Saboda ya taimaka masu sun kubuta daga wani nauyin wajibin da yake akan su. Waccan mata kuma, dama Aikin Hajjin bai wajaba kan yaronta ba.

3.4 Kuma Ya Zaburar da Su:

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance a wannan lokaci, yana zaburar da iyalinsa a kan Aikin da'a tare da karfafa masu guiwa a kan guzurin Aikin alheri. Misalin wannan shi ne; lokacin da ya taras da danginsa na wajen Abdul Muɗɗalabi, na jawo ruwa daga cikin rijiyar zamzam, suna shayar da mutane. sai ya zaburar da su da cewa: "Ku dai dage ya ku Banu Abdul Muɗɗalabi. Ku dage. Ba don tsoron mutane su rinjaye ku ba, da na kama maku" (SIM:1218) A wata riwaya kuma aka ce, cewa musu ya yi: "Ku dai dage. Aikin nan da kuke yi tabbas mai kyau ne. Ba don tsoron mutane su rinjaye ku ba, da na kama maku, har ma in dauki taula a wuyana" (SB:1636).

Ba wannan kawai ba. Don tsananin zaburarwa da karfafa guiwa, har dama ya bai wa amminsa Abbas Allah ya yarda da shi ta ci gaba da kasancewa a garin Makka tsawon kwanakin da ya kamata ya yi a Mina.

Don kawai kada wannan Aikin alheri ya wuce shi, shayar da alhazan kuma ya gamu da tangarda. (SB:1745).

Ka ga wannan koyarwa ta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na nuna mana cewa, Lokacin Aikin Hajji wani lokaci ne da ke buɗe kofofin saka jarin alheri da kyautata wa musakai da masu karamin karfi. Ko banza kuwa duk sadda ka zo zaka same su can birjik kamar janfa a Jos.

Saboda haka dama ce samamma ga duk wanda ke son ayyukansa na alheri su ribanya, ma'auninsa ya nauyaya albarkacin waninsa. Ga wuri nan ga kuma waina. Sai ya sha damarar taimakon bakin Allah, da tarbiyyantar da mutanen gidansa a kan yawaita ayyukan da ke kusantar da su ga Ubangijinsu. Ya nuna masu alheri, tare da sawwake masu hanyar aikata shi. Ya kuma karfafa masu guwayu a kan kyautata ma mabukata. Domin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na cewa: “duk wanda ya yi kira zuwa ga wani aiki na shiriya, to Allah zai ba shi irin ladar da zai ba duk wanda ya karɓa kiran nasa, ba kuma tare da an tauye masu ladar tasu da komai ba.” (SM:2674) Haka kuma an riwaito ya ce: “Duk wanda ya yi nuni ga wani abu na alheri, yana da irin ladar wanda ya aikata shi” (SM:1893) (JT:2670/HAS:2151).

Wannan shi ne abin da ya kamaci ko wane musulmi. Ka da ka kuskura ka koya wa iyalinka barna da bata. Ko ka yi masu wasiyya da aikata wani abin da babu lada cikinsa sai zunubi. Ko ka saukaƙa masu hanyar aikata wani abin ki. Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi hani daga haka; inda ya ce: “Duk wanda ya yi kira zuwa ga wani aiki na bata, za a ba shi zunubi daidai da na wanda ya karɓa kiran nasa, ba tare da an tauye zunubin nasu da komai ba” (SM:2674).

3.5 Ya Kuma Nemi Gudunmawarsu:

Wani abin kuma shi ne, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya nemi gudunmawar iyalinsa Allah ya yarda da su ta hanyar aiki da su tare da wakilta su ga wafansu al'amurra.

Abubuwan da ke tabbatar da haka sun hada da:

Ba wa matarsa Aisha Allah ya kara mata yarda umurnin tumka igiyoyin da za a rataya wa dabbobinsa na hadaya, ta hanyar amfani da wani gashin rakumi da ke wurinta tun a Madina, kafin a dauki harami (SB:1696,1704,1705).

Sai kuma umurnin da ya bai wa dan Abbas Allah ya yarda da su a wayewar garin jifar Akaba, yana kan taguwarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* da cewa: "Tsinto mani 'yan tsakwankwani" Dan Abbas ya ce; "Sai kuwa na tsinto masa guda bakwai daidai jifa" (SIM:3029/SA:2455).

Haka kuma umurnin Sayyidina Ali Allah ya yarda da shi da iyar da soke rakuman da suka rage na hadayarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama*, da kuma yin sadafa da namansu da sauran amfaninsu na daga cikin irin wannan neman gudunmawa. (SB:1718,2299/SM:1317).

Sai kuma neman gudummawar 'ya'yan amminsa da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama*, a lokacin da ya same su suna shayar da mutane ruwan zamzam. Ya ce wa Amminsa Abbas Allah ya yarda da shi: "Ni ma ba ni in sha. Ya kuwa ba shi ya sha" (SB:1635) Hadisin dan Abbas din Allah ya yarda da shi kuma na kara tabbatar da wannan Magana. Inda ya ce: "na bai wa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ruwan zamzam, ya sha a lokacin da yake tsaye" (1637:SB).

Haka kuma Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya nemi gudummawar Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda ta shafa

masa wani irin turaren indiya mai dafin kanshi, da irin nasu na larabawa (al-Miski) a jikinsa da kuma kansa don shirin daukar harami. Kuma wadannan turaruka, kamar yadda ta bayyana da kanta su ne mafi kanshin abin da ake iya samu a wancan lokaci. (SB:1754/SB:5930/SM:1189).

Wannan koyarwa ta Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta isa hujja a kan wanda ke neman gudummawar wasu mutane manisanta, ga irin wadannan ayyuka alhali ga makusantansa kamar bakin tsintsiya.

Ba Annabi Muhammadu *Sallallahu Alaihi Wasallama* kawai ba, har annabawan da suka gabace shi, wannan ita ce sunnarsu, ina nufin neman gudunmawar makusanta, ga irin wadannan abubuwa muhimmai. Dubi irin yadda Annabi Musa *Alaihis Salam* ya roki Ubangijinsa da cewa:

“Kuma ka sanya mani wani mataimaki daga mutanena. Haruna dan uwana. Ka karfafa halittata da shi. Kuma ka shigar da shi a cikin al’amarina. Domin mu tsarkake Ka da yawa. Kuma mu tuna Ka da yawa”. (20:29-34)

Kuma dubi irin yadda Annabi Luflu *Alaihis Salam* ya yi gurin samun makusanta, don su kama masa yaƙi da mutanensa, lokacin da cutawarsu ta kai masa mashafar turare. Ga abin da Allah Ya labarto mana akansa:

“Ya ce: “Ina ma dai ina da wani karfi game da ku, ko kuma ina da goyon baya daga wani yanki mai karfi!”. (11:8).

Annabi Luflu ya fadi haka ne saboda ba shi da dangi a cikin mutanen. Wannan shi ke nuna mana muhimmancin makusanta, musamman idan suka gamsu da kiran malami ko shugaba mai shiryar da mutane. Taimakonsu zai zamo mai karfi da karfafawa a gare shi. Wanda

ko duk ya yi biris da makusantansa, ya haramta masu samun albarkar wani aiki na alheri, ta hanyar saka hannayensu ciki, zai sami kansa shi kadai ke nan. Hannu daya ko ba ya daukar jinka.

3.6 Kuma Ya Ba Su Kariya:

Karakainar fitinu wani abu ne da ke dugunzuma zukata ya tayar da hankulla. Duk kuwa wurin da aka sami haduwar mutane da yawa, musamman maza da mata, to shedan ya sami wurin girka dumarsa don tayar da fitina. Musamman irin wadda mata ke haifawa.

Saboda haka ne Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*, a wannan lokaci na Aikin Hajji, ya yi tsaye tsayin daka a kan ganin ya ba wa iyalinsa cikakkiyar kariya daga irin wannan fitina. Kada ta fara, kada kuma su fada mata.

Babban abin da ke tabbatar da haka shi ne juya kan Falalu dan Abbas Allah ya yarda da su daya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* don daukar hankalinsa da wata budurwa Bakhas'ama ta yi. Ya kuwa yi haka ne don ya kubutar da su, tare da ba su kariya daga sharrin shedan, kada ya kunna wa zukatansu wuta. Kamar yadda ya zo a cikin hadisin Ali Allah ya yarda da shi wanda ya ce: "Abbas, da ya ga haka, sai ya ce: ya Manzon Allah me ya sa ka nade wuyan kaninka? Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ce masa, ai na ga saurayi ne da budurwa sun kama hanyar shiga hannun shedan. Ina tsoron abin da zai iya faruwa ga resu" (JT:885/HA:702). A wata riwaya kuma aka ce cewa ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama*: "Na ga saurayi ne matashi, da budurwa matashiya suna kiyaran juna. Sai na ba su kariya daga sharrin shedan" (MA:564).

Sai kuma umurnin da ya ba wa matansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* na yin lullubi su rufe fuskokinsu a lokacin duk da maza suka tinkaro su. Wannan kuwa tattare da kasancewarsu,

(Matan nasa) haramun ne ga mazajen. Sai idan sun wuce su, Sannan su buɗe fuskokin nasu (SAD:1833).

Haka kuma *Annabi Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurci matansa da su nisanci sassarkewa da maza a lokacin dawafi. Tattare kuwa da kasancewar haka ake dawafin maza da mata kuma haka su matan nasa Allah ya yarda da su suke yi. Abin da ke tabbatar da wannan kuwa, shi ne, lokacin da Ummu Salamata Allah ya yarda da ita ta koka masa cewa ba ta jin sosai. Sai ya ce mata: “To ki yi dawafi bayan sahu mana, kina kuma bisa abun hawa”. (SB:1619). A wata riwaya kuma aka ce, ce mata ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama*: “Bari sai an tayar da sallar subahin sai ki hau kan rakuminki ki yi dawafi, a daidai lokacin da mutane ke sallah. Haka kuwa ta yi. Ba ta yi sallar subahin din ba ita har sai da ta kare dawafin” (SB:1626).

Haka kuma hadisin Malamin nan dan Juraiju na kara fitowa da wana mas’ala fili. Domin cewa ya yi: Malam ‘Ada’u ya bani labari cewa: Malam dan Hishamu ya hana mata gudanar da dawafi tare da mazaje lokaci daya. sai Malam Ada’un ya ce masa don me zaka hana su, alhali kuwa ta tabbata cewa tare da maza ne matan *Annabi Sallallahu Alaihi Wasallama* suka gudanar da dawafi?. Juraiju ya ce: Sai ni kuma nace masa: kana nufin bayan an wajibta masu hijabi ko kafinsa?. Sai Ada’un ya karɓa da cewa: Eh, tsakani na da Allah bayan wajibta masu hijabi ne. Juraiju ya ce sai na sake ce masa: To kana nufin suna sassarkewa da maza ne a lokacin dawafin? Sai ya karɓa da cewa: A’a ba sassarkewa da maza suke yi ba. Domin Aisha Allah ya kara mata yarda kan yi dawafi ne nesa ga maza. Akwai ma lokacin da wata mata ta ce mata: ranki ya daɗe uwar muminai mu je mana mu sumbanci Hajrul –Aswad. Sai ta ce mata: Ko kusa ni kam ba zan je ba.

Abin da dai ya tabbata inji shi, shi ne su matan Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* sun kasance sukan fita ne a cikin dare, tare da batar da kama da sawu. Su tafi su gabatar da dawafinsu, daidai lokacin da wasu maza kan yi. Illa dai idan sun iso masallacin sukan saurara ne, har sai an fitar da mazan tukuna.

Ya ce kuma, ko lokacin da mukan tafi wurin Aisha Allah ya kara mata yarda ni da Ubaidatu dan Umbaru a lokacin da take kusa da Subairu mukan taras da ita ne cikin wata bukka, irin ta mutanen Turkiyya, wadda kuma ta ke da labule. Amma dai na hange ta sanye da wani mayafi na kasar waje (SB:1617).

A wata riwaya kuma cewa ya yi: “Na ga wani mayafi mai fatsi – fatsi a kanta, a lokacin ina yaro karami” (MAR:9018).

Bayan wannan ma, ana iya fahimtar wannan hani na Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ga matan nasa, daga cewar da Aisha Allah ya kara mata yarda ta yi ma wata baiwarta, da ta yi dawafi ga daki har sau bakwai, ta kuma sumbanci Rukuni sau biyu. A wata riwaya sau uku. Sayyida Aisha ta ce mata: “Allah ba zai baki ladar komai ba! Allah ba zai ba ki ladar komai ba. tunda sai da kika yi gogayya da maza tukuna. Ai kamata ya yi ki yi kabbara kawai ki wuce” (SK:5/81).

Sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda ta yi wa wannan mata haka ne, saboda ba ya yiwuwa, a matsayinta ita, na matar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta ga ana yin wani abu da ya hana, ba tare da ta yi Magana ba. Ko ta hana wani abu da aka aikata a gabansa bai ce uffan ba. Duk wannan ba ya yiwuwa gare ta Allah ya yarda da ita.

Wani abin kuma shi ne rashin shari'antar wa matan sassaka a dawafin daki, da sa'ayi mai tsanani a daidai tsakiyar al-Masil tsanakin Safa da Marwa da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Domin hakan za ta ba su kariya daga motsa jikinsu sosai don kar su dauki hankali. Abin dake tabbatar da wannan shi ne zancen Aisha Allah ya kara mata yarda da ta

ce: “Ya ku taron mata, ku sani Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* bai shar’anta maku sassaka a lokacin dawafi ga daki ba. Ku yi koyi da mu” (SK:5/84) a wata riwaya kuma aka ce cewa ta yi: “Ashe ba mu ne ya kamata ku yi koyi da mu ba? To ku sani, ba a shar’anta maku sassaka a dawafi, ko tsakanin Safa da Marwa” (MIAS;12951).

Bayan wannan kuma sai jan hakalin matan nasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* da yayi tare da dora su kan tafarkin zama cikin gida ba tare da fita ba, bayan kare Aikin Hajji. Haka kuwa ta tabbata ne a cikin wata magana da ya yi da su a Hajjinsa na bankwana in da ya ce: “Daga yanzu kuma ko waccenku ta lizimci dakinta” (SAD:1721/SA:1515).

Wannan shi ne matakin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya dauka don kubutar da iyalinsa daga fadawa cikin fitina.

Amma sai ga shi yau, saboda kantar jahilci a kwaƙwalen mutane lokacin Aikin Hajji ya zama wata dama ga masu raunin imani da karancin hakuri, ta aikata wasu miyagun abubuwa. Saboda haka ya zama wajibi ga duk wanda ke tsoron Allah, ya kula da iyalin gidansa ta hanyar kubutar da su daga fadawa hannun mutane waƙanda basu jin kunyar Allah *Subhanahu Wa Ta’ala*.

Yin haka wajibi ne musamman a cikin wannan gari mai alfarma. Ayi hankuri matuƙa a ba Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* matsayin da ya dace da shi. Koda kuwa haka za ta sa, wasu mustahabbai daga ibadodin Aikin Hajjin, waƙanda suka kebanta da wasu wurare da lokuta, su fadfi. Babu wani laifi idan sun fadfi. Babu laifi, domin kuwa a shari'a barna ake fara kawarwa ta ko wane hali, kafin a yi kofarin jawo amfani ko wane iri ne.

Bayan wannan kuma, tsare wannan aiki ga magabaci a cikin iyalansa, kamar yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi na kara sa muradinsa na kula da kiyon da Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* Ya bashi

ya kara cika. Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na cewa: "Babu wani bawa da Allah zai damka masa kula da wata jama'a, ya ha'ince su (ta hanyar rashin kula da su da kyau kamar yadda ya kamata) har ranar mutuwar ta zo, face Allah Ya haramta masa shiga aljanna" (SM: 142)

3.7 Ya Yi Masu Gargadi

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mai tsananin son ganin ya tsarkake iyalinsa daga ko wane irin sabo da barna da abubuwan ki. Saboda haka yake tsaye haikan ga yi masu gargadi, da kuma hana su aikata laifuka, da hannunsa. Da zarar ya ga wani daga cikinsu ya kama hanyar shiga hannun shedan, nan take ne Annabi *Subhanahu Wa Ta'ala* zai kebo shi ya dawo da shi kan hanya.

Misalin wannan shi ne abin da ya gudana tsakaninsa da falalu dan Abbas a lokacin da ya kura wa budurwar nan Bakhas'ama ido. Wadda ta zo domin ta yi fatawa ga Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama*. Da ganin haka kuwa sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya shiga tsakani, ya hana shi sake kallon ta, a aikace.

Da kuma dai har wa yau, abin da ya faru tsakaninsa da shi Falalun Allah ya yarda da shi na hana shi da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya yi ci gaba da kallon wasu 'yan mata da ke kaiwa da komowa (SM: 1218)

Wani gargadin da hani kuma, a cikin wata irin sura mai hikima da ya yi wa iyalin nasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* shi ne buga misali da ya yi da su, da nufin mutane su dauki darasi daga gare su. Ya yi wannan ne a cikin wata huduba da yayi wa mutane a filin Arafa. Inda yake cewa: "Ku saurara! Daga yau na kashe duk wata magana ta jahiliyya. Duk wani jini da ake bi bashi tun a wancan lokaci na saryar da shi. Farkon kuwa, jinin da na kashe maganarsa, shi ne jinin dan uwana dan Rabiata wanda Huzailu ta kashe, daidai lokacin da ake shayar da shi a bani Sa'ad. Kuma

farkon ribar da zan saryarwa, ita ce ribarmu, ta wajen Abbas dan Abdul Muḍḍalabi. Daga yau ba wannan Magana, na kashe ta. Kuma ta mutu mututus”.

Allahu Akbar, ka ji maza. Amma sai gashi a yau ana ji ana gani, abubuwan da suka yi hannun riga da koyarwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na ta faruwa a cikin iyali, babu mai cewa kala daga cikin magabatanmu. Tattare kuma da ana cikin lokacin gudanar da Aikin Hajji.

Babu ruwan kowa, koda kuwa cikin waɗannan abubuwan da ke faruwa akwai abin da ke iya bata Aikin Hajjin nasu, ko ya yi masa tasgaro.

A gaban idon irin waɗannan uwayen gidaje, mata daga cikin iyalin nasu, ke kwabe-kwabe irin waɗanda Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya ki kamar, tsiraici da fasikanci, da cudanya da mazajen da ba halas a gare su ba, da sauran su.

To, fa ya kamata a fadakar, Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* na yin rahamarSa ne ga bawan da ya tsare kansa kamar yadda Ya wajabta masa. Ta hanyar kare iyalinsa daga faɗawa tarkon shedan, ta fuskar aikata miyagun ayyuka. Ya kuma dage kai da fata a kan horonsu da aikata alheri da nisantar sharri ko wani iri ne.

3.8 Annabi Ya Tausaya Masu

A wannan lokaci na Aikin Hajji, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance mai matuƙar tausayawa iyalinsa baki ɗaya. Tare kuma da mayar da hankali da kusantar da masu rauni daga cikinsu. Ya kan zaɓar masu abu mai sauƙi a duk lokacin da buƙatar hakan ta kama. Tare da bayar da fifiko ga wanda buƙata ta yi wa zoba, ta hanyar nema masa mafificiyar mafita.

Akwai dalilai da dama da ke iya tabbatar da wannan magana. Amma ga kadan da ga cikin su:

- Zabar wa matansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* yanayi mafi sauƙi daya ya yi a lokacin Hajji ta hanyar umurninsu da aje Harami. Kamar yadda hadisin Sayyida Hafsatu Allah ya yarda da ita ke tabbatarwa, cewa: “Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurci matansa da aje Harami a lokacin Hajjin bankwana” (SDB:4398)

- Sai kuma ware masu rauni daga cikin iyalin nasa da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin da za a bar muzdalifa, ya turo su kafin kowa. Kamar yadda ya zo a cikin hadisin Falalu ɗan Abbas Allah ya yarda da su wanda ya ce: “Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya umurci masu rauni daga cikin banu Hashim da su baro tun cikin dare, kafin sauran mutane” (SM: 3034/SHA: 2340/SB: 1678).

- Bayan wannan kuma sayyida Aisha Allah ya kara mata yarda ta ce: “Da muka isa muzdalifa, sai uwar muminai Saudatu Allah ya yarda da ita ta nemi iznin annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* kan ta gabata kafin sauran mutane su danno. Saboda kasancewarta mace mai nauyin jiki. Sai ya bata dama *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta ɗan riga sauran jama’a tasowa. Mu kuwa, muka jira har sai da gari ya waye. Sannan muka taso tare da shi” (SB: 1681). Sai kuma hadisin Sauban, wanda ya ce: ya shiga wurin uwar muminai Ummu Habiba Allah ya yarda da ita bayan ta karaso, sai ta ba shi labarin cewa ai, annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya haɗa ta da wasu ne suka taso tun da dare kafin sauran mutane” (SM: 1272)

- Sai kuma umurcin da ya ba matarsa *Sallallahu Alaihi Wasallama* wato: Ummu Salama Allah ya yarda da ita a lokacin da ta koka masa cewa fa ita, tana jin jiki. Sai ya ce mata: “To ai kiyi naki ɗawafin nesa ga mutane kuma a kan abin hawa (SB: 464).

• Haka kuma ya ba amminsa Abbas dan Abdul Mudfalabi Allah ya yarda da shi izinin ci gaba da kasancewa a garin makka tsawon kwanaki da ya kamata a ce ya yi a mina. Domin hakan ta ba shi damar shayar da mutane ruwa cikin sauki” (SB: 1634)

Duk da yake alhazzan da ke tare da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci, yawansu bai taka kara ya karya ba, idan aka yi la’akari da irin dinbin mutane da ke zuwa Aikin Hajji a yau, amma kuma dluk da haka su ne mafiya karfin imani da daukaka da natsuwa a cikin wannan al’umma. Amma kuma tattare da wadannan siffofin annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tausaya wa iyalinsa daga cikinsu ya yi masu irin wannan sassafci.

To idan kuwa har Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* zai yi haka a wancan lokaci, lalle kuwa buƙatar da masu manyan shekaru da mata da kananan yara su ke da ita zuwa ga tunatarwa da sawwaka al’amurra, a wannan zamani namu ta zarce ta wadancan. Domin matsayin ba daya ba. Kuma ko shakka babu ya kamata a kula da su matuka.

Domin kuwa karuwar yawan alhazzai a wannan zamani bai dafa su da komai ba, sai karuwar jahilci, domin mafi yawansu imani da tsoron Allansu bai taka kara ya karya ba balle a yi zaton samun wani tausayi daga gare su zuwa ga takwarorinsu alhazai.

Saboda haka yana da kyau matuka mutum ya kula da iyalinsa. Ta hanyar saukaƙa masu al’amurra ko da yausha, da zaɓar masu abin da ya fi dacewa da su a fagen hukunce hukuncen shari’a da a dokokinta. Domin kuwa haka shi ne mafi alheri ga mutum, da kara bunkasa rumbum ladarsa.

3.9 Sannan Ya Nuna Hakuri da su

Bayar da misalai waƙanda za su iya tabbatar da kasancewar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* mai hakuri da iyalinsa a wannan lokaci na Aikin Hajji abu ne da ba sai an kai ruwa rana ba, ko sai an wani dogon tunani ko zuzzurfan batun zuci. Dalili kuwa, ba su da wani malami kuma a lokaci ɗaya mai kula da al'amurransu sai shi.

Ka kuwa san duk wanda irin wannan nauyi ya hau kansa dole ne ya zama damo sarkin hakuri; Ko kuma a yi ba tulu ba ruwan daɗi. Musamman idan aka yi la'akari da kasancewar akwai masu manyan shekaru da nauyin jimi a cikin iyalin nasa *Sallallahu Alaihi Wasallama* kamar uwar muminai Saudatu (SB: 1681). Akwai kuma marasa lafiya, da ke fama da laulayi kamar Dhuba'atu (SB: 5089) da kuma Salmatu (SB; 464) Akwai kuma mata da yawa kamar 'yarsa Fadimatu (SM: 1218). Ga kuma gaba ɗayan sauran matansa *Sallallahu Alaihi Wasallama* (ZM: 2./106/SN: 4/222). Ga kuma matasan 'yan gidan Abdul Muɗɗalabi da 'yan gidan Hashimu (MA: 3013).

Kai ka san duk wanda bai kai gwarzo a fagen hakuri ba, ba zai iya rungume wannan taron jama'a ba. Amma sai ga shi Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya iya da su ta hanyar wani irin hakuri da dauriya irin waƙanda ba a taɓa gani ba. A lokaci ɗaya shi ne malaminsu, jagoransu (SM: 1211/MA: 26590) Shi ne kuma inuwarsu wurin hutawa, kuma uwa mai maganin kukan ɗanta (SB: 4398, 1678). Shi ne mai sa ido akan su a cikin tausayawa da kyautatawa. (SB: 1788/SM: 1211) Shi ne kuma mai debe masu kewa a cikin raha da nashadi (SA: 2507) da kiyaye haƙƙoƙansu daga tozarta (SB: 1636). Shi ne kuma mai karfafa guiwarsu a kan aikata ayyukan alheri (SM: 1218).

Da waɗannan siffofi ne da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya haɗa, ya ci nasarar jagorancin wannan tawaga ta iyalansa a cikin hikima da basira da nuna ƙwarewa a fagen tarbiyya da dashen zukan alheri duk,

a cikin natsuwa da kwanciyar hankali. Ba tare da da faɗi rana an ji wani ya koka da shi ba daga cikinsu.

Wai!...ina ma dai ace tarihi zai maimaita kansa? A samu wani nagartaccen shugaba ya kwatanta irin waɗannan halaye da ɗabi'u na Muhammadu *Sallallahu Alaihi Wasallama*, waɗanda ya bar mana a cikin tarihi. Waɗanda kuma sai mutum mai cikakkiyar himma da tsarkin zuciya ke iya aiwatarwa.

Ko shakka babu haƙuri da iyali wani aiki ne mai matuƙar wuya da girma, da sai waɗanda Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ya zaɓa daga cikin mazaje ke iya ɗauka. Domin kuwa ga al'ada ido ya raina wanda yake gani kullum. Saboda haka lalle ne sai mutun ya ƙara dauriya da haƙuri, kafin ya iya gudanar da jagoranci yadda ya kamata, kwalliya ta biya kuɗin sabulu. Masamman irin lokacin Aikin Hajji, wanda kamar kogi da ruwa yake keta shi sai an shirya.

Saboda haka, lalle ne duk wanda ke son lada da tsira gobe ƙiyama, ya koya ma rayuwarsa haƙuri na gaske, tsakaninsa da iyalinsa da sauran makusanta. Ta haka sai ya karɓa sunan shugaba, kuma alkadarinsa ya ɗaukaka. Kamar yadda Allah *Subhanahu Wata'ala* Ya ce:

“Kuma mun sanya shugabanni daga cikin su, suna shiyarwa da umurninmu, a lokacin da suka yi haƙuri kuma sun kasance suna yin yaƙini da ayoyinmu (32: 24)

Bayan wannan kuma, da haƙuri ne ake samun ƙauna da so daga wurin Allah har ma da agaji. Kamar yadda *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya ce:

“Kuma Allah Yana son masu haƙuri” (3: 153)

A wata ayar kuma *Subhanahu Wa Ta'ala* Ya ce:

“Lalle ne Allah na tare da masu haƙuri “ (2: 153)

To ba a wurin Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* kawai ba, duk da mutane, suna matuƙar son mutum mai haƙuri, suna kuma yarda da jagorancinsa.

3.10 Manzon Allah Yana Rarrashin Iyalinsa

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* na matuƙar ji da iyalansa kamar yadda uwa ta ke ji da ɗan ƙaramin ɗanta, ko fiye da haka. Shi ya sa ba ya ƙaunar ganin abin da zai cuta masu. Ba abin da yake ƙoƙarin yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ko da yausha, sai ya yi abin da zai dadada masu rayuwa, matuƙar hakan ba zai saƙa wa Allah *Subhanahu Wa Ta'ala* ba.

Ya kan ɗauki wannan mataki ne *Sallallahu Alaihi Wasallama* idan abu ya wakana sabanin yadda ɗaya daga cikin iyalan nasa ke fata. A nan sai ya sanya rarrashi da lele a matsayin wata hanya ta magance al'amarin.

Haka Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance da iyalansa musamman a lokacin Aikin Hajji. Misalin wannan shi ne lokacin da matarsa, sayyida Aisha Allah ya ƙara mata yarda ta shiga wani hali na damuwa. Inda ya same ta tana kuka. Saboda an hana ta haɗa haramai biyu (na Hajji da na Umra) kamar yadda sauran matansa suka yi, saboda wanki da ya kama ta. Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ganin haka, ya shiga rarrashin ta yana cewa: haba yi haƙuri! Wannan ba zai cuce ki da komai ba. Abu ne da Allah Ya hukunta ga bayinsa mata, ba ke kaɗai ba. Ki wadatu da Hajjinki, ya ishe ki. Sai Allah ya ba ki ladar Umra saboda niyyarki” (SB: 1788/SM: 1211).

Amma ina! Aisha Allah ya yarda da ita sai ta kafe saboda ƙuruciya, tana mai cewa: “Ya Manzon Allah, ba komai ke damu na ba, sai in na tuna ‘yan ‘uwana (tana nufin abokan zamanta, sauran matan manzon Allah) duk za su koma gida, da Hajji da Umra. Ni ko Hajji kawai zan koma da shi. Jin haka fa sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya fahimci lalle Aisha Allah ya yarda da ita ba ta ɗauki wannan matsala da sauƙi ba. Don haka sai ya umurci yayanta Abdullahi ɗan Abubakar Allah ya yarda da shi da ya tafi da ita a can kan iyakar haramin Makka a wani

wuri da ake kira “Tan’im” don ta sabunta haramarta da Umra. Shi kenan sai a huta” (SB: 1561/SM: 1211/SAD: 1782).

A wata riwaya kuma aka ce, ce mata ya yi “Dawafin nan naki na Hajji ya hada har da Umra” amma ta kasa fahimta. A karshe sai ya hada ta da yayanta don ta yo sabuwar haramar Umra” (SM: 1211)

Allahu Akbar! Ka ji irin yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya ke yi da iyalinsa. Amma mafi yawan mutane a wannan zamani ko dai ka sami sun wuce wurin. Ta yadda har iyalin nasu sun sukur-kurce. Ko kuma sun kasa, matuƙar kasawa. A takaice dai magidanta sun rabu zuwa kungiyoyi biyu:

Kungiya ta farko, ita ce ta magidantan da suka fifita buƙatun iyalansu a kan dokokin Allah Ta’ala. Sai aka wayi gari iyalan nasu suna keta dokokin Allah, da biyar son zuciyar.

Kungiya ta biyu kuwa, ita ce ta magidantan da, saboda tsananin rashin sanin girman Allah da dokokinsa, suke zamar wa iyalansu kamar dodanni. Su ne kullum daure da fuska tanke da mara. A littafin rayuwarsu babu babin sassafci balle na ba ni gishiri in ba ka manda (Ina nufin musayar ra’ayi da neman fahimtar juna). Babu wani abu da ke sa su dan tattauna da iyalansu, balle har su dan shawarce su ko da wata rana. Ko su dan yi raha da su, ko rarrashi da lele. Babu abin da ke tsakaninsu, sai bayar da umurni ko hani, cikin kakkausar murya kamar sojoji, ba wata saurarawa ko nisawa balle karɓar uzuri.

Alhali kuwa addinin Allah, abu ne da ke son tsakaitawa, kada a wuce wuri kar kuma a kasa. Yana kuma matuƙar kwadaitarwa da kira zuwa ga kula da iyali da rarrashinsu a inda hakan ya cancanta. Matuƙar haka ba za ta kai ga saba wa Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* ba. To abu ne mai kyau, da kuma ya kamata ko wane musulmi ya tsare idan yana fatar samun tsira da babban rabo.

3.11 Yana Kuma Girmama Iyalansa

Wani abu kuma, da ke da alaƙa da rarrashi da lele shi ne girmamawa. Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kasance a wannan lokaci na Aikin Hajji yana kyakkyawar mu'amala da iyalinsa, ta hanyar amfani da kyawawan kalamai kuma daƙaƙa tsakaninsa da su.

Yana yin haka ne kuwa don ya nuna masu irin yadda yake ƙaunarsu. Har ya kan saki fuska sosai da ƙananan yara daga cikinsu, yana jan su a jikinsa.

Bayan wannan kuma ya kan bar wani abinda ya yi azama saboda su. Kamar yadda Jabir Allah ya yarda da shi ya faɗa yana siffanta matsayin Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin da ya yi harama da Hajji. Amma Aisha Allah ya ƙara mata yarda ta yi harama da Umra. Ga abin da Jabir ɗin ke cewa: “Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* mutum ne mai sauƙin kai. Shi ya sa da Aisha Allah ya ƙara mata yarda ta yi yamma lokacin da ya yi gabas sai ya dawo ya bi ta” (SM: 1213).

Wannan ta fuskar Aikin ke nan. Ta fuskar kalamai kuma idan zai Magana da iyalin nasa ya kan zaɓo gangariyan kalmomi kuma daƙaƙa.

Dubi abin da yake cewa ‘yar kawunsa Zubairu wato Dhuba’atu Allah ya yarda da ita: “Haba dai Dhuba’ah, me zai hana ki Hajji?” (SM: 2936/ SA: 2375) Da kuma irin kalaman tausayawa da rarrashi da ya gaya wa mai ɗakinsa Aisha Allah ya ƙara mata yarda a lokacin da ya tarar tana kuka don wanki da ya kamata ta (SB: 1560). Haka ma daddafa ƙafafun samarin ‘yan gidan Abdul Muɗɗalabi da ya yi suna kan jajayen ababen hawansu, yana ce masu “Yan samari, kada dai a yi jifa sai rana ta hudo. Kun ji?” (SIM: 3025/SA: 2451) kamar dai yadda ɗan Abbas Allah ya yarda da su ya riwaito. A wata riwaya kuma ya ce: “Sai ga wata ƙungiya ta masu rauni daga cikin ‘yan gidan Hashimu sun zo a kan jajayen ababen hawansu. Sai Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya rinka daddafa

kafafunsu yana cewa: “Ya ku ‘ya’ yana ku gangara. Amma dai kada ku yi jifa sai rana ta fito. Kun ji? (MA: 2507)

Wata riwayar kuma ta ce cewa masu ya yi: “Ya ku ‘ya’ yan dan uwana, ya ku ‘yan gidan Hashimu, ku yi gaggawa ku isa kafin mutane su yi yawa. Amma kada fayanku ya jefi Akaba.

Duba irin yadda wasu mahajjata ke yin biris da wadannan kyawawan dabi’u na Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a lokacin da suke mu’amala da iyalansu lokacin Aikin Hajji. Ta yadda wasu iyalin ba abin da zai rage a tunaninsu idan sun dawo gida daga kasa mai tsarki a matsayin guzuri na mu’amalar da ta gudana tsakaninsu da magidantansu, sai miyagun kalamai da munanan dabi’u na tozartawa da musgunawa da gori da cin fuska. Kai da dai abubuwa barkatai marasa daɗin faɗi, da suka haɗu da su. Wasu ma har zargin iyalansu su kan yi a wannan lokaci mai alfarma.

Saboda haka, wajibi ne ga duk musulmin kirki, ya yi iyakar kofarinsa, ya ga bai kasance ɗaya daga cikin irin wadannan mutane ba. Domin kuwa hakan za ta sa iyalansa su kiyamace shi, kuma Hajjinsa ya sami tasgaro, ta hanyar kasancewa da zai yi nesa ga rahama da gafarar Allah *Subhanahu Wa Ta’ala* a sanadiyyar haka.

3.12 Manzon Allah Yana Kyautata Ma Su

Fuskokin da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya kyautata wa iyalinsa da su, suna da yawa matuƙa. Ta yadda da mutum zai kalli gaba ɗayan yadda rayuwa tsakaninsu ta kasance, zai iya cewa dukkanta kyautatawa ce. Domin kuwa babu wani ɓangare na rayuwar iyalinsa da bai bayar masu da gagarumar gudunmawa ba. Mafi bayyana daga cikin wadannan bargarori sun haɗa da:

- Yin tsaye da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a kan ganin ko wane daga cikin iyalin nasa ya sauke faralin Aikin Hajji. Ta hanyar gamsar da su har wanda bai da niyya daga cikinsu. Kissar Dhuba'atu da ta gabata ta isa misali a nan. Mu tuna cewa, Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tafi wurinta, lokacin da ya ji shiru. Ya ce mata: “Ko kina da niyyar dauke faralin Hajji?” ta karɓa masa da cewa: “Tabbas ina da amma dai ba ni jin sosai” Sai shi kuma ya ce ma ta “Kina iya fita zuwa Aikin, sai dai kawai za ki shardanta ajiye harami inda kika kasa, sai ki ce: “Ya Ubangiji zan ajiye haramina a duk inda na kasa” (SB: 5089/ SM: 1207)

- Sai kuma tattara gaba ɗayan matansa da ya yi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya tafi tare da su. Don su sami sukunin ɗauke faralin (SN: 4/222). Wannan kuwa matuƙar adalci ke nan. Domin kuwa da ya so sai ya tafi da ɗaya daga cikinsu, ta hanyar zaɓin wadda ya ke so yaje da ita ko kuma yin kuri'a a tsakaninsu.

- Sai kuma goya ɗan amininsa, Falalu da ya yi daga muzdalifa zuwa Mina *Sallallahu Alaihi Wasallama* (SB: 1544).

- Bayan wannan kuma, sai ɗauke wa matansa nauyin hadaya da ya yi ta hanyar yanka masu shanu, ba tare da ma sun roke shi ba” (SB: 1709)

Irin wannan kyautatawa wani babban ginshiki ce da ke nuna kamalar mutum. Kamar yadda shi da kansa Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya fada cewa: “Mafifici daga cikin ku shi ne wanda ya tsere ma kowa a fagen kyautata wa iyali. Ni kuma ni ne shafe zancenku a wannan fage” (JT: 3895/SA: 3057)

Abin da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallama* ke nufi da wannan magana shi ne, duk da kasancewar hanyoyin kyautata wa iyali ba su da iyaka, to kyautata masu ta fuskar ɗora su akan abin da za su sami kusanci ga Allah da yardarsa shi ne mafifici. Saboda haka ne ma Allah

Ta'ala ya umurce shi da ya soma kiransu zuwa gare shi kafin kowa, a in da madaukakin Sarki ya ce:

“Kuma ka yi gargadi ga danginka mafiya kusanci” (26: 214).

Ko shakka babu wadannan mutane, su suka fi cancanta da kyautatawar da mutum zai yi, ta duniya da lahira. Saboda haka yana da matuƙar kyau mu kiyaye, mu kuma aikata don mu sami lada mai yawa a wurin Allah, kuma bayanmu ta yi albarka.

3.13 Manzon Allah Yana Kariyar Mutuncinsu

Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* a wannan lokaci na Aikin Hajji, ya kare mutunci da haƙƙoƙin iyalansa iyakar zarafi, tsakaninsa da su, da kuma tsakaninsu da sauran mutane.

Babban misali a nan kuwa shi ne hadisin ɗan Abbas Allah ya yarda da su wanda ya ce: “Annabi ya yi dawafi ga ɗaki, Sannan ya sumbanci Hajarul-aswadi, ta hanyar amfani da sandarsa. Sannan ya zo inda ake shayar da mutane ruwan zamzam. Aikin da ‘ya’yan amminsa ke gudanarwa. Sai ya ce masu: Ku ba ni, ni ma in sha” Sai kuwa suka miƙo masa gugar ya sha. Daga nan sai ya ce: Na yi nufin in kama maku wannan aiki na janyo ruwa daga rijiya. Amma ina gudun mutane su rinjayeku. Kuma kar su ɗauki hakan da na yi wani sashe na ayyukan Hajji” (SB: /MA: 2227).

Ka ga kenan kamata ya yi ga ko wane alhaji ya yi ƙoƙarin la'akari da haƙƙoƙan iyalansa. Kada ya yi wani abin da zai sa su tozarta ko su takura, matuƙar yana fatar samun lada daga wurin Allah. To yin haka shi ya fi dacewa da shi.

Haka kuma kada ya bari su yi wani abu a karan kansu da zai zubar da mutuncinsu. Kada kuma ya bari wani daga waje ya zubar masu da shi.

Kadan kenan daga cikin bayanin irin yadda rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta gudana tsakaninsa da iyalinsa a lokacin Aikin Hajji. Ba sauran abinda ya rage na uzuri yanzu, duk musulmin da ya karanta wannan littafi, ya kuma san girman iyalansa, a matsayinsu na mafi tsadar abin da ya mallaka sai kawai ya riƙe su a wannan lokaci na Aikin Hajji kamar yadda Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ya riƙi nasa iyalin.

Da zarar haka ta samu, Nan take mutum zai fahimci amfanin abin, domin kuwa zai ji al'amurransa sun canza, kuma a farshe ko shakka babu wannan zai kara masa kwarin guiwa ga koyi da Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* musamman a wannan fage na kula da haƙƙin iyali.

Wajibi ne mutum ya kula da abin da zai gyara lahirar iyalinsa, ya kuɓutar da su daga azabar Allah, wannan ya fi ya cika su da kayan alatu. A maimakon haka sai ya kula tare da kyautata tarbiyyarsu, da kuma nuna masu yadda zasu gudanar da ibadar Hajji yadda ya kamata, domin hakan zata taimaka ga gyaruwar halayensu.

Yana kuma da matuƙar kyau mutun yayi kyakkyawar mu'amala da iyalin nasa fiye da yadda zai yi da mafi soyuwa ga reshi daga cikin abokansa. Domin haƙƙin iyalai ya fi na abokai nauyi.

Saboda haka a dage, a kuma ji tsoron Allah. Don ayi gamo da katar da taimako da gudunmuwar Allah *Subhanahu Wa Ta'ala*.

KAMMALAWA

Ina kara ninninka godiya, bayan wadda na yi wa Allah maɗaukaki mai ni'ima da baiwa, ga duk wanda ya ba ni gudunmuwar wata shawara ko taimako ko wane iri ne a kan cin nasarar wannan aiki.

Wannan, wani ɗan ƙoƙari ne kawai na yi, don share fagen fitowa da yadda rayuwar Annabi *Sallallahu Alaihi Wasallama* ta kasance a

lokacin Aikin Hajji. Tattare da matsayina na ilimi da lokacin da nake da shi, ba su kai su yi wannan aiki ba. Amma duk da haka, ina fatar Allah Ubangijin baiwa ya yarda da wannan aiki, ya kuma karɓe shi. Ya sa ya amfani jama'a har su gudanar da Hajji nagartacce, karɓaɓɓe, zunubbansu na abin gafartawa.

Kuma ina fatar a sani, wannan fage na da buƙata da wasu manyan malamai su mayar da hankali a kansa, su ba shi isashshen lokaci da tunani. Wannan abu da na ɗan tsakuro ba komai ba ne, idan aka yi la'akari da wanda na baro.

Ina roƙon Allah Ya samar da iko ga wanda zai yi wannan aiki daga cikin ma'abuta ilimi. Tabbas Shi Mai iko ne a kan dukkan komai, kuma shi ya fi kowa dacewa da jin kukan bawa.

Tsira da amincin Allah su kara tabbata akan shugabanmu Muhammadu, da iyalansa da sahabbansa, da duk wanda ya bi sawunsu, ya yi irin aikinsu har zuwa ranar sakamako.

Alhamdu lillah.